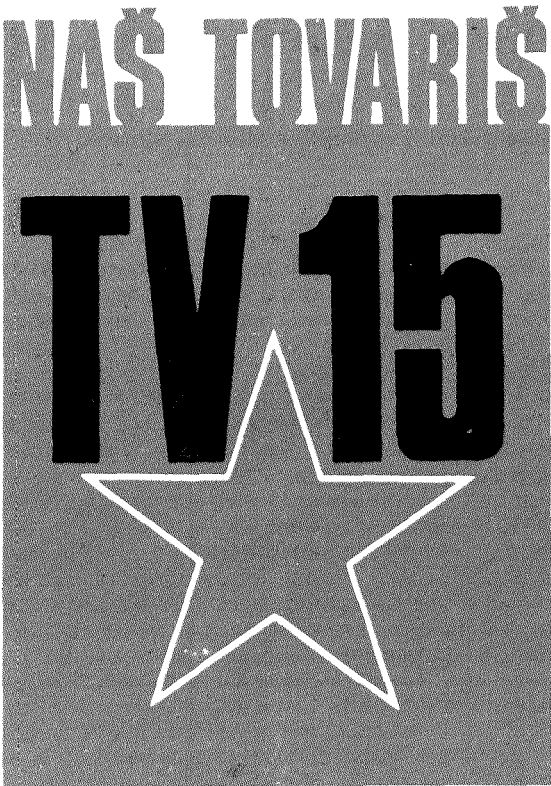

Št. 4 31. januarja 1980 Leto XVIII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
TONE URBAS

Novinarji – uredniki:
ZIVA DROLE – TV-15 za mladino

MILENKO STRASEK – reportaža

MILENA STRAJNAR – kultura

BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija

Lektor-redaktor:
KATJA HVALA

Tehnični urednik:
SINE KOVIČ ml.

Tajnica uredništva:
MARA OKORN

Telefon uredništva: 327-780

Vodja uprave:
FRANC RUPNIK

Uprava in naročninski odddelek:
Miklošičeva 28/I p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Letna naročnina 240 din, za inozemstvo 260 din, posamezna številka v prosti prodaji 5 din

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljnega davka od prometa proizvodov

Tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Drago Košmrlj
Islamski »kod in kam« str. 3

Jože Brilej
Velikan revolucionarne misli in prakse str. 9

Kako so nastajali Kardeljevi spomini str. 12–13

Ivo Tominc
Vojaškopolitična misel in delo Edvarda Kardelja str. 17

»Menim, da je za človeka važno živeti samo, če ustvarja. S tem izrazom si ni treba misliti samo velikih stvari. Človek velja toliko, kolikor je dal pokolenju, ki mu pripada, s svojo ustvarjalno dejavnostjo, kjerkoli in na kakršenkoli način. Ustvarjanje pa je boj, boj v malem in velikem, boj z materijo, boj v družbenih odnosih, boj z zaostalostjo mnenj. Vse življenje, ki smo ga preživeli, je bilo polno takšnega boja, a vsak je prispeval tisto, kar je mogel prispevati. Drugačnega življenja si res ne bi mogel misliti.«

EDVARD KARDELJ, 1959

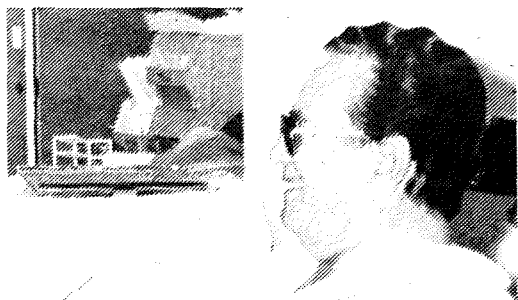

Edvard
Kardelj –
borec
za ljudsko
srečo

Titovo delo je trajen navdih

Edvard Kardelj je v vseh obdobjih revolucije stal zvesto ob Titu in za politiko, ki jo je ta posebej. Pokazal je nenavadno smelost v analizi razmer, pogum, ki je moral priti pogosto navzkriž s stalinističnimi šablonami in obrazci, s kakršnimi so tedaj mnogi ocenjevali pojave in dogodke v mednarodnem delavskem gibanju in v svetu sploh. To je bil nov način realnega, dialektičnega presojanja situacije, ki se ni slepo podrejal direktivam od zgoraj. V takšnih okoliščinah se je Komunistična partija Jugoslavije s Titom na čelu postavila na lastne noge, v njej se je pojavil nov duh, ki je bil daleč od brezpogojne poslušnosti in zapostavljanja aktualnih problemov lastnega delavskega razreda in lastnega naroda. Titovo ime je postalo last vseh, ki jim je mir eksistencialna potreba, ki nastopajo v obrambi svoje nacionalne biti in obstoja, neodvisnosti, graditve enakopravne skupnosti narodov, osvoboditve vseh oblik izkoriščanja, podrejanja in zatiranja, odvracanja sile v odnosih med državami in narodi. Tak je zrasel iz revolucionarnega gibanja, in ker so bile z njim takšne izjemne, ustvarjalne osebnosti, kot so Edvard Kardelj in drugi revolucionarni kadri vseh republik in pokrajin Jugoslavije. »Kot neposredne priče Titove besede in akcije ob njegovih prvih zgodovinskih korakov pa vemo,« je dejal Kardelj leta 1967 ob tridesetletnici prihoda tovariša Tita na čelo Komunistične partije Jugoslavije, »da sta le-ti bili gibalna sila mnogih naših najvažnejših odločitev na usodnih družbenih prelomnicah. Zato je Titovo delo eden izmed tistih zgodovinskih pojavov, ki bodo trajno navdihovali socialistično in vsako napredno misel in akcijo naše družbe...« (Iz govora Franceta Popita na zasedanju skupščine SRS)

Radostne vesti o uspešnem zdravljenju

»Okrevaj in ozdravi čimprej, dragi tovariš Tito, da bi nas še naprej vodil v zmage«, kratko in jedrnat sporočilo inž. Živan Djordjevič, udeleženec avnojskega zasedanja, in z vzklikom ob koncu sporočila sporočila tovariške želje vseh borcev: »Naprej, naprej, tovariš Tito!«

Tudi vodja britanske vojaške misije pri Vrhovnem štabu NOV in POJ Bill Deakin je poslal tovarišu Titu sporočilo z najboljšimi željami za skorajšnje okrevanje in podobno mu sporoča bivši ameriški senator John Blatnik, ki je bil v ameriški vojaški misiji pri partizanih med drugo svetovno vojno. Takole pravi: »Ljudje vseh družbenih slojev, zlasti pa Američani jugoslovanskega porekla, ki živimo v Minnesoti in v drugih ameriških državah, vam pošljamo najboljše želje za vaše nadaljnje okrevanje. Vaš dolgoletni spoštovalec in prijatelj iz partizanskih dni 'kranjski Janez' John Blatnik.«

V brzojavki, ki jo je poslal predsednik KP in vlade ljudske republike Kitajske Hua Guofeng je med drugim zapisano: »Z občutkom velike sreče in olajšanja smo sprejeli dobre novice o vašem hitrem okrevanju po operaciji. Skupaj z jugoslovanskimi narodi tudi kitajski narod, kot vsa miroljubna ljudstva sveta, vam želimo dobro zdravje in dolgo življenje. Iskreno vam želimo hitro okrevanje.«

dr. Vladimir Bakarić:

Brez usklajevanja različnih mnenj ni samoupravljanja

Dne 23. januarja je bila na prvih programih ljubljanske in zagrebške televizije oddaja, posvečena pokojnemu revolucionarju Edvardu Kardelju, v kateri je spomine nanj obujal član predsedstva SFRJ in centralnega komiteja ZKJ dr. Vladimir Bakarić in med drugim dejal:

– Moram pa tudi omeniti, ko je Kardelj izpolnjeval naš družbeni sistem, njegovo spoznanje, da ni samoupravljanja, če ne priznavamo interesov temeljnih organizacij združenega dela, in če se ti interesi ne usklajujejo z vsem sistemom. To je torej možnost za razpravo in za sporazumevanje. To je formuliral kot pluralizem interesov.

Dopolnjeval je sistem, kako naj se ta pluralizem pri nas rešuje. Najprej je treba priznati, da obstajajo različni interesi, da se lahko spopadajo, potem gre za to, kako bi jih naprej usklajevali.

Geslo pluralizma interesov je zato v svetu nalletelo na ugoden odmev. Ko pride iz zibelke, kot je bila v teh Kardeljevih pogovorih, in se začne naprej dopolnjevati, bo to odprlo vrata nadaljnjemu razvoju procesa socializma v svetu.

Pa ne le pri nas, saj odkriva tisto, česar ljudje nečajo, in sicer, da bi jim kdo drug določal usodo, pri tem pa imajo le pravico, da glasujejo za ali proti. Narobe, omogočeno je dejavno sodelovanje pri dograjevanju sistema družbenega napredka. To je Kardelj prispevek k sodobnemu razumevanju socializma in socialističnega razvoja v svetu, ki ga ne kaže podcenjevati.

Menim, da je to zelo pomembno, saj Kardeljeva podoba ne bi bila popolna, če tega ne bi omenil.

Štajersko- zagorska transverzala

V 1. letošnji številki TV-15 pod naslovom Priprta vrata v senci lipe je objavljen prispevek o Knežcu, spominskem domu dr. Franceta in Borisa Kidriča. Rad bi ob tem sestavku opozoril na štajerskozagorsko transverzalo, ki se začne ravno v Knežcu. Tu je kontrolna točka 1 planinske transverzale, ki vodi od tu po Sloveniji in Hrvaški. Planinci so jo uredili pred več kot 10. leti, sedaj jo v glavnem vzdržujejo člani Planinskega društva Rogaška Slatina. Do sedaj je bilo izdanih 1590 izkaznic. Pot je do 31. decembra 1979 prehodilo 489 planincev. V letu 1979 je bilo največ pohodnikov iz PD Zabukovica, za njimi iz PD Železničar Maribor, člani društva Železničar Zagreb, BILO Koprivnica in tako naprej. V prejšnjih letih so prednjačili planinci iz Hrvaške.

Kljub visokemu številu podeljenih značk imajo planinci iz Rogaške Slatine občutek, da je pot še vedno premalo poznana v Sloveniji.

Tukajšnji planinci se radi povzpemo na Boč, obiščemo partizansko bolnišnico pri Lovskem domu pod Bočem, Donaško goro, Kuno goro pri Pregradi, Tabor grad na Hrvaškem in Veliko Rudnico nad Olimjem, kjer je imela Kozjanska četa 19. junija 1942 hude izgube.

Vse te in še druge točke so zanimive na naši mali bratski transverzali, na kateri lahko spoznavamo boj za osvoboditev dveh bratskih narodov. Povsem se strinjam s piscem omenjene reportaže, da tem krajem dajemo premajhen poudarek.

Franc Ježovnik
Grize

Morala bi se imenovati Cesta bratstva in enotnosti

Pri gradnji avtoceste Beograd–Zagreb se je kovalo bratstvo in enotnost mlade jugoslovanske mladine in narodov. Ob cesti Čabar–Brod na Kolpi in vse do Bele krajine pa se je med vojno kovalo bratstvo in enotnost dveh sosednjih narodov, ki so trdno povezani in živijo kot strnjena in složna celota. Ta cesta bi se morala danes imenovati Cesta bratstva in enotnosti. Po njej so med narodnoosvobodilno vojno potovali mnogi partizani s Primorske in z Gorenjske v Belo krajino. Cele brigade so korakale po njej vse od italijanske kapitulacije do svobode. Partizani, ki so potovali po hrvaški in slovenski strani, niso nikoli občutili razlike med ljudmi tostran ali onstran Kolpe ali Čabranke. Povsod so bili enako prijazno sprejeti. Ob tej cesti se je resnično kovalo bratstvo in enotnost v tistih najtežjih dneh. Verjetno ni takrat nihče mislil, da bo ta cesta po dobrih štiriinidesetih letih po vojni še vedno tako ozka, ovinkasta in makadamska. Veliko so že govorili o posodobitvi te ceste, a se do danes ni veliko spremenilo. Na hrvaški strani je bila lansko leto posodobljena cesta od Broda na Kolpi do Grbajela. To delo je financirala republika Hrvatska. Če bodo letos z deli nadaljevali, se bo za tamkajšnje prebivalce počasi začelo odpirati okno v svet. Zakaj se ne bi lepa in neomadeževana dolina Kople in Čabranke odprla ljudem? Vozniki avtomobilov se navadno ustavijo tam,

kjer se konča asfalt, in to je pri Grbajelu.

V tem kratkem času, odkar je stara cesta posodobljena, pa je ta predel in svet do morja spoznalo že mnogo ljudi.

Jeseni leta 1978 je bila odprta Partizanska magistrala, ki se vije od Soteske do Adlešičev. To je bila med narodnoosvobodilno vojno tudi glavna pot, ki je vodila s Štajerske in Dolenjske v osvobodeno Belo krajino. Vsi prebivalci, ki živijo ob tej lepi in sodobni cesti, so neizmerno hvaležni pobudnikom in financirjem.

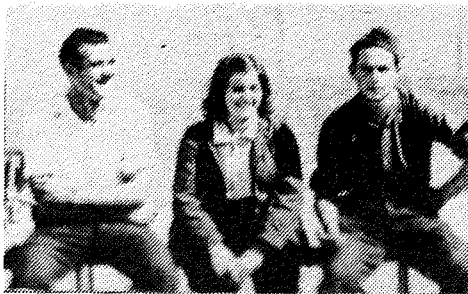
Po vzoru Partizanske magistrale naj bi se posodobila tudi cesta ob Kolpi in Čabranki. Za dve sosednji republiki ta problem ne bi bil nerešljiv. Danes, ko že mnogi v bogatejših predelih načrtujejo asfaltiranje gozdnih poti, bi morali odgovorni v občinah in republiki postati pozorni na prošnje ljudi, ki že vsa povojna leta lahko samo berejo in poslušajo o napredku mnogih krajev in mest, njihovi kraji so pa ostali še na stopnji razvoja pred štiriinidesetimi leti. Obnovljena cesta bi bila najveličastnejši spomenik ljudem teh krajev, ki so med NOB nesebično delali in skrbeli za rojstvo nove demokratične in svobodne ljudske oblasti.

Drago Kajfež
Predmost 19
Poljane nad Škofjo Loko

Da spomini ne bi zbledeli

V bolnišnici Gravina pri Bariju; prva od leve naj bi bila Pepca, v sredini tovariš Kordič M., ime desne tovarišice pa ni znano.

Jelka Senegačnik (Lep) v sredini. Fotografirano marca 1945 v Gravini pri Bariju.

Spomin mi je obudila petintrideseta obletnica partizanskih letališč na Otoku pri Metliki v Beli krajini. Začela sem listati po brošuri z opisom partizanskih letališč, ki sta jo napisala tovariša Zvonko Rus in Peter Levec.

Spominjam se, pripeljali so nas iz Črešnjevca na obronek letališča in nas zvrstili po ležiščih. Pred tem so me zdravili na Rogu v bolnišnici Vinica, ker sem bila kot borka 15. belokranjske ranjena v glavo. Na letališču smo čakali zaman. Odpeljali so nas nazaj, tokrat v Gradac.

Naslednjega dne: Ležimo na pogradih in zasllišmo letala. Micka Mojskerčeva iz Bizovika pravi: »Kako lepo bi bilo, če bi bili naši!« Že je zaropotalo in detonacije bomb so nas pregnale v kletne prostore. Trenutek za tem zasllišmo otroški jok. Na cesti sem zagledala tovariša z ranjenim otrokom v naročju. Tekel je proti današnji Novakovi hiši v bližini mostu v Gradacu. Tisti, ki smo se lahko premikali, smo pomagali reševati. Medicinka Dunja in komisar Damjan sta imela polne roke de-

la. Kljub požrtvovalnosti vseh smo našli nekaj mrtvih.

Na predvečer bombnega napada je v moji bližini ležal ranjeni borec Furlanov s Tolminksega. Nagovarjali smo ga, naj bi nam kaj zapel, on pa je molčal. Njegova komaj vidna rana na čelu je bila smrtonosna. Sredi noči sem začutila, da Mirko Furlan išče pri meni pomoč. Bil je to smrtni boj. Odpeljali so ga v bolnišnico, toda življenja mu niso mogli ohraniti.

Moje zdravstveno stanje se je izboljšalo. Spet sem prišla v enoto in tam doživela ustaško izdajo. Dobila sem drobce v nogo in v glavo. Odpeljali so me na letališče Krasinac. To pot so nas letala prepeljala v Bari, potem pa smo pristali v bolnišnici Gravina.

Marca letos se mi je po petintridesetih letih posrečilo spet obiskati ta kraj. Udeležila sem se namreč izleta Po poti prekomorcev, ki ga je organizirala piranska borčevska organizacija. Predstavnik organizacije iz Barija mi je pri-trdil, da bolnišnica Gravina še stoji in tudi še zdravi. Nisem mogla verjeti, da stojim pred to stavbo, pa me je prepričala bela plošča s posvetilom: V tej bolnici 1944–1945 so se zdravili jugoslovanski partizani. Hudo mi je bilo, ker med izletniki ni bilo nikogar, ki se je med vojno tam zdravil.

Na tiste čase me spominjata tudi dve fotografiji. Žal se imen ne spominjam. Morda se bodo borci in borke sami prepoznali in se mi ob priložnosti oglašili. Pa še enega tovariša bi rada našla; pred evakuacijo sem mu dala zlate ploščice za zobe. Bilo je to pri Metliki, in če se ne motim, je bilo tovarišu ime Boris Mihelič.

Takrat mi je bilo osemnajst let in so mi pravili Jelka iz Trbovelj, včasih pa kar ta-mala.

Jelka Senegačnik (Lep)
Velenje, Prešernova 9 a

Kdo je Alojz Kump?

Odmev na »Spomin na
Alessandrijo«, 2. številka TV-15

Spoštovani tovariš Lešnjak! Na vašo željo (TV-15, 17. januar 1980) vam pošiljam življenjepis Lojzeta Kumpa, katerega brat živi v Obrhu pri Dragatušu v Beli krajini.

Obenem vas obveščamo, da nas zaima knjižica, v katero je Kump v zaporu zapisoval pesmi. Če je niste že oddali v muzej (v tem primeru sporočite v kateri muzej), bi želeli original, kajti zgodovinski dokumenti sodijo kot eksponati v muzeje, s katerih območja so bili avtorji sami. Če pa je še vedno v vaši lasti in je ne želite odstopiti našemu muzeju, vas prosimo, da nam jo pošljete, mi pa jo bomo prefoto-grafirali in vam vrnili original. Sporočite nam tudi, če veste, kdo so avtorji pesmi, kakor tudi, če je ohranjena kakšna številka glasila »Glas kamero-na« in »Vatikanskega kurirja«.

Vodja oddelka NOB:
Anton Štampohar

Pripis uredništva:

Še isti dan, ko je izšel TV-15, je tovariš Lešnjak prejel odgovor Dolenjskega muzeja na vprašanje, postavljeno v sestavku »Spomin na Alessandrijo«, objavljenem v kulturnem obzorniku. Ne le odmevnost na naš časnik, razveseljuje tudi spoznanje o prizadevanjih tovarišev iz Dolenjskega muzeja, ki zaslužijo posebno pohvalo. Dolžni smo tudi to pojasniti: tiskarski škrat je v sestavku Pavleta Lešnjaka italijansko mesto Alessandrijo pri Milanu vztrajno spreminjal v Aleksandrijo. Avtorju se opravičujemo.

NAŠ KOMENTAR

Islamski »kod in kam«

Islamski svet, ki se geografsko razteza čez dve celini, od Maroka na najbolj zahodnem delu Afrike pa tja čez južne in srednje dele Azije, vse do zadnjih otokov Indonezije, je danes podoba v malem vseh nasprotij in kriz, ki pretresajo sodobni svet. Če bi poleg muslimanske vere, ki je poglobljena označba vseh milijonskih ljudstev tega sveta, iskali še kakšno drugo skupno črto, potem bi jo našli edinole v dejstvu, da vse te dežele sodijo v nerazviti del sveta. Če bi šli še dalje, bi morali ugotoviti, da je pa prav ta islamski svet danes prizorišče vseh vrst vmešavanja blokovskih sil in prizorišče najbolj nevarnega prepletanja in spopadanja teh sil. Ameriško iranski spor in pa nedavna sovjetska vojaška intervencija v Afganistanu sta samo najbolj vidna, najbolj kričeča in tudi najbolj usodna primera takega spopadanja interesov velikih sil.

Sicer pa celoten ta svet prav zaradi tako silovitega vmešavanja velikih sil in križanja njihovih interesov, islamske države razjedajo globoka notranja nasprotja, spori in razlike. Najbolj očitno se to kaže v odnosih znotraj arabskega dela muslimanskih držav. Izraelsko arabski spor je sam po sebi zgovorna priča, kako so vpletanja blokovskih sil v ta spor imela hude posledice ne samo za razplet krize na Bližnjem vzhodu pač pa tudi za enotnost arabskega sveta, ki je bila svoj čas tolikanj poudarjena, pa dejansko nikdar uresničena težnja arabskih držav. Izraelsko-egiptovski ločeni mir, ki je bil sad ameriškega posredovanja in zastavljen v duhu ameriških, nikakor pa ne arabskih interesov, je zarezal globok prepad med arabske države, ki ga ne bo moč tako kmalu premostiti.

Podobno velja tudi za celoto islamskih držav, za tako imenovano vsesplošno islamsko gibanje, ki je prav te dni na zboru voditeljev islamskih držav lahko ugotovilo svoje razredčene vrste. Čeprav je sestanek v Islamabadu, v glavnem mestu Pakistana, ki je po vdoru sovjetskih enot v sosedni Afganistan prišel v izredno kočljiv položaj, sklican v znak obsodbe te intervencije in v težnji okrepiti islamsko enotnost, je sama objektivna stvarnost poglobljena ovira za uresničitev te enotnosti. Vrsta islamskih držav, Libija, Palestinsko osvobodilno gibanje, Južni Jemen, Sirija in druge, so odpovedale udeležbo na sestanku v Islamabadu. Odpovedal jo je kajpada zasedeni Afganistan.

Sovjetska vojaška intervencija je zlasti močno vplivala na stanje v islamskih deželah Srednjega vzhoda. Prišla je v času, ko je revolucija v sosednem Iranu stopila v odločilno obdobje, ko so notranja vse bolj zaostrena trenja izpričala, da gre za vprašanje, kako z revolucijo naprej. Na površje so prišla vsa bistvena protislovja med silami, ki teže k teokratski in laični obliki nove državne tvorbe, med silami, ki teže k centralizirani upravi in tistimi, ki se zavzemajo za federativno ureditev, kjer bi dobilo svojo pozitivno rešitev nacionalno vprašanje in bi bil zagotovljen avtonomni položaj vseh zelo pomembnih narodnosti, ki sestavljajo mozaik iranske družbe. Dežela je v znamenju spopadanja med konservativnimi ter demokratičnimi silami znotraj samega islamskega gibanja. Glasovanje o ustavi je pokazalo vidne odpore pomembnih plasti družbenih slojev proti taki ustavi, ki uveljavlja teokratsko oblast Homeinija nad celotnim življenjem in delovanjem nove države. V trenutku, ko naj bi izvolitev predsednika države pomenila korak k notranji ureditvi, je novo stanje v Afganistanu povsem spremenilo razmerje moči v celotnem področju Srednjega vzhoda. Washingtonska vlada skuša usmeriti iransko razpoloženje proti Sovjetski zvezi in ponuja dobre odnose ob izpolnitvi edinega pogoja, izpust talcev.

V zelo kočljivem položaju je Pakistan, ki je po spremembah v sosednem Afganistanu čez noč postal izredno pomembno strateško področje ne le za Združene države pač pa tudi za Kitajsko. Pakistanski voditelji so v hudem precepu. Na eni strani jih pretesna navezanost, zlasti vojaška, na Združene države spravlja v težave po eni strani s Sovjetsko zvezo, katere vojska je na severnih mejah Pakistana, po drugi strani pa z Indijo, ki vidi v oboroževanju Pakistana grožnjo za lastno varnost. Podobne učinke ima za Pakistan tudi sleherno zблиževanje s Kitajsko.

Da bo podoba zapletenosti in kočljivosti položaja mnogih držav islamskega sveta na Bližnjem in Srednjem vzhodu še bolj očitna, je treba upoštevati dejstvo, da se prav na to območje osredotoča žarišče sporov med velesilama, ko se okrog Perzijskega zaliva koncentrija vojaška sila Združenih držav, in ko iz Washingtona prihajajo opozorila, da štejejo to območje za življenjski interes Združenih držav, ki so ga odločne braniti tudi z orožjem. Nikoli do zdaj si nista bili vojaški sili obeh blokov tako blizu druga ob drugi, kot sta si zdaj po iranskoameriški krizi in še bolj po sovjetskem vdoru v Afganistan. Pri tem je bistvo nevarnosti zlasti v tem, da ne pri eni ne pri drugi veliki sili ni znamenj o pripravljenosti k ublažitvi napetosti, pač pa so trenutni njuni odnosi v znamenju »steno ob steno«.

Drago Košmrlj

Nujnost, ki se ji ne moremo izogniti

Dohodkovni odnosi so dobili v naših razpravah še prav posebno mesto, saj ni dvoma, da povezovanje na dohodkovnih osnovah veliko prispeva k hitrejšemu reševanju nakopičenih problemov. Vpliva lahko na zmanjšanje stopnje inflacije in doseganje večje stabilnosti v gospodarstvu.

Potemtakem še daleč ne gre za nekakšno politično nalogo, ki jo pač moramo opraviti, ampak za nujnost, ki se ji ni mogoče izogniti. Kljub temu, da se tega marsikje dobro zavedajo, pa so njihove razprave vse preveč površne. V mnogo organizacijah združenega dela se doslej niso dovolj vprašali, kaj je pravzaprav treba postoriti na posameznem področju, da bodo stvari hitreje stekle.

Sporazumi običali v predalih

Na prvem mestu velja spregovoriti o združevanju dela in sredstev. To je eno temeljnih vprašanj, ki bi ga povsod morali urediti na dohodkovnih osnovah, kajti samo po tej poti si bo v prihodnje mogoče zagotoviti potrebne surovine, energije, opraviti smotrnejšo delitev dela in podobno.

V gospodarski zbornici Slovenije ugotavljajo, da se temeljne organizacije v vsem večjem številu odločajo za urejanje odnosov na osnovi skupnega prihodka. Lani se je, denimo, ta dohodek v primerjavi z letom dni poprej povečal za celih 47 odstotkov. Vendar pa hkrati ugotavljajo, da so sporazumi, ki urejajo te odnose, slabo sestavljeni, in da marsikje ne ustrezajo resničnim potrebam. Zanimivo je tudi, da so sporazume tu in tam sicer podpisali, za njihovo uresničitev pa niso kaj prida poskrbeli.

Pomanjkljivosti pri načrtovanju

Bržčas je za to več vzrokov. Prvega velja morda iskati v šibkem načrtovanju skupnega razvoja. Podrobnejše planiranje je namreč v mnogo primerih zoženo samo na tiste organizacije združenega dela, ki so med seboj institucionalno povezane. To pa je veliko premalo. Podobni skupni načrti bi morali biti narejeni tudi za tiste temeljne organizacije, ki so dohodkovno sicer med seboj povezane, ki pa so v drugih delovnih organizacijah.

Vzroke za počasno uresničevanje sporazumov velja iskati na področju cen. Po zadnjih objavljenih podatkih se že okrog 90 odstotkov cen oblikuje ali celo določa na administrativen način. To seveda zavira sporazumno urejanje cen med temeljnimi organizacijami, ki so proizvodno, delovno ali poslovno med seboj povezane. Administriranje bo nujno treba omejiti, vendar pa je na dlani, da bo korenitejša sprememba mogoče doseči šele, ko bomo sprejeli sistemski zakon o cenah.

Dobre rešitve, pa tudi odmiki

Pozornost velja usmeriti še na eno področje in sicer na svobodno menjavo dela. V praksi se srečujemo z mnogimi dobrimi rešitvami, pa tudi odmiki, zaradi česar ponekod še vedno prevladujejo navadni proračunski odnosi. V nekaterih temeljnih organizacijah so organizirali službe za opravljanje domača vseh poslovnih nalog, v drugih o takih službah sploh ni mogoče govoriti, ker jih enostavno ni.

Gre potemtakem za dve skrajnosti, ki bi se jima morali izogniti. Vseh služb prav gotovo ne kaže ustanavljati v temeljnih organizacijah združenega dela, saj bi bilo to predrago in neracionalno. Po drugi strani pa bi se morali postaviti po robu ustanavljanju velikih skupnih služb, ki so ponavadi odmaknjene od delavcev. Ti večkrat sploh ne vedo, kaj se v temeljnih organizacijah dejansko dogaja.

Dejstvo je, da hočejo delavci v delovnih skupnostih ponekod še vnaprej ohraniti stare odnose in se niso pripravljeni dejavneje vključevati v urejanje teh vprašanj. Res pa je tudi, da marsikje še niso našli ustreznih meril za vrednotenje njihovega dela, kar nemalekrat povzroča precejšnje težave.

Škodljivo prikrivanje podatkov

Dohodkovne odnose bi bilo treba dosledno uveljaviti tudi na področju delitve čistega dohodka in sredstev za osebne dohodke, naložb in drugod. Tam, kjer so pri tem delu nekoliko bolj pohiteli, so prišli še do enega problema, ki vsa ta prizadevanja na moč otežkoča. Ugotovili so namreč, da bo treba novim družbenoekonomskim odnosom prilagoditi tudi družbene evidence, statistiko in knjigovodstvo. Združevanje dela in sredstev ne teče tako, kot smo pričakovali, tudi zaradi prikrivanja podatkov, zaprtosti kalkulacij in neizgrajenosti informacijskih sistemov sploh.

To je torej naloga, ki je ni mogoče odlagati. Bržkone jo bo treba – skupaj s še nekaterimi drugimi – kaj kmalu postaviti na dnevni red.

Darko Marin

O ŽIVLJENJU IN DELU EDVARDA KARDELJA

»Samoupravljanje – moč ljudskih množic« je geslo razstave o življenju in delu Edvarda Kardelja, ki so jo minulo nedeljo odprli na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani kot osrednjo prireditev v počastitev sedemdesete obletnice rojstva tega velikega misleca, revolucionarja in državnika.

Istega dne dopoldne je bilo ob sedemdesetletnici rojstva revolucionarja, državnika in misleca Edvarda Kardelja in na pobudo predsedstva republiške konference SZDL Slovenije skupno zasedanje vseh zborov slovenske skupščine, predsedstva SR Slovenije in delegacij družbenopolitičnih organizacij, na katerem je bil slavnostni govornik France Popit.

Foto: Dragan Arrigler

Rezervni starešina-družbenopolitični delavec

V letošnjem izobraževalnem letu si je Zveza rezervnih vojaških starešin Slovenije kot dodobra uveljavljena družbena organizacija zastavila delovne programe, ki dobro odsevajo njeno družbeno vlogo: ob splošnem vojaškem usposabljanju in idejnopolitičnem izobraževanju svojega članstva je vse svoje sile in načrte usmerila v družbeno dejavnost, ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. Ne gre za to, da si je to naložila letos prvič, vendar pa je programe obogatila, poglobila in popestrila, predvsem kvalitativno, vendar tudi kvantitativno.

Da je to mogla storiti, ji je omogočil njen način delovanja. Zveza rezervnih vojaških starešin Slovenije je namreč med tistimi organizacijami, ki je nenehno na tekočem, katere elemente programa občinske in krajevne organizacije dobro izvajajo in katere manj uspešno; prek regijskih posvetovanj in pismenih anket oziroma analiz sproti ugotavlja, katere občinske ali krajevne organizacije se pri svojem delu srečujejo s takimi ali drugačnimi težavami, kje zelo dobro, pa tudi kje zelo slabo izvajajo posamezne naloge. Pri njenih vodstvih je moč vselej dobiti podrobne statistične analize o izvedenih

oblikah dela, o številu akcij in številu udeležencev – rezervnih starešin, mladincev, prebivalstva. Na podlagi teh podatkov in poročil, ki jih v sistemu notranjega informiranja pošiljajo krajevne in občinske organizacije višjim organom, je zato možno povsem stvarno ugotavljati stanje in potrebe ter načrtovati vnaprej. Prav zato je delovanje te družbene organizacije kot sestavnega dela fronte organiziranih socialističnih sil v socialistični zvezi na tako visoki ravni, in zato dosegajo tako njeni člani-posamezniki kot vsa organizacija v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela tako vidne uspehe.

Kako močna politična sila so rezervni vojaški starešine, pove podatek, da se število komunistov med njimi že približuje 35 odstotkom, in da jih je bilo lani sprejetih v ZKJ precej nad tisoč. Okrog 70 odstotkov jih deluje vsaj v eni družbenopolitični, družbeni ali specializirani organizaciji, v samoupravnih in drugih organih pa vsak peti slovenski rezervni starešina. Enako število jih deluje na raznih dolžnostih v organih in telesih za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito.

Predlanskim so slovenski rezervni vojaški starešine organizirali 900, lani pa prek 1000 najrazličnejših obrambnovzgojnih akcij. Vsak član ZRVS se je udeležil najmanj ene, medtem ko je bilo mladincev le malo manj kot 200.000, prek 20.000 borcev NOV in skoraj 100.000 drugih udeležencev.

Se posebej pa moramo poudariti njihovo delo v obrambnih krožkih po šolah, kjer kot mentorji neposredno usposablja mlade za SLO in DSZ ter med njimi razvijajo zanimanje za obrambne priprave, pa tudi za vojaške poklice. Lani je bilo v naši republiki skoraj 700 obrambnih dnevorov – toda natančne analize trenutno še niso dokončane. Udeležilo se jih je okrog 7000 članov ZRVS, predvsem pa prek 200.000 učencev in učenk. Skupaj z mentorji in učitelji so jih pripravili šolski obrambni krožki – že čez 400 jih imamo in v njih okrog 15.000 učencev in učenk.

To so na videz suhoparne številke, vendar dovolj zgovorne. Potrjujejo, da je rezervni starešina zares vsestranski družbenopolitični delavec.

Miroslav Ulčar

Najboljšim so podelili priznanja

Rezervni vojaški starešine v KK ZRVS Urška Zatler so bili zelo aktivni. Aktivno so sodelovali v vseh štirih vajah v okviru akcije Nič nas ne sme presenetiti – 79. V zaključni akciji 29. septembra 1979, v katero je v okviru Ljubljane spadala tudi KS Urška Zatler, je v raznih strukturah sodelovalo 220 RVS, 80 rezervnih starešin pa je vključeno v enote CZ, NZ, DSZ, v štab SLO in drugod. Rezervni starešine so vključeni in aktivno delujejo v vseh dejavnostih krajevne skupnosti in tudi izven nje.

V tem času so se rezervni vojaški starešine spoznavali z organizacijo dela, z delovanjem min in bomb, metali so bombe, streljali z malokalibrsko puško, spoznali so se s sodobnim pehotnim orožjem, z nudenjem prve pomoči in s službo veze. Poslušali so tudi različna predavanja. Strokovnega seminarja na temo: vod, četa, bataljon v napadu in obrambi v okviru občine se je udeležilo trinajst aktivistov RVS. Teren, kjer bodo potekale letošnje vaje, si je že jeseni ogledalo devet starešin. V okviru krajevne organizacije imajo sestavljen močan aktiv RVS, ki pripravljajo nalogo po rodovih in službah JLA za izvedbo letošnje taktične naloge. Posebnost te taktične vaje je prav v tem, da jo letos pripravljajo aktivni RVS po krajevnih organizacijah in je občinska strokovna komisija samo povezova-

lec vsega dela. S pripravo naloge so v krajevni organizaciji pred zaključkom in so si v prvih dneh januarja letos še enkrat ogledali teren za izvedbo vaje pod vodstvom Cirila Godca.

Ob osemindesetletnici dražgoške bitke se je ekipa ZRVS in ZSMS udeležila pohoda Po poti heroja Kebeta v okviru manifestativnošportne prireditve Po poteh partizanske Jelovice 1980. Za OK ZRVS Bežigrad je letos ekipo organizirala KK ZRVS Urška Zatler. Od članov ZRVS so ekipo sestavljali: Peter Dimic, Rafael Zorko, Vojko Baša, Tomaž Jančigaj in Brane Majerle, od članov ZSMS pa Borut Zorko, Miha Potokar in Marjan Strelec. Zbrali so skupaj 411 točk in so med 51. ekipami zasledili 28. mesto. Udeleženci predlagajo, da se v bodoče v okviru občine že mesece prej določi, kdo se bo udeležil tekmovanja. Dobro bi bilo, da se pohoda in tekmovanja udeležita po dve ekipi iz vsake osnovne organizacije, ki sestavljajo krajevno organizacijo.

Tudi informativnopropagandno delo je bilo v minulem polletju dokaj uspešno. Najtesnejše sodelujejo z občinskim glasilom Zbor občanov, kateremu so poslali 16 članov in 6 fotografij. Objavljeno je bilo le 8 člankov in 3 fotografije, s tem niso zadovoljni, ker opazajo, da je bilo v zadnjih mesecih minulega leta v tem glasilu objavljenih vedno

manj člankov in fotografij. Zato želijo, da bi bilo sodelovanje boljše. Sodelujejo še s: TV-15, Našo obrambo, Komunistom, Ljubljanskim dnevnikom, Delom, Obrambo in zaščito, Narodno armijo, 4. julom, Frontom, Vestnikom ZRVS SRS in z drugimi. Lepo napreduje sodelovanje z radiom Glas Ljubljane, kjer so jim objavili več člankov in obvestil in nekaj direktnih prenosov. Članke in fotografije objavljajo v vseh področij delovanja v krajevni skupnosti, saj imajo edini dobro organizirano informativnopropagandno delo. Posebno pa bodo morali okrepiti sodelovanje z glasili delovnih organizacij. Ob dnevu JLA so v okviru proslave organizirali tudi razstavo fotografij in tiska, na kateri so prikazali svoje delo in življenje. Poseben poudarek so dali sodelovanju ZRVS z mladino. Razstavo je uredil rezervni starešina Štefan Virag, ki je tudi vodja informativnopropagandne dejavnosti. Na zadnjem sestanku predsedstva krajevne organizacije so sklenili, da bodo občasno izdajali svoje informativno glasilo Bilten, katerega bodo prejeli vsi rezervni starešine. Izvolili so tudi uredniški odbor.

Na proslavi ob dnevu JLA so tudi podelili priznanja rezervnim vojaškim starešinam za njihovo uspešno delo v letu 1978/79.

Stevo Javor

Prvi aktiv v kmetijskem gospodarstvu

Občinska konferenca ZRVS v Novi Gorici je v sodelovanju s predstavniki družbenopolitičnih organizacij, samoupravljanja in zlasti odbora za SLO in DSZ ustanovila pred kratkim v Kmetijskem kombinatu Vipava v Šempetru aktiv rezervnih vojaških starešin.

Aktiv je prvi te vrste v kmetijskem gospodarstvu na Goriškem in Vipavskem. Lanskega decembra so na seji predsedstva občinske konference ZRVS v Novi Gorici oživili sklep tretje volilne konference ZRVS Nova Gorica, da bi bilo prav tudi vnaprej ustanavljati aktivne v

krajevnih skupnostih in v temeljnih organizacijah združenega dela, kjer ni organizacij rezervnih vojaških starešin.

Ta sklep so postopoma izvajali najprej v krajevnih skupnostih, osnovnih in srednjih šolah. V zadnjih dveh letih pa so prišle na vrsto še temeljne organizacije združenega dela, seveda tam, kjer so za to pogoji. V kmetijskem kombinatu Vipava v Šempetru pri Novi Gorici je nekaj nad 25 rezervnih vojaških starešin.

Na ustanovnem zboru je spregovoril udeležencem o

vlogi in nalogah aktivov ZRVS v temeljnih organizacijah združenega dela, predsednik občinske konference ZRVS Nova Gorica Marino Bastjančič. Pri tem je še zlasti poudaril pomen vključevanja članov v obrambne priprave in družbeno samozaščito kolektiva.

Potem ko so izvolili petčlansko predsedstvo aktiva, so sprejeli načrt dela aktiva za 1980. leto. Za predsednika predsedstva aktiva so izvolili inž. Janka Kosovela iz Nove Gorice.

M. G.

Skrb za štipendiranje mladih delavcev in delavskih otrok

Člani Titovega sklada

Na podlagi družbenega dogovora in odloka skupščine Titovega sklada za štipendiranje mladih delavcev in delavskih otrok Socialistične federativne republike Jugoslavije je s soglasnostjo zveznega sekretarja za ljudsko obrambo osnovan Titov sklad za štipendiranje delavcev in delavskih otrok v JLA.

Titov sklad v JLA, kot del splošno jugoslovanskega sklada za štipendiranje mladih delavcev in delavskih otrok, je osnovan s ciljem ustvarjanja ugodnih pogojev za izobraževanje, strokovno usposabljanje in izpopolnjevanje mladih pripadnikov

JLA in otrok vojaških in civilnih oseb v službi JLA in oseb, ki jim je prenehala aktivna vojaška služba v JLA. Organizirani prispevek pripadnikov JLA je ukrep, s katerim se zavzemajo za še uspešnejše štipendiranje mladih delavcev in delavskih otrok v naši samoupravni socialistični skupnosti.

Na osnovi tega je skupščina vojaških zavarovancev – upokojenih vojaških starešin v Novi Gorici, dne 15. januarja letos, organizirala potrjevanje zdravstvenih knjižic za svoje člane in pogovor z njimi o včlanjevanju v Titov sklad za štipendiranje v JLA. Odziv je bil nad pričaka-

kovanjem. Bilo je tudi več pripomb, zakaj s tem niso začeli že prej. Od 85 udeležencev se le dva z »majhno« po-kojnino nista hotela včlaniti v ta sklad. Vsi včlanjeni (83) pa so na prostovoljni osnovi vplačali tega dne kar 7050 dinarjev za članarino. Višina članarine ni bila določena. Vsak posameznik je sam določil to višino. Najmanjša članarina je bila 50, največja pa 200 dinarjev.

Predsednik skupščine vojaških zavarovancev upokojeni polkovnik Stanko Pahor pravi, da bodo tudi drugi člani skupščine vojaških zavarovancev brez izjeme pristopili k Titovemu skladu.

Mile Gojković

Z 12. seje republiškega komiteja za vprašanja borcev NOV in vojaških invalidov

Lani so porabili predvidena sredstva

Za dopolnilno urejanje borčevskega in invalidskega varstva v SR Sloveniji je bilo v lanskem letu zagotovljenih skupaj 904.351.600 dinarjev ali 8,02 odstotka celotnega republiškega proračuna, ki je znašal v letu 1979 11.279.381.907 din.

V to vsoto se prištevajo vsa sredstva, ki so namenjena borcem kot dodatek k pokojninam (pred 9. 9. 1943 oziroma pred 13. 10. 1943), dodatek zaposlenim udeležencem NOV, zdravstveno varstvo borcev NOV (v lanskem letu so bili izdatki pri tej postavki predvsem porabljeni za uveljavce republiške priznava-
nine iz zamejstva, ki nimajo zagotovljenega zdravstvene-
ga varstva po samouprav-

nem sporazumu kot drugi naši udeleženci NOV s priznanim posebnim dobo v dvojnem trajanju) dopolnilno varstvo vojaških invalidov in varstvo civilnih invalidov vojne. S tem denarjem ureja-
jo tudi varstvo borcev za se-
verno mejo in slovenskih
prostovoljcev, za zaznamo-
vanje in vzdrževanje poko-
pališč in grobov pripadnikov
zaveznikov in drugih tujih
armad v SR Sloveniji, repu-
bliške priznava-
nine in varstveni dodatek
kmetom-borcem NOV zava-
rovanim v starostnem zava-
rovanju kmetov, kar vse uži-
vajo borci po veljavni repu-
bliški zakonodaji.

Na ravni federacije so znašala celotna sredstva iz pro-

računa 102.209.900.000 din, od tega pa je bilo 13.760.400.000 din ali 13,4 odstotkov namenjeno borčevskoinvalidskemu varstvu.

Iz republiških sredstev je za leto 1980 predvidenih za urejanje borčevskoinvalid-
skih zadev 1.033.232.282 din (indeks 1980/1979 je 114,2) in iz sredstev federacije je dolo-
čenih 17.461.100.000 dinarjev ali 13,6 odstotkov celotnega letošnjega proračuna federa-
cije.

Poročilo o porabi sredstev za borčevskoinvalidsko varstvo tako na ravni republike kot na ravni federacije so sprejeli člani republiškega komiteja in udeleženci njihove seje ugodno, prav tako pa so sprejeli tudi pregled

obsega teh sredstev za to leto.

Kar zadeva informacijo o predvidenem obsegu sredstev občin za priznava-
nine borcem za leto 1980, je pre-
vladovalo mnenje, da so po-
datki vendarle šele predvi-
devanja in prednačrti, v ka-
terih je po posameznih obči-
nah nekaj odstopanj od
družbenega dogovora, (ki so
ga občine začele uresničeva-
ti že pred tremi leti). Zato so
na seji komiteja za borce in
vojaške invalide menili, da
velja tiste občinske strokov-
ne službe, ki niso načrtovale
v popolnem skladu z družbe-
nim dogovorom, na po-
manjkljivosti ponovno opo-
zoriti.

B. Ž. J.

S seje komisije za vprašanja borcev NOV pri skupščini SRS

Po družbeno dogovorjenih pravilih

V torek, 22. januarja, se je sestala republiška skupščinska komisija za vprašanja borcev NOV, na kateri so podprli predlog za začetek postopka za spremembo ustave SR Slovenije, obravnavali predlog o uresničevanju resolucije o temeljnih zakonodajne politike v naši republiki ter ponovno obravnavali tudi vprašanje tako imenovanih ukrađenih otrok, za katere je poslala skupščina občine Žalec predlog za izdajo posebnega zakona (s tezami za osnutek o uveljavljanju posebnih pravic in posebnega varstva te kategorije občanov).

Predlog skupščine občine Žalec ni na mestu, so menili člani komisije, saj so o vprašanju ukrađenih otrok podrobneje spregovorili že na številnih prejšnjih

sejah tako organizacije ZZB NOV Slovenije kot na nekaterih drugih sejah in povsod poudarili, da ni sicer v ničemer sporna želja ukrađenih otrok za članstvo v zvezi združenj borcev. Hkrati pa so bili tudi mnenja, da je treba ostajati pri pravicah, ki izvirajo iz borčevskoinvalidske zakonodaje in jih ne še nadalje širiti. Ukrađeni otroci imajo vse možnosti, da svoje pravice uveljavljajo po poti veljavne republiške (in zvezne) zakonodaje in veljavnih sporazumov, velja pa opozoriti na skrbno in individualno reševanje njihovih vprašanj.

B. Ž. J.

Raziskovanje zgodovine naprednega mladinskega gibanja na Gorenjskem

Za enotno metodologijo dela

Delo, pri katerem sodelujejo aktivisti gibanja, mladi zgodovinarji in sedanji mladinski aktivisti, poteka že po vseh gorenjskih okrožjih.

Prvi obsežnejši poskus oživljanja teh dogodkov sega v leti 1958 in 1959. Takrat je Ivka Križnarjeva ob zbiranju gradiva za predvideni mladinski zbornik opravila več razgovorov po terenu in na podlagi ohranjenih virov izdelala kadrovske rekonstrukcije pokrajinskih, okrajinskih in okrajnih mladinskih forumov.

Potem ni bilo več organiziranega dela. V raznih publikacijah so se pojavljali posamični, snovno omejeni prispevki; nekaj gradiva, ki še ni objavljeno, so zbrali tudi nekateri posamezniki.

Leta 1978 je Jože Dežman sprejel kot temo diplomatske naloge Oris delovanja ZKM (SKOJ), ZSM in pionirske organizacije v gorenjskih okrožjih od začetka 1943. leta do maja 1945. Temo je pedagoško znanstveni enoti za zgodovino na FF predlagal pokrajinski odbor OF. V začetku leta 1979 je v dogovoru z Gorenjskim muzejem še pet študentov zgodovine začelo sodelovati pri raziskavi teme Napredno mladinsko gibanje na Gorenjskem med

leti 1920–1948. Do poletja 1979 se je skupina oblikovala, pregledali smo precejšen del »mladinskih«
virov in literature. Na znanstvenem zboru Tito i omladina oktobra 1979 v Zagrebu je Jože Dežman sodeloval z referatom Prispevek k zgodovini naprednega mladinskega gibanja na Gorenjskem 1920–1945. Kot rezultat opravljenega dela je nastal še pregled: Podatki o delovanju napredne mladine na Gorenjskem med obema vojnama in v letih vojne 1941, 1942.

Vzporedno s tem so se organizirali in tudi sami vzpodbujali delovanje skupine nekdanji mladinski aktivisti. Na širših sestankih marca in septembra 1979 so se dogovorili za delovno pomoč raziskovalni skupini. Oblikovan je bil Odbor za preučevanje zgodovine SKOJ, ZSM in pionirske organizacije pri pokrajinskem odboru OF. Pod vodstvom Franceta Kavčiča ga sestavljajo: Ivka Križnar, Lojze Berčič, Tilka Mali, Vlasta Vidic in Peter Zupančič, ki vodijo okrožne odbore. Poleg jeseniškega, kranjskega, škofjeloškega in kamniškega je bil formiran tudi odbor za vojsko. Za

okrožnimi odbori so posamezni tovariši že začeli sestavljati tudi rajonske oziroma okrajne odbore.

Pri sklicevanju sestankov in kot gostitelji sodelujejo pri delu aktivisti medobčinskega sveta in OK ZSMS.

Kot prvo kratkoročno nalogo rekonstruiramo organizacijo do ravni okrajev in zbiramo spominsko gradivo pokrajinskih, okrajnih in okrajnih aktivistov. Študentje zgodovine Jasna Marinko, Vesna Puhar, Melita Rešek in Marko Vidic bodo v dogovoru s PZE za zgodovino na filozofski fakulteti v svojih diplomskih nalogah obnovili okrožne in okrajne komiteje SKOJ. Zato smo sklicali sestanke okrajnih komitejev, 21. decembra 1979 pa je bil na Bledu širši delovni zbor mladinskih aktivistov. Rekonstruirali smo okrožne komiteje in se pripravljali za delo po okrajih.

V drugi polovici januarja bodo sestanki vseh okrajnih komitejev, kjer rekonstrukcija še ni opravljena. Istočasno potekajo individualni pogovori z okrajnimi aktivisti. Izjave članov okrajnih komitejev bomo zbrali do konca januarja. Nato bomo prešli na zbiranje izjav okrajnih aktivistov.

Drugi del našega načrta bomo izpolnili z rekonstrukcijo organizacije v vaseh, mestih in tovarnah. Več aktivistov je že izrazilo pripravljenost, da bodo kot zunanji sodelavci Gorenjskega muzeja opravili delo na posameznih področjih. Pred začetkom tega dela raziskave bomo organizirali posvet, na katerem se bomo dogovorili za enotno metodologijo dela.

Ob preučevanju medvojne gibanja ne zanemarjamo predvojne gibanja. Zbranega je že precej gradiva, poteka že delo na terenu. Poleg dela komunistične mladine zbiramo gradivo o delu napredne mladine v Društvih kmečkih fantov in deklet, delavskih kulturnih društvih, Sokolih in drugod.

V okviru projekta bomo skušali pritegniti k delu čim več zunanjih sodelavcev.

Dosedanje delo poteka odlično. Vsi sodelujoči delamo kot kolektiv. Naš cilj je, da bi do leta 1982 zbrano gradivo strnili v čim bolj celovito podobo dela napredne mladine. Kakovost skupnega dela in zavzetost vseh, ki sodelujemo, dokazujeta, da ta cilj ni nedosegljiv.

J. D.

S seje komisije za vojaške invalide pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije

Za delo v prihodnje

Poleg poročila o delu te komisije od njenega konstituiranja dalje ter informacije o delovnem gradivu za izdajo zakona o igrah na srečo (pregled koriščenja sredstev loterijskega zavoda SR Slovenije v letu 1979 in predlog dodelitve sredstev tega zavoda za leto 1980) so člani komisije obravnavali tudi delovni program imenovane komisije za leto 1980, v katerega naj bi zajeli obravnavanje predloga samoupravnega sporazuma o medsebojnih pravicah in obveznostih in odgovornostih RO ZZB NOV Slovenije ter delovne skupnosti Doma vojaških invalidov Strunjan, informacijo o zdravljenju borcev in vojaških invalidov v naravnih zdraviliščih, obravnavanje statuta ZZB NOV Slovenije, informacijo o delu zavoda za rehabilitacijo invalidov SR Slovenije in proizvodnje ter oskrbe invalidov z ortopedskimi pripomočki ter še vrsto manjših nalog, ki bodo predvsem osredotočene na spremljanje izvajanja in delovanja strokovnih služb, upravnih ter samoupravnih skupnosti, ki delujejo na področju varstva borcev in vojaških invalidov.

B. Ž. J.

Iz mednarodne aktivnosti borčevske organizacije

Ambasador Etiopije pri Kostu Nadju

Pred nekaj dnevi je predsednik jugoslovanske borčevske organizacije sprejel ambasadorja Etiopije Asefa Voldina na njegovo željo, na krajši pogovor.

V prijateljskem srečanju je Voldin obvestil Kosto Nadja o naporih, ki jih vlaga v izgradnjo nove družbe v Etiopiji njeno vodstvo. Zlasti je govoril o vlogi in mestu tamkajšnje borčevske organizacije ter skrbi, ki jo njihova skupnost posveča borcem in vojni žrtvam. Ambasador je izrazil željo po izmenjavi delovnih izkušenj in še posebno sodelovanja na področju borčevske zakonodaje in rehabilitacije invalidov.

Etiopski ambasador se je tudi ob tej priložnosti zahvalil za pomoč, ki jo Jugoslavija nudi Etiopiji, predsednik naše borčevske organizacije pa je izrazil pripravljenost za pomoč borcem in narodu Etiopije pri reševanju vprašanj vojaških invalidov in žrtev vojne.

Delegacija fronte Polisario pri jugoslovanskih borcih

Namestnik generalnega sekretarja gibanja fronte za osvoboditev zahodne Sahare Polisario – Bašir Mustafa Sajad je z delegacijo prejšnji teden obiskal zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije. Predstavnike te fronte so sprejeli predsednik komisije za mednarodno sodelovanje Branko Golovič in še nekateri člani predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

V pogovoru so predvsem izmenjali nekatere medsebojne informacije in predstavniki Polisaria so približali našim borcem okoliščine v katerih se bojujejo.

Edvard Kardelj – borec za ljudsko srečo

»Mislim, da lahko nastopimo proti negativnim pojavom na področju kulture edinole z bojem za novo socialistično kvaliteto, in sicer na vseh linijah. Politična moč socializma ni odvisna samo in celo ne predvsem od naše sposobnosti, da se borimo proti sovražnikom socializma, ampak predvsem od naše ustvarjalne sposobnosti, od tega, kaj lahko socializem novega ustvari in zbere okoli tega novega – čim širše ljudske množice. To vprašanje pa lahko uredimo v bolj dolgotrajnem procesu, v neprestanem boju socialističnih sil z ostanki preteklosti v naši deželi, to se pravi v boju, v katerem bodo socialistične sile same ideološko in kulturno ustvarjale nove odnose in nove vsebine.«

EDVARD KARDELJ, 1954

Družbenokulturna misel v delih Edvarda Kardelja

Teoretični ustvarjalni opus Edvarda Kardelja obsega vsa najpomembnejša področja našega življenja in dela, naše preteklosti in sedanjosti, hkrati pa z nenehno analizo stanja v marsičem vizionarsko posega v prihodnost naše socialistične samoupravne družbe. Izvzeti iz tega opusa le del in ga poskušati predstaviti, ni lahka naloga, saj sam nikdar ni ločeval posameznih vprašanj, temveč jih je vedno osvetljeval v medsebojni soodvisnosti, v luči socialno-razrednih protislovij, kakor so se nenehno porajala v razvoju. Morda je v njegovem teoretičnem snovanju najpomembnejše dejstvo, da je vedno kadar jih je obravnaval, razkrival vzroke določenih dogajanj in pojavov, opozarjal na njihove nadaljnje posledice in s takšno vedno dosledno marksistično analizo dajal odgovore na zapletena vprašanja, ki so se v razvoju pojavljala. Ob tem se je vedno zavedal nenehnosti procesov v družbi in odpiranja vedno novih vprašanj. Ena zelo nazornih ilustracij te njegove analitične metode je naslednji odlomek iz njegovega dela Josip Vidmar in naša revolucija: »Tisti ljudski sloji, ki so bili še včeraj nič, postanejo z revolucijo odločilna družbena sila, vendar nosijo, s seboj tudi lastnosti iz časov svoje popolne brezpravnosti. Zato prinašajo narodom napredek, pa tudi prodo-re sovraštva, ki se je nabiralo v časih njihovega zatiranja in njihovega boja na življenje in smrt za njihovo lastno usodo. Tudi naša revolucija ni mogla biti nedotakljiva za vplive takšnih objektivnih zakonitosti.«

Ta citat je mogoče vzeti za neke vrste geslo njegovim razmišljanjem o vprašanjih kulture in umetnosti, ki jih lahko spremljamo skozi vse njegovo ustvarjanje, od predvojnih let do danes,

in ki so nam opora v današnjem obravnavanju kulturnopolitičnih vprašanj naše družbe. Potrebno je reči, da mu je bila pri tem vedno pomembna družbenozgodovinska pogojenost kulturnega življenja in umetniškega ustvarjanja, pa naj je obravnaval ožja vprašanja literature, vloge in naloge umetnosti ali širše probleme v sklopu nacionalnega vprašanja, vprašanja znanosti, vprašanja inteligence ali vprašanja kritike.

Sam je večkrat poudarjal, da ga je na določen način izoblikovala posebno Cankarjeva socialnokritična literatura. Vendar je v svojih analizah segal tudi nazaj, k imenom, kot so Trubar, Prešeren, Levstik in kasneje Župančič. Obravnava jih kot može, ki so v slovenski nacionalni zgodovini pomembno prispevali k rušenju starrega, k zavračanju preživelega in vsega tistega, kar je v duhovnem in političnem življenju Slovencev slabilo njihovo revolucionarnost. Pogoji za to, da bi se bila njihova napredna družbena misel uresničila, so bili seveda v celoti dani šele mnogo pozneje. Zato je na takšno njihovo vlogo mogoče celovito gledati šele v okoliščinah nacionalne in socialne svobode.

Kardeljevo teoretično delo se ni ustavljalo ob analizah preteklega in tedanjega ali sedanjega le zato, da bi si na marksističnih izhodiščih razjasnili nekatere zgodovinska vprašanja preteklih dob, temveč je vedno segalo tja, kjer so nas boji šele čakali. S tem se je njegova teoretična analiza razodevala kot znanost za prakso in za prihodnost. Iz tega zornega kota je še posebej zanimivo 10. poglavje Speransovega Razvoja slovenskega narodnega vprašanja z naslovom Bodočnost slovenskega naroda, zlasti peta točka, v kateri takole opredeljuje kulturno vprašanje:

»Kulturno vprašanje, to je vprašanje o svobodnem razvoju narodne kulture, in sicer tako na področju razvijanja jezika, literature, umetnosti itd. kakor tudi na področju organizacijskega utrjevanja narodne samobitnosti; ssem spada vprašanje o šolah, učbenikih, kulturnih in drugih društvih itd. ter o materialnem fondu razvijanja te kulture, ki je odvisen od gospodarske moči naroda.«

Ko je obravnaval procese kulturne inte-

tenciala družbe, razvijajočega se v procesih svetovnega prodora socializma in pri nas socialističnih samoupravnih družbenih odnosov. Pri tem je opozarjal na napake, ki se lahko rodijo zaradi izoliranega obravnavanja posameznih vprašanj, zaradi odsotnosti marksistične analize, ali zaradi zastojev pri razvoju samoupravljanja.

V tem sklopu so še zalsti pomembna tista poglavja iz njegovega opusa, v katerih obravnava zlasti nekatere nesprejemljive idejne pojave v kulturnem ustvarjanju in vlogo zveze komunistov pri njihovem razčiščevanju. Ta vloga, poudarja, nikakor ne more biti cenzorska, prepovedujoča, ker je treba imeti nenehno pred

Edvard Kardelj (delo Božidarja Jakca)

gracije in videl prihodnost v nenehnem prelivanju in medsebojnem bogatjenju kulturnega življenja jugoslovanskih narodov med seboj in skupaj s tako imenovano svetovno kulturo, je seveda vedno zavračal teorijo o nekakšni monolitni jugoslovanski kulturi, prav kakor jo je bil zavračal Ivan Cankar, saj bi vztrajanje pri tem po njegovem mnenju rušilo enakopravnost jugoslovanskih narodov in narodnosti. Nadaljnji pozitivni razvoj celotnega družbenega, kulturnega in tudi jezikovnega življenja je pojmoval v luči vse večjega umskega po-

očmi, da tudi negativne pojave ali tiste, ki jih včasih celo prehitro označimo za negativne, porajajo ostanki preteklega, ne povsem preseženega, v pogojih, ko je to zaradi odsotnosti ali relativno šibko razvitih socialističnih sil objektivno možno. Zato Edvard Kardelj dosledno zavrača tarnanje ob pojavih različnih negativnih tendenc in terja marksistično analizo, ki bo osvetlila njihove vzroke in bo kot takšna neposredno orožje za učinkovito akcijo. Pri tem svari pred pre-nagljenim ocenjevanjem in etiketiranjem najrazličnejših pojavov v kulturi, izrazov v

posameznih umetniških zvrsteh ali celo stilov. Boriti se je treba proti vsemu tistemu, pravi Edvard Kardelj, kar vnaša v naš prostor protisocialistične tendence, oziroma za vse tisto, kar bo »manifestacija življenja in hotenja sedanjih rodov, ki se borijo za družbeni napredek«. Toda to ne pomeni predpisovanja, ki se je v kulturni zgodovini človeštva že tolikokrat pokazalo za zgrešeno. Pa tudi ob administrativnih ukrepih, pa naj se kažejo kot še tako nujni, se je treba zavedati, da z njimi ne moremo nadomestiti odpravljanja vzrokov za takšne ali drugačne pojave, ki jih imamo v naši socialistični samoupravni družbi za negativne, idejno sporne ali protisocialistične in protisamoupravne, in s tem razreševanja posameznih vprašanj.

Posebej zanimiv je tudi z današnjega zornega kota Kardeljev odnos do tako imenovanih lažjih zvrsti, zlasti do lažje vrste beril in glasbe. Dialektično namreč ocenjuje, da je take vrste kulturno razvedrilo pogosto prvi korak k umetnosti, in ga že zato ni vredno kar povprek odklanjati, tem bolj pa je potemtakem potrebno z vsemi možnimi načini širiti dostop slehernemu človeku do vseh vrst umetnosti nespornih kvalitet, in seveda tudi do tega, da se bo sam umetniško izražal. Na drugi strani pa obravnava pojav najrazličnejših brezvsebinskih modernizmov in plehkosti, največkrat prinesenih od zunaj, kot logično posledico praznega prostora, ki nastaja tedaj, kadar družba ne omogoča in ne spodbuja drugačnih oblik kulturnega razvedrila ali ustvarjanja.

Vse to so misli, s katerimi mora biti prežeta naša kulturna politika in čeprav ni mogoče reči, da bi doslej ne delovala zlasti v smislu tega drugega vidika, se kažejo na področju marksistične kritike v umetnosti še mnoga neobdelana področja. Prav kritika bi namreč morala biti mnogo bolj analitična in hkrati ustvarjalna, torej konstruktivna. Le takšna narava vsakršne, tudi širše družbene kritike, lahko ustvarjalno prispeva k

našemu nadaljnjemu socialističnemu samoupravnemu razvoju, le takšna lahko odpira nove možnosti, ko se hkrati bori proti vsemu, kar ni v prid človekovi ustvarjalni svobodi.

Človekova svoboda, pravi Edvard Kardelj v Beležkah o naši družbeni kritiki, pa vendarle ni in ne more biti nekaj absolutnega, nekaj, kar je zunaj družbenih norm ali kriterijev. Naj zaradi preciznosti in vsebinske celovitosti navedem citat; »Ne more obstajati neomejena svoboda tam, kjer ostojita medsebojna odvisnost in odgovornost ljudi. A sam karakter te medsebojne odvisnosti obenem določa in opredeljuje tudi realne dimenzije svobode za posamezne razrede ali posameznike v teh odnosih.« V razmerah našega socialističnega samoupravljanja torej, ko vsakdo in vsi skupaj bijemo bitko za človeka, za humanejše odnose med ljudmi, in v pogojih, ko ta bitka na najrazličnejše načine in v najrazličnejših

družbenozgodovinskih razmerah zajema praktično ves svet, je torej tudi merilo vsakršnega kulturnega ustvarjanja – ustvarjanje za človeka, za njegov bogatejši duhovni svet. Naj zaključim še z enim citatom iz Sme-ri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja, ki kaže vso širino marksistične misli Edvarda Kardelja, avtorja znamenite in do skrajnosti pogumne misli o preseganju že ustvarjenega z enim samim namenom – da bi bil naš jutrišnji svet srečnejši in bolj human:

»Zavest naših delovnih ljudi še vedno obremenjuje preteklost, omejeni materialni in življenjski delovni pogoji, pogosto pa tudi relativno nizka kulturna raven. V takšnih pogojih je pogosto tudi demokratična kultura nizka. Zato se dogaja, da demokratične odnose spremlja-jo ekscesi in celo pojavi zlorabe demokratičnih pravic. Toda omejevanje ali zaviranje razvoja demokratičnih odnosov ni zdravilo za to. Nasprotno, demokracije se naši ljudje lahko nauče samo v demokratičnih odnosih.«

Bogdana Herman

Dragocenost knjižnega sporočila

(Franc Šetinc: Misel in delo Edvarda Kardelja)

Konec novembra lani je bilo, ko je predsednik upravnega odbora Prešernove družbe Ivan Potrč predstavil sedem knjig redne zbirke Prešernovo družbe za leto 1979 in med njimi s posebnim poudarkom Misel in delo Edvarda Kardelja izpod peresa Franca Šetince. (»Mogoče danes še bolj čutimo, kako je prav, da se je takšna ljudska knjižna družba, kakor je Prešernova, odločila za knjigo, ki naj bi po naših domovih govorila o Kardeljevem delu in njegovi misli.«) Knjiga, ki ji danes ponovno namenimo misel, govori predvsem o razvoju slovenskega narodnega vprašanja in smereh razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja: temeljnih kamnih, med katerimi je razpet širok in trden most, ki ga sestavljajo naša revolucija, naš narodnoosvobodilni boj, partizanski boj in naš uspešni poveljni socialistični razvoj. In na katerem ni niti ene kamna, kot pravi avtor, ki bi ne bil tako ali drugače povezan z ustvarjalno mislijo in delom tega velikega revolucionarja in misleca – dela, v katerem je osredotočen marksizem, ki ga je Edvard Kardelj razvijal in naredil bolj razumnega in dostopnega ljudem naše dobe, in ki ga je potrebno brez dogmatiziranja še naprej raziskovati ter bogatiti kot živo zakladnico človeških izkušenj in spoznanj.

Besede, prepletajoče se v pogovoru o dvesto trinajstdeset strani obsegajoči knjigi, ki je bila napisana v štirih mesecih in izdana v 23.000 izvodih, so presegle običajni okvir časnikarskih konferenc:

Studij marksizma na naših šolah in v družbenopolitičnem izobraževanju delavcev je treba nasloniti na Kardelja, pri čemer je Šetinceva knjiga lahko v dragoceno pomoč, je uvodoma dejal Tone Fajfar. Pristopno, razumljivo, toplo in verodostojno odslukava misel in delo velikana naše revolucije in kot takšna pomeni velik prispevek k nadaljnjemu spoznavanju temeljnih izhodišč in smernic nove jugoslovanske socialistične skupnosti. V ilustracijo je opozoril na poglavje Smer našega razvoja (Franc Šetinc: »Pri branju Kardeljeve študije smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja me je v najboljšem primere besede najbolj vznemirila misel o človeku kot nosilcu sreče,«) in na poglavje Je Narod si bo pisal sodbo sam (Franc Šetinc: »K Razvoju slovenskega narodnega vprašanja sem se zatekal vedno tedaj, kadar sem pri pojmovanju naroda, njegovega nastanka in njegove prihodnosti naletel na probleme in dileme, ki jih sam nisem znal razrešiti.«)

O Misli in delu Edvarda Kardelja kot pripomočku za marksistično izobraževanje je govorila tudi Majda Poljanškova. Knjigo naj bi priporočili osnovnim in srednjim šolam in sicer učiteljem zgodovine, moralne vzgoje ter samoupravljanja s temelji marksizma, je poudarila predsednica republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje. Najti bi morala svoje mesto tudi na klopih neposrednih proizvajalcev. Pristop k priporočilu bi ne smel biti vsakdanji, vseboval naj bi pouk, kako mladega človeka uvajati v seganje po družboslovni literaturi, od samostojnega do vodenega prebiranja, ga navduševati za prebiranje tudi zahtevnejšega tovrstnega gradiva.

V tem trenutku našega družbeno-ekonomskega in gospodarskega razvoja, ko živo misel Edvarda Kardelja še kako potrebujemo, je aktualnost knjige Franca Šetince izredno pomembna, so besede predsednika republiške konference SZDL Slovenije Mitje Ribičiča, s katerimi se je zahvalil

Prešernovi družbi in avtorju. Izreden napor je rodil sadove: v tako kratkem času smo dobili delo, ki bo rabilo mlademu rodu – priročnik slovenske, jugoslovanske in svetovne socialistične misli. Dotaknil se je priporočila, o katerem je razmišljala Majda Poljanškova. (»Če knjigo prebereš, še nisi marksist, kardeljevec. To je treba vedeti. Ne gre podcenjevati našega marksističnega sklada, še z večjo samozavestjo in pogumom moramo proučevati tisto, kar smo mi svetu dali in ne samo tisto, kar je svet dal nam, čeprav je to močno prepletajoče. Knjiga je tudi dostojen in jasn kulturen odgovor na vse tisto, kar izvaža svojo ideologijo, svoje modele in prikazovanje sveta drugačnega, kot v resnici je.«)

Vrednost pristopa k tej knjigi je predvsem v uporabljivosti Kardeljevega sporočila za današnje in jutrišnje delo – za naloge, ki se jih trudimo urediti, je v nadaljevanju dejal Peter Toš. Knjigo je kot zelo metodično in

spodbudno ocenil tudi Franc Zdravcevec. (»Misel in delo Edvarda Kardelja naj bi bila začetek vrste družboslovnih knjig, ki naj bi jih knjižnemu trgu ponudila Prešernova družba. Na podoben način naj bi med ljudi prinesli tudi Kidričeve misli in misli Borisa Zihlerja pa drugih podobnih marksističnih znanstvenikov.«)

Je Šetinceva knjiga začetek popularizacije Kardeljevega dela med ljudmi? So misli, izrečene na časnikarski konferenci in danes ponovno zapisane, padle na plodna tla? Z vprašanjem, kaj je novega, smo se pred štirinajstimi dnevi ustavili v Prešernovi družbi. Pravzaprav nič, so odgovorili. Naročila posameznikov prihajajo, teren, kamor uspešno s svojimi skromnimi močmi poseči, si knjigo želi. Ne bilo bi prav, če ne bi omenili tudi prizadevanj Zavoda za šolstvo SRS, ki je v posebnem priporočilu, dolgem štiri strani in poslanem vsem vzgojnoizobraževalnim organizacijam, od vrtcev do univerze, kako obeležiti sedemdeseto obletnico rojstva Edvarda Kardelja, med pripomočki na prvem mestu omenil Šetincevo knjigo. To pa ni povsem to, kar je bilo zaželeno. Kje se je zataknilo, je težko reči. Ne držati se dogovorjenega je naša, že kar kronična bolezen, ali splet nenamernih okoliščin, lagodnost? Najbrže bo slednje še najbližje odgovoru. Odplesti ga bo treba in to čimprej. Ne zavoljo knjige Misli in delo Edvarda Kardelja, ki je že skoraj pošla in je tik pred izdajo v srbohrvaškem jeziku, tudi zavoljo nas samih.

Milena Štrajnar

Komisar Kriš

O tragični igri Petra Božiča, skupni predstavi Drame SNG in prireditvene poslovalnice Festival Ljubljana

Najnovejšo dramsko delo književnika Petra Božiča Komisar Kriš, ki so ga uprizorili v Križevniški cerkvi (s priredbo prostora, kot si jo je zamislila scenografinja Meta Hočevanar), se razpenja skozi štiri stoletja. V prvem delu nam Božič odslika na skop način in v udarnih dialogih vasico Tomelj blizu Ljubljane sredi šestnajstega stoletja. To naredi tako, da pred nas postavi deset oseb, ki jih muči neznanstvena stiska, saj se je med njimi razbohotilo neznan zlo, strašnejše od kuge. Prestrašeni, zbegani in v nekaterih primerih že dodobra izmučeni ljudje so to, ki nam Božič skoznje riše tesnobo. Le redki ostajajo prisebni, hoteč razrešiti skrivnost nenačasnih strahot. Vaški kaplan, ki zlorablja nesreče svojih ovčic, si – da bi jih še tesneje podjarmil, po svoje pa s tem tudi pomiril – izmisli krivca. To je Vedomec Kriš, skrivnostno tavajoče zlo, ki ga je treba iztrebiti. Pod tem geslom kaplan ravna z ljudstvom, neusmiljeno pogublja svoje nasprotnike in seje med ljudi strahote. Ko ga razumni kmet razkrinka, pa ga kaplan okrutno pokonča, ne glede na to, da gre za njegovega lastnega sina...

Iz te slike nekdanjih časov prelje Božič igro v obdobje zadnje vojne, ko ves prejšnji personal ne-

kako ponovno oživi (seveda v drugačnih kostumih, z nekaj spremenjenimi funkcijami). Vasica Tomelj je spet prizorišče tesnobe in še bolj krvave resničnosti: kaplan zdaj s pomočjo belogardistov odbira Tomeljce. Kdor ni zanj, je proti njemu. To besnilo in črna roka spet pobijata ljudstvo. Kriš je to pot simbol rdečega komisarja in črna družina ga iztreblja.

Božičeva zanimiva, skrbno stkana in v posameznih osebah podrobno detajlizirana igra je dobila v uprizoritvi, ki jo je vodil režiser Božo Šprajc, deloma drugačno obdelavo, kot je razvidna iz prve objave Komisarja Kriša v reviji Problemi. Šprajc je dobro razvrstil dogajanje, saj je okolje Križevniške cerkvice, kjer se vse odvija v prijaznem hramčku, še bolj grozljivo. To je skupaj s hladom (premiera je bila zadnja v minullem letu) okolja in razpoloženje podčrtujočo glasbo Tomaža Pengova, predstavo dobro zastavilo. Kaže pa, da so bile njegove poznejše intervencije manj domiselne, ponekod že kar nedodelane, kar bodo bržkone popravile repize. Oba vsebinsko tehtna dela namreč nista dobila v ritmu in izzvenu predstave ustrezne upodobitve.

Igralci ljubljanske Drame so zahtevno delo izvedli dobro. Najprej ve-

lja omeniti kaplana Brana Ivanca, te vseskozi enako mrzle in okrutne figure. Ivanc jo je kljub tej celovitosti razdelil na zanimive stopnje, tako da sprva uglajeni tlačitelj preide v drugem delu v (še zmeraj navzven docela urejeno) zverino.

Odlična je bila tudi Iva Zupančičeva, ki je svojo Ando oblikovala kot od muk blazno bitje, tavajoče za srečo in toneče v divjem toku zločinov tistih, ki ga zlorablja.

Kostumografinja je bila Marija Lucija Stupica, lektorica Nada Šumijeva, dramaturg Boris A. Novak, asistent režije pa Vinko Moderndorfer. Smiselno je v oba dela igre vnesel borilne prizore Andrej Zajc.

Ob Božičevem Komisarju Krišu gre omeniti še napore vodstva ljubljanske Drame, da bi v svoj program vključila kar največ del domačih sodobnikov. Razen tega so ob tej predstavi uvedli tudi izbirno zasedbo dveh vlog, kar kaže, da skušajo dati priljubljenost uveljavljene različni igralcem, česar po naših gledališčih domala ni več, pa bi bilo vendarle dobro. Škoda je le, da so s premiero prehiteli čas dozorevanja predstave (morda prav zaradi premalo vaj z alternacijami?) in nas izdelana celotna čaka šele ob reprizah.

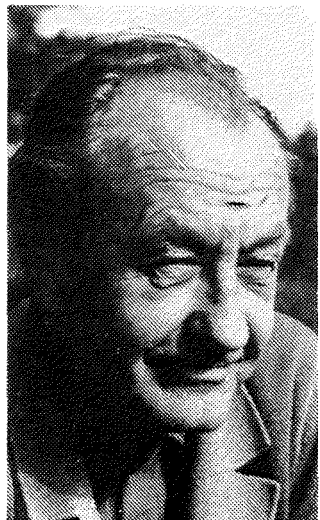
Majda Knap

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE

DOPRSNI KIP EDVARDA KARDELJA V SKUPŠČINI SFRJ – Dne 27. januarja so v skupščini SFRJ odkrili doprski kip revolucionarja in utemeljitelja našega političnega sistema Edvarda Kardelja in s tem počastili sedemdesetletnico njegovega rojstva. Edvard Kardelj je bil predsednik zvezne skupščine od 1963 do 1967. V avli skupščine SFRJ so že doprski kipi Moše Pijadeja, dr. Ivana Ribarja in Milentije Popovića, ki so bili predsedniki skupščin.

JUGOSLOVANSKI CENTER ZA TEORIJU IN PRAKSO SAMOUPRAVLJANJA EDVARDA KARDELJA – Trajna obeležitev sedemdesetletnice Edvarda Kardelja ali, bolje rečeno, obeležitev njegove osebnosti in udejanjenja njegovih misli, je ustanovitev jugoslovanskega centra za teorijo in prakso samoupravljanja, ki je bil minulo nedeljo slovesno poimenovan po Edvardu Kardelju. Med ustanoviteljci centra so: predsedstvo CK ZKJ, zvezna konferenca SZDLJ, zveza sindikatov Jugoslavije, stalna konferenca mest in občin Jugoslavije, zvezna gospodarska zbornica, zveza republiških in pokrajinskih SIS za raziskovalno dejavnost v SFRJ, skupnost univerz Jugoslavije ter svet akademij znanosti in umetnosti Jugoslavije. V centru se je v ponedeljek začelo tudi dvodnevno jugoslovansko znanstveno posvetovanje o teoretičnih in metodoloških vidikih raziskovanja socialistične samoupravne družbe, ki je hkrati eden pravih delovnih rezultatov imenovanega

centra. Uvodni referat na posvetovanju, ki bo vsebinsko izhajalo in se navezovalo na Kardeljevo teoretično misel, bo imel član predsedstva CK ZKJ Stane Dolanc.

UMRL CIRIL KOSMAČ – V sedemdesetem letu življenja je umrl Ciril Kosmač, znani slovenski pisatelj. V slovenski književnosti se je pojavil nekaj let pred začetkom druge svetovne vojne, prvo leto v svobodi je napisal scenarij za enega najboljših slovenskih filmov Na svoji zemlji in nekaj kasneje za film Balada o trobenti in oblaku.

BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BELEŽKE BE

Edvard Kardelj – borec za ljudsko srečo

»Narava, gozd in gore so me prevzeli že v rani mladosti, da jih nisem mogel več pogrešati. To sem najbolj občutil za rešetkami v ječi. Takrat so mi pošiljali planinske razglednice. V vojni smo doživljali lepoto narave drugače. Gozdovi in gore so postali naši zaščitniki, postali so prostor, kjer se je odvijal boj za obstanek posameznika in naroda. Tisti, ki je naravo bolje poznal, je lažje preživel, prišel do hrane, po potrebi se je lahko skril, znal je napasti močnejšega in se mu izogniti. Do izraza je prišla stara resnica, da je človek bil in bo odvisen od narave.«

EDVARD KARDELJ, 1978

Kjer je volja, je tudi pot

Možje, ki so tisti dan zložno koračili v strmine snežniškega pogorja, molče upirajoč pogled v zeleno prostranost, v kateri se je skrival že zdavnaj odkriti in mnogim očem zaželeni jelen, so premislili vse do potankosti. Mogočno, plemenito žival so sledili teden za tednom, da bi jo naposled privedli pred puško človeka, ki je zapisal: »Narava, gozd in gore so me prevzeli že v rani mladosti, da jih nisem mogel več pogrešati. To sem najbolj pogrešal za rešetkami v ječi. Takrat so mi pošiljali planinske razglednice. V vojni smo doživljali lepoto narave drugače.«

Zložno so koračili fantje zelene bratovščine in mislili na jelena. Ženica pa, ki je družini prekrižala pot, je nehote zmešala vse račune, in takrat se je zaradi košarice, zvrhane gob, vse postavilo na glavo. Moža, ki je pisal vrstice o naravi, je naenkrat začelo zanimati vse kaj drugega kot jelen: kako so obrodile gobe, kje rastejo, in če je res, da je pod Javorjem prava zlata jama za jurčke...

Lovska strast, povezana z ljubeznijo do narave, tisto pravo, globoko, nesentimentalno, je nedeljiva: ni je namreč moč razdeliti na strast za gobami in strast do lova. Možje so se obrnili in resda nekoliko razočarani odšli v dolino pod Javorjem. Gost se je opravičil, češ, meni je ljubši pohod v gozd zaradi nabiranja gob kot pa neka trofeja, saj bo naposled nekdo drug zgubljen in zamujene trofeje prav tako vesel, če ne morda še bolj. In je pribil: »Privoščim mu jelena!« Kljub temu je bil vesel in se je zeleni bratovščini iz srca zahvalil.

Tako je znal narediti Edvard Kardelj.

Zaradi tega ni bil nihče užaljen. Še več: to je zbudilo občudovanje.

Iskati pravo pot v naravi bi bil nesmisel, če tega ni v človeku, toda razmisliti o njej v tišini gore, na tihih, skritih stezah, stran od grmenja množice in divjega utripa strojev, s spočitim pogledom in mislijo na krvavordečem rododendronu in nežnoplavem svišču v družbi gamsov in strmoglavih orlov, pomeni priti stvari do dna. In tako je človek, ki je odklonil odstrel jelena, strastno oboževal naravo, živel polno, vsestransko življenje in vedel, da se v naravi najprej srečaš sam s sabo. Doumel je, da nič ne more osrečiti človeka, niti država niti sistem, če tega ne zna in ni pripravljen narediti sam. Užival je v drobnih stvareh in znal je uživati: nabiral je planinsko cvetje, ki ga je dobro poznal, opazoval planinske motogce, gamse in jelene, ruševce in orle, srkal s njimi njihovo radost ob ženitovanjskih obredih in vneto prenašal veselje doživetij na druge. Okoli koč na Velem polju je gradil stezice, s skrbjo in neizmerno, tankočutno pozornostjo presajal gorske lepote v vrtič okoli domovanja. To so bile

majhne stvari velikega človeka. Dovolj in preveč za čase, ko hlastamo za velikimi stvarmi in se moramo žal, premnogokrat zadovoljiti z majhnimi.

In je dejal: »Če bomo porušili ravnovesje v naravi, ga bomo porušili tudi v sebi!«

Kdor naravo ljubi, jo zna tudi doživljati.

Če je le imel čas, je povabil na Velo polje družico prijateljev in znancev. Le v gorah se je sprostil do kraja in ničesar več ni bilo v njem, kar bi ga oviralo. Stekla je beseda o tem in onem. Tudi o politiki. Vroče, zagnano se je beseda preselila v svet skalovja in prvobitnosti. Tako je bilo tistikrat. Njegova

Nabiranje zdravilnih zelišč je pravzaprav opravilo, ki se ga le redkokdo loteva: rastline je treba poznati. Plačilo je užitek in Kardeljevi užitki so bili sestavljeni iz drobnih stvari.

življenjska družica Pepca je razgrnila pred razpravljalce precej ostro analizo o takratnih dogodkih in besedni dvoboj bi seveda trajal do jutra, če ne bi Kardelj dejal: »Pustimo sedaj to, saj nismo prišli politizirati!« Na vrsto je prišla sol, krepka, duhovita šala, s katero je zasolil vzdušje, ki se je kmalu prevesilo v pesem, ki jo je oboževal. Cenil je to bogato zapuščino in zavest slovenskega naroda.

Ko se je nekoč nadvse pisana in prešerno razigrana družba vračala z Velega polja preko Laza, kjer so prespali, je navsezgodaj hočeš nočeš trčila ob preimenitno budnico. Pod okni se je razlegalo mukanje rogatega črede in pozvanjalo nešteto zvoncev, strnjenih v razglašeno, toda za ušesa prijetno glasbo, ki se je odbijala od skalovja. »Takšne zvonci done mileje od kateregakoli cerkvenega in kar prav je, da vržejo človeka iz spanja. Sicer pa, jutro tako ali tako ni ustvarjeno za spanje, pač pa za delo,« je nasmejano dejal Kardelj, ki se je z vso družbo kmalu zatem podal preko planine Jezero dol na Vogar, k železničarskemu domu in kaj hitro ujel razpoloženje planincev, ki so ga seveda takoj spoznali in mu prepustili mesto v zboru, natepenem z vseh vetrov. Dobro je pel in pomoč je bila dobrodošla in vendarle se mu je zazdelo, da v sozvočju glasov nekaj škripa. Stopil je pred zborček, dvignil roke in pesem se je zlila.

Takšen je bil Edvard Kardelj, ki je se vedno in vselej zavzemal za neokrnjeno naravo, brez primesi tistega togega in narejenega sentimentalizma, ki ne vidi dlje od nosa. Nikoli ni bil navdušen nad žičnicami in je vedno trdil, da bi morali pustiti neokrnjene vsaj Julijske in Kamniške Alpe, če nam je uspelo z vso to našo nerodnostjo in napačno naravnano zavzetostjo uničiti dober del našega bogastva. Odklanjal je sistem triglavske žičnice, hudo mu je bilo za Vrščem. »Zgradimo raje ceste, če že morajo biti, toda gorski svet naj bo na voljo tistim, ki ga ljubijo in znajo ceniti.« Ostro je zavračal kakršenkoli grobe posege v naravo. Bil je človek teorije in prakse: za tistim, kar je napisal, je tudi trdno stal.

»Treba je najti zmerno soglasje, je trdil, med potrebami in ohranitvijo okolja. Hidrocentrale je seveda treba imeti, vendar je treba te stvari pretehtati, do dna preveriti in potegniti iz razmišljanja najboljše.«

Takšen je bil, ko se je dvignil val negotovanja zaradi jezua pri Radovni. Takšen bi bil gotovo tudi zaradi Soče. Soča, je dejal, je ena najlepših evropskih rek in ni, da bi zahlastali kar tja v en dan. Pretuhtati je treba, skrbno proučiti, in če je res treba, če res ni nobene druge rešitve več, potegniti črto. Saj ne gre le za peščico ljudi, za nas gre. Soča naj pride na vrsto čisto na zadnje.

Tone Svetina:

»Čudili smo se Kardeljevi živahni, neuklonljivi volji ter vztrajnosti, ko je še zadnjič kljub bolečinam odšel po poti, ki sta jo z Marinkom skopala od lovske koč v smeri Zalaza...«

»Kadarkoli sem bil z njim,« trdi danes Tone Svetina, s pogledom ostro uprtim v sogovornika, nekako tako, kot orli, ki se spreletavajo nad njegovim triglavskim rajem, ki sta ga ničkolikokrat skupaj užila, »sem ogromno pridobil. Svetoval mi je, nevsiljivo, prijateljsko, toda tako, da ti je nevede segel v dušo. Razpredala sva misli o lovu in dejal je, da imamo Slovenci gotovo odlično organizirano lovsko organizacijo. Narod, ki nima odnosa do kulture narave, je večkrat dejal na najinih samotnih poteh, tudi sam ni kulturn. Slovenski lovec je dosegel tisto stopnjo, za katero je že moč reči, da je prava simbioza narave in človeka, kar je največji dokaz, da je narod njegove trditve pravilno razumel. Zdravi odnosi v naravi so odraz zdravega življenja človeka.

Govorila sva o literaturi. Delaj, veliko delaj in se ne oziraj na nevoščljivce, ki v tvojem delu vidijo zgolj svojo nemoč. Vsak, še tako majhen drobec, izsek iz našega boja, bo zanamcem dragoceno gradivo. Veliko smo naredili in še več bomo. Vse je pomembno. Čas bo pokazal, kaj bo ostalo, preživelo, se potrdilo, ne kritiki. Pomagal mi je s premmnogimi knjigami, ki jih je napisal: uporabil sem jih, ko sem pisal Ukano,« je dejal Svetina, vpet med Jakijeve slike, iz hladnega, grozečega orožja zvarjene skulpture, opomin ljudem, ki jih žre črv sovražstva, prežetega z ubijanjem, in spominom na človeka.

Tistega človeka, ki je v avgustu 1977 pod Miškim vrhom zalezoval gamsa, pa mu ga je duh po človeku prvi dan odbil v skale, da bi mu naslednji dan bila Diana naklonjena in bi ga na precejšnjo daljavo položil na dlako in bil ob tem otroško vesel in razposajen.

Ivan Fabjan-Niko:

»Vsako leto, približno v istem času, nekje okoli avgusta, je tovariš Kardelj zahajal v gore, ki so bile vselej prvi cilj njegovega odmora.

Tako ga je namreč videl tisto tumorno, kufkovo obarvano dopoldne v Svetinovi domačiji na Bledu Ivan Fabjan-Niko, zvesti spremljevalec na njegovih lovskih poteh. In ni pozabil, da so potem spili encijan, nekakšno sila imenitno pijačo iz gorskih zelišč, ki jo je Kardelj sam pripravil in z njo rad presenetil goste. Med presenečenja je spadala tudi gamsova juha.

»Ta te postavi na noge,« je vedro odgovarjal. Bil je zadnji gams.

Še je odšel na stezice s kotrljajočim kamenjem. Neuničljiva volja do življenja, njegov nenehno snujoči duh nista dala miru. Odklonil je konja. »Zanje bom zaprosil, ko ne bom mogel hoditi. Pripeljite mi jih čez dvajset let,« je vedro odmahnil z roko.

Takšen je bil Sperans, ki ga je Niko cenil in je iz njega črpal Svetina, blejska prijatelj, ki prekladata slike iz gorskega raja in pri sleherni strani spomin-ske zakladnice nečesa ne moreta doumeti. Takšen je bil Krištof, ki je imel rad svet pod Triglavom in naravo nasploh in mu je Triglav sam pomenil še nekaj več: simbol slovenskega naroda, njegovega boja, mogočno, trdno skalo sredi »viharjev trdne domačije«. Triglav-mit. »Triglav imamo, Kralja Matjaža in Petra Klepca. Mite. Tudi ti so del naroda, del njegove zavesti o narodnem, o obstoju. V mitu je veliko resnice.«

Z Bevcem sta blejska prijatelja in mi vsi izgubila nesluteno veliko. Zdaj večkrat zaideta na Velo polje, na steze, ki so jih prehodili skupaj. Še so tam gamsi in orli strmoglavci, krvavordeči rododendron in Kardeljeve cvetlice, presajene od bogvekod, in njegove poti, ki sta jih ped za pedjo gradila z Marinkom. Ostalo pa je še veliko več.

Milenko Strašek

Pravzaprav je bil od puške važnejši pogled na vrhove, v skrito radost narave.

Edvard Kardelj – borec za ljudsko srečo

»Komunistična partija je z vso linijo svojega boja dokazala povezanost z narodom, svoj ljudski in nacionalni značaj – v pravem smislu te besede... Dejansko je partija postala voditeljica naroda, na njej leži glavna odgovornost za rezultate herojskega narodnoosvobodilnega boja. Zato morajo biti vsi ukrepi, vsa prizadevanja naše partije na področju političnega in oboroženega boja posvečena osnovnim ciljem sedanjega narodnoosvobodilnega boja: zmagi naroda, osvoboditvi naroda. V tem se tudi ravno kaže resnična nacionalna vloga naše partije. In temu cilju so danes posvečena vsa prizadevanja partije.«

EDVARD KARDELJ, 1943

Velikan revolucionarne misli in prakse

Te dni obujamo spomin na sedemdeseti rojstni dan tovariša Kardelja, a da njega ni več med nami. Brez njega se spominjamo tudi njegovega sedemdesetega rojstnega dne.

Kruta resnica je, da njega ni več med nami, da bi mu stisnili roko, izrazili naše globoko spoštovanje, hvaležnost in vse naše iskrene želje za dobro zdravje, da bi bil še dolgo med nami, da bi nam bil še dolgo vodnik, najdražji tovariš in prijatelj, da bi mu še mnogokrat zapeli tisto zdravico, ki smo jo njegovi tovariši in prijatelji sami napisali, sami uglasbili in sami od srca zapeli ob njegovi petdesetletnici. Tisto: Na Krištofovo zdravje.

Toda če za koga, veljata za tovariša Kardelja, izjemne osebnosti slovenskega naroda in našega revolucionarnega gibanja, pesnikovo spoznanje in misel:

»Bodočnost je vera,
kdor za njo umira,
se dvigne v življenje,
ko pade v smrt.«

Njegova odkrivajoče znanstvena misel, njegovo ustvarjalno revolucionarno delo in njegovi vizionarski pogledi so – brez vsakega pretiravanja – vsak dan bolj živi v vsaki celici naše družbe, v vsakemu samoupravljalcu, v vsakem zavednem Slovencu, v vsakem naprednem članu naše samoupravne socialistične družbe. Njegova ustvarjalna misel in njegovo revolucionarno delo sta kot drevo, ki poganja svoje korenine vedno globlje v zemljo da bi se krepilo steblo, razraščale njegove veje, vsrkavale čim več sonca in rodilo čim več plodov.

V skoraj petdesetletnem bolj ali manj intenzivnem neposrednem sodelovanju s tovarišem Kardeljem, me je vedno znova in znova najbolj impresioniral njegov analitičen duh, ki je v vsaki etapi revolucionarnega boja vedno znal izluščiti najosnovnejše probleme, najti za njih najrealnejše rešitve in skladu s cilji revolucije in z vso odločnostjo in doslednostjo ter neustrašenostjo potegniti v boj za njihovo uresničevanje vse tiste vzvode, ki so zagotavljali nepretrgan razvoj in vzpon revolucije.

To pa je bilo prav tisto, kar me je najbolj impresioniralo že na prvih ilegalnih sestankih s tovarišem Kardeljem v drugi polovici 1932, impresija, ki se je do kraja potrjevala z vsako Kardeljevo revolucionarno mislijo in z vsako njegovo revolucionarno akcijo ter vse bolj prerasčala v neomajno vero v nadaljnji razvoj revolucije in prav tako neomajno zaupanje v tovariša Kardelja kot njenega stratega in vodnika.

Začetek mojega aktivnega sodelovanja s tovarišem Kardeljem pada v čas najbrutalnejše vojaškofašistične diktature kralja Aleksandra in generala Živkovića, v čas najbolj brezdušnega izkoriščanja delavskega razreda in delovnih ljudi sploh, odvzemanja in teptanja najbolj elementarnih pravic delavcev, zanikanja in teptanja slehernih pravic narodov in narodnih manjšin. Bolj ko je raslo nezadovoljstvo delavcev, kmetov in delovne inteligence, z večjo silo je jurišal številčno ogrožen in dobro plačan policijski aparat, skupaj z orožništvom, pogosto pa tudi z vojsko, na delavskokmečke množice in na vsakega, ki bi tako ali drugače izražal svoje nezadovoljstvo; kaj šele na vse tiste, ki bi samo poskušali z organiziranim odporom proti popolnemu brezpravju ali z organiziranim bojem za izboljšanje ekonomskega in političnega položaja delovnega človeka. Z vso silo in z vsemi sredstvi se je diktatorski režim lotil razbijanje ilegalne organizacije Komunistične partije Jugoslavije in Skoja, z množičnimi aretacijami, policijskimi uboji, neštetiimi sodnimi procesi ter obsodbami na dolgoletne težke ječe. Kot nujno ilustracijo tega terorja je potrebno navesti podatek, da je bilo samo v dobrem letu dni, to je konec leta 1929 in v letu 1930 v Jugoslaviji aretiranih, nato v policijskih zaporih zverinsko mučenih in končno od policije oziroma orožništva ubitih 12 visokih partijskih in skojevskih funkcionarjev. V petih mesecih, to je konec leta 1929 in v prvih mesecih leta 1930 je bilo v sedmih velikih procesih pred izrednim »sodiščem za zaščito države« 116 komunistov obsojenih skupaj na 576 let težke ječe.

Udarci vojaškofašistične diktature so postopoma zdesetkali komunistično partijo in Skoj, iz boja so bila vržena cela vodstva in organizacije. In vendar teror in divjanje vojaške diktature nista bila niti edina niti osnovna razloga takratnih slabosti in porazov komunistične partije. Mnogo nevarnejši in mnogo dolgotrajnejši vzrok takratnih slabosti celotne Komunistične partije Jugoslavije z

njenim vodstvom, to je s takratnim centralnim komitejem vred, je bila njena idejnopolitična neizgrajenost in iz nje izhajajoče frakcionaštvo in sektaštvo. Zaradi svojega sektaškega stališča do mnogih, tudi najbolj akutnih problemov je bila precej časa izolirana od delavskih in še bolj od kmečkih množic ter od zatiranih narodov in narodnosti Jugoslavije, ki niso mogli niti razumeti niti se strinjati s sektaško politično linijo KPJ v vse bolj aktunem nacionalnem vprašanju, pa naj bi to bila linija razbijanja Jugoslavije ali linija za popolno prezrtje tega vprašanja, ali pa celo linija stapljanja narodov in narodnosti v enotno »jugoslovansko nacionalnost«, z »argumentom«, da proces zlivanja sličnih narodov v en sam narod odstranjuje nacionalna trenja, ki da samo slabijo moč in silo revolucionarnega delavskega razreda.

Nič manjša slabost in bistvena napaka celotne Komunistične partije Jugoslavije je bil njen sektaški odnos do kmečkega vprašanja, ki je preprečeval povezovanje partijskih organizacij s kmečkimi množicami, ki so jih protiljudski režimi in domača buržoazija prav tako strahotno izkoriščali, množično poganjali revnega in srednjega kmeta na boben in jih proletarizirali. Čeprav je bil ta kmečki polproletariat revolucionarno razpoložen in pripravljen boriti se za svoje pravice, so sektaški deli Komunistične partije Jugoslavije s svojimi stališči do kmečkega vprašanja in njegove osvoboditve namesto zaveznitva kmečkih množic z delavskim razredom gradili kitajski zid med delavci ter vaškimi proletarci in siromašnimi kmeti.

Ta kratek »izlet« v politično situacijo, kakršna se je razvijala v stari Jugoslaviji in še posebej za časa vojaškofašistične diktature, je bil potreben, da bi se še jasneje pokazala velika revolucionarna misel in neustrašeno, zavzeto revolucionarno delo tovariša Kardelja potem, ko se je v začetku leta 1932 v svojem triindvajsetem letu vrnil iz dvoletne ječe, na katero je bil obsojen pred sodiščem »za zaščito države«, pred tem pa strahotno mučen v policijskih zaporih v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu. Skupaj z dvajsetletnim Borisom Kidričem, ki se je pred tem vrnil iz enoletnega zapora, se je tovariš Kardelj brez odlašanja lotil reševanja najnujnejših problemov, s katerimi se je soočala Komunistična partija v Sloveniji. Njihova vrnitev v prve boje črte komunistične partije je pospešila proces obnavljanja množičnosti in organizacijskega utrjevanja komunistične partije v Sloveniji, čeprav režimski teror, aretacije in preganjanje niso prav nič oslabil. Vse to pa je močno oviralo delo začasnega pokrajinskega komiteja za Slovenijo, saj so bili člani tega začasnega komiteja večinoma kompromitirani in policiji dobro poznani komunisti, kot so bili Miha Marinko, Edvard Kardelj, Boris Kidrič in še nekateri drugi, in ki jih je policija stalno nadzorovala. Zato je bila kmalu sprejeta usmeritev na sklic pokrajinske konference komunistične partije za Slovenijo, na kateri se naj razčistijo tista ideološkopolitična vprašanja, ki so ovirala revolucionarno delo partije ter izvoli nov pokrajinski komite iz vrst manj kompromitiranih, pa vendar kolikor mogoče zgrajenih in predanih članov partije. Ne čakajoč predvidene konference, je bila že v začetku leta 1933 pri začasnem pokrajinskem komiteju ustanovljena komisija za slovensko nacionalno revolucionarno gibanje. Za delo te komisije je bil v pokrajinskem komiteju odgovoren tovariš Kardelj, samo vodstvo komisije pa je bilo poverjeno meni.

Istočasno je tovariš Kardelj v reviji Književnost pod imenom Tone Brodar začel objavljati obširno marksistično analizo Nacionalno vprašanje kot znanstveno vprašanje.

Dobro leto pozneje je imel Edvard Kardelj na 4. pokrajinski konferenci KPJ za Slovenijo, ki je bila 17. septembra v Goričanah, obširen referat O nalogah pokrajinske organizacije KPS za Slovenijo pri mečkem in nacionalnem vprašanju. Tovariš Tito, ki se je pred kratkim vrnil iz šestletne težke ječe, in so ga kmalu nato privzeli v centralni komite na Dunaju, je bil v imenu CK na tej konferenci. Podprl je stališča, ki jih je postavil tovariš Kardelj v tem svojem referatu. »Konferenca«, tako je tovariš Tito poročal centralnemu komiteju Jugoslavije na Dunaju, »je bila na dokaj visoki ravni, če upoštevamo razmere, v katerih so jo pripravljali...«

Razprava je razjasnila mnoge zadeve, ki so jim bile dotlej nejasne.

Ta referat tovariša Kardelja pomeni povezovanje razredne in nacionalne revolucije, z drugimi besedami, reševanje nacionalnega vprašanja, ki je s tem postalo pomembno strateško vprašanje narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije.

Tri leta pozneje je tovariš Kardelj sestavil za ustanovni kongres Komunistične partije Slovenije manifest, ki ga je sprejel kongres, in ki je imel neprecenljiv pomen za obstoj in ves nadaljnji razvoj slovenskega naroda.

Tovariš Kardelj, velikan revolucionarne misli in prakse, je v svojem triindvajsetem letu s svojo prodorno analizo sprožil in neprestano usmerjeval proces, v katerem je, kot je sam nekeje zapisal, komunistična partija našla pot v široke delovne množice, množice pa so v njej vse bolj in bolj našle tisto politično, v borbi prekajeno in slovenskemu narodu predano revolucionarno silo, ki je bila sposobna združiti in organizirati narodne množice, jih povesti skozi burje in viharje, ki so se približevali ter postati voditeljica in organizatorka narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Ali veš, tovariš Stari...?

V najstrašnejšem dnevu Drvarja, mesta heroja, v ognju vampirskega desanta so mine uničevalno treskale okoli pečine. Sovražnik je bil že pred vrati Gradine, ki so jo s srcem branili borci spremljajočega bataljona. Vedeli so, da sta tu, skupaj z njimi, tovariša Tito in Kardelj in vedeli so, da sovražnik ne sme mimo.

Ko so nebo nad Drvarjem prekrili padalci, je tovariš Tito rekel:

»Vse se bo dobro končalo. To je desant. Ne preostane nam drugega, kot da se borimo. Ali jih bomo mi uničili ali pa bodo oni nas!«

Tako se je začela silovita bitka, ure dolga, smrtonosna. Naenkrat je streljanje utihnilo.

Kaj se je zgodilo?

Generalni polkovnik Milorad Janković, ki je bil v času desanta komandant spremljajočega bataljona Vrhovnega štaba NOV Jugoslavije, si je nepozabno podoben dramatičnega dogajanja zadržal globoko v spominu:

– Nova situacija je posebno zanimala tovariša Tita. Nenehno je vpraševal: »Zakaj je prenehal napad v smeri pečine, kje so boji v Drvarju, zakaj streljanje postaja redkejšo?« Poročila o vsem, kar se je videlo izpred pečine, niso več zadovoljevala. Odšel je iz pečine, na tisti najbolj odprt prostor med barako in steno, povsem izpostavljač se ognju. Zahteval je, da mu točno pokažejo, kje so Nemci.

Zbegano sem mu pojasnjeval, ne da bi vedel, ali naj se dvignem ali naj ostanem na tleh. Dolgo je molče opazoval pobočje proti grobišču in spremljal gibanje Nemcev. Ko je bolje pogledal sadovnjak iznad poti, je opazil skupino Nemcev. Premikali so se nepazljivo in počasi, kakor da niso na bojišču. Tovariš Tito je ukazal, naj mu prinese ostroostrelna puško in torbico s strelivom. Medtem je prišel spremljevalec in ga začel prositi, naj se vrne v pečino, ker ga kliče Kardelj. Ne da bi odgovoril na poziv, je tovariš Tito vzel puško in začel nameščati daljnogled. Nekaj ni bilo v redu in delo se je podaljšalo.

Ko je videl, da se tovariš Tito ne vrača, je Kardelj stopil iz pečine in ga, presenečen, ker stoji na tako nevarnem mestu, prosil, naj se vrne v pečino. Zavzet z delom, ga tovariš Tito ni slišal. Kardelj je stopil k njemu, ga potegnil najprej za rokav in ga še enkrat prosil, naj se toliko ne izpostavlja. Ko tudi to ni pomagalo, ga je objel z rokama s hrbtne strani in poklical z glasom, v katerem je bilo čutiti prošnjo in rotnje, pa tudi grajo. Kakor se spominjam vsebine, so bile to naslednje besede: »Ali veš, tovariš Stari, komu odgovarjaš?«

Šele na te besede je tovariš Tito spustil puško, pogledala sta še, izmenjala nekaj besed in se počasi spustila v pečino.

dr. Jože Brilej

Branko Tomić

PODSREDA

Poročni list Titove matere

Nemalokrat so najprijetnejše stvari, ki se zgodijo povsem slučajno, in neredko tudi najpomembnejše. Po dokaze za to nam seveda ne bi bilo treba iti kdovekam.

Ko smo nedolgo tega zašli v Podsredo, majhen trg ob Bistrici na Kozjanskem, ki je danes sestavni del spominskega parka Kumrovec-Trebče, smo obiskali tudi podsredsko župnišče, da bi v knjigi rojstev izbrskali neke podatke. Tisto župnišče, v katerem je služboval in prebival tudi pesnik balad in romanc Anton Aškerc, in za katerega trde literarni zgodovinarji, da je lepo število svojih pesmi, predvsem tistih z izrazito socialno vsebino, tako na primer Anko, napisal prav v Podsredi. Tistega, zaradi česar nas je pot pripeljala v Podsredo, ki je danes že povezana s svetom s povsem novo asfaltirano cesto, cesto maršala Tita, nismo našli, pač pa smo naleteli na nekaj drugega.

Ko smo prelistavali knjigo porok, nam je oko obstalo na skorajda nerazumljivih gotških črkah, starih sto in več let, dostopnih le poznavalcem. Naš gostitelj nas je opozoril na list, ki je bil označen s številko 381, in ki je na vrhu nosil letnico 1881. Bil je poročni list Titove matere Marije in očeta Franja Broza.

Najstarejša Javerškova hči, Marija, Titova mati, tistega dne, ko je župnik Vošnjak sklenil poročni obred in podpisal skupaj s pričama Francem Lončarjem in Antonom Škerbcem listino, bilo je 14. januarja 1881, še ni dopolnila sedemnajstega leta, zato je njen oče moral dati posebno privoljenje, kar je moč razbrati iz orumenelih listov, ki jih hrani podsredsko župnišče.

Kmalu zatem sta mlada zakonca odšla iz Trebče v Kumrovec, za njima pa je v Podsredi ostala poročna knjiga in Javerškova najstarejša hči, ki je enajst let pozneje rodila dečka Jožo, Josipa Broza Tita, je kaj kmalu občutila težko življenje matere s številnimi otroki.

V Podsredi dokument sicer zvesto čuvajo, prav pa bi vendarle bilo, da bi ga dobila v varstvo ustrezná institucija in ga ohranila zanamcem ne le v kopiji, kakršno smo posneli tudi mi, pač pa takšno, kakršno sta 14. januarja 1881 podpisala Marija in Franjo Broz. To je še pomembnejše že zaradi tega, ker vse več obiskovalcev prihaja v dolino Titovega otroštva, k domačiji Javerškovih in v same Trebče, kjer je poleg Titovega muzeja moč videti tudi senik, kjer je Josip Broz med ilegalnimi bivanji na Trebčah pisal za partijski tisk in pripravljaj partijska posvetovanja.

MILENKO STRAŠEK

RAVNE

V spomin na prihod »štirinajste« na Koroško.

Na Ravnah vsako leto organizirajo prireditve v počastitev spomina na prihod XIV. divizije na Koroško.

Tako je bilo 18. 1. 1980 tekmovanje šolarjev v smučarskem teku. Organizator tekmovanja je bilo Športno društvo »Fužinar«.

Dne 25. januarja pa so se zbrali v Titovem domu pionirji, dijaki in borci Štirinajste. Ob tej priliki so zbranim pripovedovali borci o bojih XIV. divizije na Štajerskem in Koroškem. Spomine so predvsem obujali na težke boje na Paškem Kozjaku, »gori jurišev«. Srečanje je organizirala Kulturna skupnost Ravne.

Naslednji dan je bila v osnovni šoli Prežihovega Voranca kulturno-športna prireditve v organizaciji ŠD »Fužinar«, »Partizana«, ter Kulturne skupnosti Ravne.

Zaključek slovesnosti je bil 27. januarja na Rimskem vrelcu v Kotljah, kjer je bil množični smučarski maraton za tekmovalce na 25 km. Sledil je množični »Trim« tek na smučeh na 3 km. Obeh smučarskih tekov se je udeležilo nad 400 udeležencev domačinov, ter članov drugih smučarskih klubov, ter pripadnikov »Partizana« iz Slovenije.

Franjo Srebotnik

RAVNE NA KOROŠKEM

Skrb za izobraževanje

Pri predsedstvu občinske konference rezervnih vojaških starešin v občini Ravne na Koroškem so se na zadnji seji pogovorili o strokovnem izpopolnjevanju svojih članov. Tako so že določili predavatelje, ki bodo članom posredovali strokovne teme in po posameznih združenjih dopolnilne, kjer so le-te načrtovali.

Pogovorili so se, da bodo predavanja v drugi polovici februarja in prvi polovici marca.

Na predavanja bodo povabili tudi vse rezervne vojaške starešine starejših letnikov, katerim ni obvezno prihajati na predavanja oziroma orientacijske pohode.

Kakor vsako leto bodo tudi letos popestrili predavanja z predvajanjem filmov.

FRANJO SREBOTNIK

POSTOJNA

Četrta republiška dopisna strelska liga

Postojnska občinska strelska zveza je tudi letos razpisala že 4. republiško dopisno strelsko ligo z zračno serijsko puško za vse kategorije.

Vabilo za sodelovanje so prejele vse strelske organizacije v Sloveniji, prijave sprejemajo v Postojni do 30. januarja. Prvo kolo bo 3. februarja, zadnje – šesto pa bo 29. marca, finale petih najboljših ekip in desetih najboljših posameznikov bo 12. aprila, prav pred rednim republiškim prvenstvom.

E. P.

KEBELJ

Krajevni praznik

Visoko nad Oplotnico pod Pohorjem leži vasica Kebelj, katero še danes imenujemo »partizanski Kebelj«. Še višje je Kot in ti dve vasiči sta bili tesno povezani v času NOB.

8. januarja 1943 je pri Treh Žeblih v bližini Osankarice v poslednjem boju iskrvavel legendarni Pohorski bataljon. Zatem je bilo na Pohorju nekaj časa mirovanje.

V začetku aprila 1943 je komandant 4. operativne cone Franc Rozman Stane poslal iz Koroškega bataljona na Pohorje skupino partizanov. Ta skupina je bila zametek novega Pohorskega bataljona. Okrepili so ga še borci iz Savinjskega bataljona. Ustanovljen je bil drugi Pohorski bataljon. V prvi polovici avgusta 1943 je glavnina 2. Pohorskega bataljona krenila proti Dolenjski, kamor sta tedaj odšla tudi Šlandrova brigada in Koroški bataljon. Na Pohorju je ostala le ena četa, ki je sprejemala nove borce. Po vrnitvi skupine borcev 2. Pohorskega bataljona s člani štaba na Pohorje, je bil znova organiziran bataljon.

Štab 4. operativne cone je 25. oktobra 1943 poročal Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije, da je ustanovil Pohorski odred, ki bo jedro nove brigade. Na Pohorje je štab cone poslal okrepitev – bataljon borcev iz Šlandrove brigade. Četrtega novembra 1943 sta se pri Črnih mlakah v bližini Peska na Pohorju 2. Pohorski bataljon in bataljon borcev iz Šlandrove brigade združila v Pohorski odred.

KS Kebelj je sprejela sklep, da je 4. novembra njihov krajevni praznik, ker je bila ustanovitev odreda na njihovem območju. Skupno z občinskimi DPO je bil 4. november 1979 svečano proslavljen na Keblju kot prvi krajevni praznik. Poudarek je bil predvsem na »srečanju borcev z mladino«. Bil je pripravljen pester program, pri katerem so sodelovali šolska mladina, pionirji, pevski zbor Lipa iz Oplotnice in drugi. Mladina iz celotne občine Slovenska Bistrica je skupno s teritorialno enoto vojakov garnizona JLA iz Slovenske Bistrice, organizirala partizanski pohod po poteh pohorskih partizanov, do Keblja.

MILAN IVANUŠA-VENCELJ

Na sliki: F. Bombač, F. Kavčič, I. Zigmund, F. Čepirlo in M. Zakrajšek.

POSTOJNA

Tradicionalno srečanje prvoborcev

Občinski odbor Zveze Borcev NOV Postojna je pred kratkim organiziral tradicionalno srečanje prvoborcev-spomeničarjev, katerega so se udeležili predsedstvo OO ZB ter predstavniki skupščine občine ter družbenopolitičnih organizacij občine Postojna.

Tradicionalnega srečanja so se udeležili prvoborci iz postojnske občine in sicer: Milan Zakrajšek, (ki je pred kratkim tudi praznoval 60-letnico), Franc Čepirlo, Ivanka Zigmund, Franc Kavčič ter Franc Bombač) kateremu je bilo ob tej priliki podeljeno visoko odlikovanje predsednika Tita in sicer red dela z rdečo zastavo. (na sliki prvi z leve).

E. P.

CELJE

Pregled dela

Združenje borcev Tončke Čec v Celju je imelo 24. januarja ob 17. uri delovno skupščino, na kateri so pregledali delo te osnovne organizacije v preteklem letu. Hkrati so se na predlog članstva in sklepa občinskega odbora ZZB NOV Celje reorganizirali v dve samostojni združenji ZB NOV in sicer v ZB NOV Tončka Čec za krajevno skupnost Nova vas in ZB NOV Franc Rojšek-Jaka za krajevno skupnost Dečkovo naselje, le-to je poimenovano po bivšem predsedniku občinskega odbora ZB NOV Celje, narodnem heroju Francu Rojšku-Jaki, umrlem leta 1975.

R. U.

ZAGORJE OB SAVI

Praznovanje godbe na pihala

Delavski pihalni orkester Zagorje ob Savi je praznoval petintrideseto obletnico, ko so njegovi predhodniki, ki so sestavljali zagorjansko godbo na pihala v celoti odšli k partizanom in se ob razdelitvi v dva dela priključili godbama Glavnega štaba NOV in POS ter 7. korpusa. Jubilej so počastili s slavnostnim koncertom na pihala, ki je bil razdeljen na dva dela; v prvem so izvajali borbene, revolucionarne in delavske pesmi, v drugem pa so predstavili v svobodni in zavabni obliki prirejene pesmi iz NOB, o domovini in sedanosti. To je tudi dokaz, da delavski pihalni orkester iz Zagorja ob Savi, ki je naslednik nedkanje zagorjanske godbe na pihala, še kako zavzeto in zvesto ohranja in neguje tradicijo naše revolucije v glasbeno izraženih oblikah. Na slavnostni koncert so povabili vse še živeče godbenike in strokovne sodelavce, ki so tistega dne v letu 1944 skupaj z glasbenimi instrumenti odšli v NOB. Le-tem so tudi izročili posebna priznanja.

Današnji delavski pihalni orkester Zagorje ob Savi ima za seboj tradicionalno, bogato in revolucionarno preteklost. Ne le, da bodo čez dve leti praznovali že 120. obletnico neprekinjenega delovanja, so bili njegovi predhodniki ves ta čas in vse do današnjih dni tesno povezani z naprednim delavskim in revolucionarnim gibanjem v Zasavju zlasti med obema vojnama. Iz vrst zagorjanske godbe na pihala so izišli skojcevi, borci za svobodo in seveda tudi zavestni graditelji naše socialistične skupnosti.

DRAGO MIKLAVEC

MARIBOR

Taborniški odred

V Mariboru deluje toliko tabornikov, da smo dne 10. januarja 1980 ustanovili nov odred tabornikov štirinajste divizije.

Naš ustanovni občni zbor so s svojo prisotnostjo počastili Silva Bugar, kot namestnik predsednika pododbora Tomšičeve brigade, Martin Grabar, predsednik pododbora brigade Mirka Bračiča, Tone Gregorič, predsednik pododbora Šercerjeve brigade ter Marija Kambič iz štaba 14. divizije.

Zahvaljujemo se jim za vzpodbudne besede in jim obljublamo, da bomo še bolj gojili tradicije NOB. Želimo si tesnega sodelovanja, da nas večkrat obiščejo ter se z nami podajo na izlete ter tekmovanja.

Z velikim zadovoljstvom smo sprejeli, da bo naš prvi starešina odreda Tone Gregorič.

Vsi taborniki, tabornice, medvedki in čebelice ter klubovci se zavezujemo, da bomo s ponosom nosili ime 14. divizije, gojili tradicije NOB, posebej pa še tovarštvo med nami vsemi.

Na ta naš dan smo sprejeli tudi sklep, da naj bodo vsi živeči člani 14. divizije častni člani našega mladega taborniškega odreda.

AMRIJA POTISK

IDRIJA

Trnovski maraton

Prijave za udeležbo na Trnovskem maratonu še vedno prihajajo, čeprav je bil zadnji rok prijave do 25. januarja. Organizacijski komite seveda te prijave upošteva. Do 29. januarja je prispelo 3243 prijav. Žal nekateri prijavljenci niso napisali svojega naslova, da bi jim lahko poslali potrdilo o vpisu v startno listo. To potrdilo bi služilo tudi kot dovolilnica za vse registrske številke motornih vozil za dan prireditve. Nekateri tudi niso plačali startnine. Če bodo hoteli sodelovati na maratonu, bodo seveda morali to opraviti.

Občinska konferenca ZSMS Idrija je sklenila, da bodo najštevilnejšo mladinsko ekipo, ki se bo udeležila maratona, nagradili.

Sp. Idrija, 30. januarja 1980

Janez Jeram

CERKLJE

Cerkljanski maraton je izredno uspel

Marljivi športni delavci ŠD Krvavec Cerklje, navkljub grozeči odjugi še v petek, so uspeli spraviti pod streho prvi cerkljanski smučarski maraton, ki je bil za pionirje na pet in za ostale udeležence na 20 kilometrov dolgi progi. Proga, ki je bila v glavnem ravninska, je kot nalašč za množična tekmovanja in je dobro vzdržala preizkušnjo. Speljana je bila proti Zalogu, Glinjam, Šmartnem mimo spominskih obeležij iz NOB do Poženika, mimo izvira potoka Pšata, do vasi Grad in mimo spomenika Davorina Jenka do cilja, ki je bil pred Zadrudnim domom v Cerkljah. Skozi cilj je prišlo 500 smučarjev. Omenimo naj tudi, da so prebivalci vasi, skozi katere je potekala tekaška proga, z veseljem priskočili na pomoč organizacijskemu odboru. Alojz Gašpire, predsednik organizacijskega odbora, je po maratonu povedal:

»Prijetno sem presenečen nad udeležbo. Se v petek zvečer se ni vedelo, zaradi dežja, ali sploh bo maraton. Upam, da so bili tekmovalci zadovoljni, in da jih bo drugo leto še več. Hkrati pa bi se rad zahvalil: oddelku milice Cerklje, krajevnemu uradu Cerklje, gasilskemu društvu, enoti CZ in RTC Krvavec za pomoč pri organizaciji maratona.«

Zmagovalec cerkljanskega maratona Ivo Čarman je povedal: »Vesel sem zmage. Organizatorjem vse čestitke ob zelo dobri organizaciji. Če bom le prost, se drugo leto zopet vidimo na drugem cerkljanskem maratonu. Proga, ki je bila hitra, je bila zelo dobro pripravljena.«

J. KUJAR

CELJE

Aktiv borcev

Združenje borcev NOV Štore, ki zajema v svojih vrstah borce treh krajevnih skupnosti: Štore, Teharje in Svetina, je 22. januarja ustanovilo v Krajevni skupnosti Svetina aktiv borcev NOV, ki prebivajo v krajevni skupnosti Svetina. Borci NOB naj bi se tako še bolj aktivno vključili v delo in razreševanje odprtih vprašanj krajevne skupnosti in v delovanje družbenopolitičnih organizacij v krajevni skupnosti.

R. U.

ČRNA

Delovanje mladine

V petek, 18. januarja, so v Črni sklicali volilno konferenco ZSM Črna. V živahni diskusiji je bilo opaziti, da mladina v Črni do sedaj ni povsem opravila svoje naloge. Mladina v KS Črna je po obsegu največja organizacija v občini Ravne, saj životarijo mladi v Podpeci, Koprivni, Bistri, Lutrskem vrhu, Javorju in v Žerjavu.

Ena največjih slabosti je, da mladina ni bila zastopana v SZDL Črna. Vzrok je v tem, da se SZDL črna ne zanima dovolj za organizacije v svojem kraju. Nihče se iz SZDL Črna kljub vabilu ni udeležil mladinske konference. Konference se ni udeležil tudi noben delegat mladinskega aktiva Rudnika Mežica. Mladi se zelo zanimajo prav za obstoj rudnika, saj vidijo tu boljši kruh zase in za kraj nasploh. Prav tako jih zanima dogajanje v krajevni skupnosti, kako se trošijo sredstva samoprispevka. Posebej jih zanima, kako bodo obnavljali športne objekte, smučarske skakalnice, prosvetno dvorano v Črni. Nobeden jim ni mogel odgovoriti.

Poudarili so, da morajo mladi tesno sodelovati s civilno samozaščito, z graničarji. Mladina je posebej povezana z borčevsko organizacijo. Ob krajevnem prazniku so se mladi iz cele občine udeležili pohoda Po poteh koroških bataljonov.

Letos bodo organizirali udarniško brigado mladih, ki bo pomagala pri zgraditvi spomeniškega obeležja v Topli. Skrbeli bodo tudi za vsa spomeniška obeležja v Črni.

IGNAC ZDOVC

SARAJEVO

Tradicionalni Igmanski marš

Več kot šeststo mladincev, planincev, tabornikov, pripadnikov JLA in teritorialne obrambe in borcev iz desetih sarajevskih občin je v nedeljo, 27. januarja, odšlo na tradicionalni Igmanski marš. Pridružilo se jim je več mladih iz Beograda, Skopja, Loznice in drugih mest. Igmanski marš prireajo vsako leto v spomin na 27. januar 1942, ko so borci Prve proletarske brigade po visokem snegu in hudem mrazu prek Igmana prišli v Fočo.

CERKNO

Živ spomin na tragične dni

S krajšo žalno svečanostjo so v nedeljo dopoldne v Cerknem obudili spomine na tragične dogodke, ki so se pripetili januarja 1944, ko so nemške enote zahrbtno napadle cerkljansko partijsko šolo. Takrat je v hudem boju padlo 47 mladih tečajnikov. Svečanosti so se udeležili predstavniki občinskih družbenopolitičnih organizacij, skupščine občine, cerkljanske KS, delovnih organizacij in številni osnovnošolci.

K. R.

PEČINE

Tragedija treh kurirjev

Izdajstvo je bilo največje zlo nad svobodoljubnim narodom, ki se je uprl okupatorju. Številni aktivisti, borci in njihovi svojci, ki so zaradi izdajstva padli v roke podivjanemu okupatorju in njihovim pomagačem, so izgubili svoja življenja. Izdane so bile tudi kurirske poti in javka karavle P-21 na Pečinah. V vasi Pečine so 7. februarja 1945 prišli v sovražnikovo zasedo Janez Lipušček in Ignac Kofol iz Pečin ter Gabrijel Božič iz Logaršč. Vse tri so pokosili sovražnikovi rafali. Miška Skočirja iz Zatoľmina so ujeli in ga mučili do smrti. Marca 1945 je padel še kurir Zdravko Podgornik.

ALOJZ MUNIH

Janez Lipušček

Ignac Kofol

PIRAN

Italijanski partizani pošiljajo pozdrave Titu.

Brzobjavka iz Ogleja je prispela na ZZB NOV občine Piran, da posredujemo njihove želje za čimprejšnje okrevanje tovariša Tita.

Iz Furlanije pa so partizani iz združenja A. N. P. I - Associazine nazionale Partigiani D'Italia Sezione di Zone Pondera poslali daljše pismo, kjer se spominjajo vsega, kar je naš tovariš Tito dosegel za mir v svetu, in želijo, da bi čimprej okrevati in nadaljeval s svojim delom. Pismo je podpisal njihov predsednik Gino Lumperini iz Poderone.

M. C.

CELJE

Razširjena seja

V četrtek, 24. januarja, dopoldne je bila v mali dvorani Narodnega doma v Celju izredna razširjena seja Občinskega odbora ZZB NOV Celje, ki so ji prisostvovali tudi nosilci Partizanske spomenice 1941 in drugi starejši borci NOB.

Na seji je sekretar občinskega komiteja ZKS Celje Aleš Ilc podal informacijo o stabilizacijskovarnostnih vprašanjih.

S seje so poslali tudi pozdravno pismo tovarišu Titu z najboljšimi željami za čimprejšnje okrevanje.

RUDOLF URŠIČ

TRŽIČ

Skojevci prostovoljci

Pred 35 leti je nemška policijska postaja v Trziču napisala, med drugimi podatki, v svoje dnevne zapiske: »11. januarja 1944 ob 19. uri je vodstvo Hitlerjeve mladine v Trziču napovedalo zbor. Na zbor k domu Hitlerjeve mladine je prišlo okoli 25 članov. Njihov vodja Pavel Kristofek je vodil zbor in nato predlagal kratek sprehod. Vodil jih je v smeri proti Kovorju, kjer so naleteli na 25 do 30 banditov, ki so jih tam že čakali. Banditi so jih pregledali po velikosti in jih osem mobilizirali. Prav gotovo je vodja namenoma pripeljal mladince k banditom.«

Resnično je bil določen 11. 1. 1944 na zadnjem skojevskem sestanku okoli novega leta 1944, da celotna skojevska skupina prostovoljno vstopi v vrste NOV. Na zvezo s tretjo Kranjsko četo sta tokrat odšla Pavel Kristofek in Miloš Sova, kjer sta s komandirjem Lukom Suhodolnikom izdelala plan, kako jih bo četa pričakala v Bistrici in odpeljala k partizanom. Pri železniški postaji so nas počakali partizani. Komandir partizanske zasede je že imel spisek imen. Na tem spisku so bili (11 mladincev, ne 8, kot jih navaja nemška policijska postaja Trzič) mladinci: Karel Ahačič, Franc Jerman, Pavel Kristofek, Matevž Lončar, Stanko Pretnar, Lado Roblek, Franc Sedej, Stanko Srečnik, Miloš Sova, Tonček Zaplotnik, Janez Ziblar.

Vse ostale, ki so bili prisotni, pa so partizani opozorili, da ne smejo prijaviti policiji ta večer, ampak šele naslednjega dne. S partizani so odšli v partizansko taborišče nad Golnikom.

Že v začetku decembra 1943. leta smo sklenili na skojevskem sestanku, da bodo doma na terenu ostali za formiranje novih grup Anton Stritih, Tinka Jerman, Robi Jerman, Tatjana Koren in Valentina ter Janko Mokorel in Franci Pretnar. V poletju 1944. leta pa so šli v NOV še Anton Stritih, Janko Mokorel in Franc Pretnar. To je bila mladinska organizacija, ki je bila formirana v začetku maja 1943. leta in je bila celotna grupa 15. avgusta 1943 sprejeta v Skoj. Mislim, da je bil to edinstveni primer na Gorenjskem, da je na zimo odšla v NOV tako mlada grupa skojevcev. S tem odhodom smo tokrat pokazali starejšim Tržičanom, kje je njihovo mesto.

Ne glede na mladost, saj nihče ni še izpolnil 17 let, smo šli nasproti težkim dnev in novemu življenju.

MILOŠ SOVA

RAVNE NA KOROŠKEM

Počastili so pohod Štirinajste

S slavnostno akademijo v dvorani osnovne šole Prežihovega Voranca ter s pogovorom borcev Štirinajste divizije z ravninskimi osnovnošolci ter že tradicionalnim smučarskim maratonom so na Ravnah in v vsej Mežiški dolini proslavili 36-letnico prihoda Štirinajste divizije na Štajersko in Koroško. Na bogati akademiji, ki sta jo pripravili kulturna in telesnokulturna skupnost z Raven, so nastopili pihalni orkester ravninskih železarjev, folklorna skupina Bratstvo, ansambel Kora, ritmična skupina Štap, pevski zbor Prežihov Voranc in drugi.

PORTOROŽ

Delo borcev Istrskega odreda

Istrski odred je med vojno imel v oskrbi področje Brkinov, Čičarije in vse dele slovenske Istre. Zbiral in odpošiljal je novice v druge partizanske enote ter vso pozornost posvečal obveščevalni službi. Danes je še vedno živih kakih sedemsto borcev, ki so bili več ali manj časa v odredu. Borci, ki živijo po raznih občinah, so se organizirali s svojim odrednim odborom in v vsaki občini, kjer živi več borcev tega odreda, imajo svoj pododbor. Borci se enkrat ali dvakrat na leto sestanejo. Zastopniki pododborov si enkrat letno izmenjajo izkušnje in usklajujejo svoje plane dela.

Pododbor Istrskega odreda v občini Piran ima v planu dela za leto 1980 zbiranje zgodovinskega materiala za svoje področje. Zadali so si nalogo, da v letošnjem letu za vsa rušenja mostov, napade in rušenje rudnika v Sečovljah postavijo spominsko ploščo. Delo borcev Istrskega odreda v piranski občini je tudi, da se spominjajo vsakega borca še posebej za rojstni dan.

V preteklem letu so borci Istrskega odreda na Kozjanah uredili spominski muzej v spomin na boje odreda in njegovo delovanje.

MIRAN CIRK

JESENICE

Varstvo spomenikov NOB

Svet za ohranjanje in oživljanje tradicij NOB pri predsedstvu občinske konference SZDL Jesenice je glede na to, da je v občini vrsto nerešenih vprašanj o varstvu, urejanju in vzdrževanju spominskih obeležij NOB in vzdrževanju grobišč ter grobov borcev NOB, dal pobudo za ureditev le-teh. Pripravil je osnutek družbenega dogovora o varstvu, urejanju in vzdrževanju spomenikov, spominskih plošč in drugih obeležij iz obdobja socialistične revolucije, o urejanju in vzdrževanju grobišč in grobov borcev NOB na območju jeseniške občine. V njem se bodo podpisniki dogovorili o načinu varstva, urejanju in vzdrževanju ter evidentiranju spomenikov, spominskih plošč in drugih obeležij naprednega delavskega gibanja in socialistične revolucije, o urejanju in vzdrževanju grobišč in grobov borcev NOV na območju občine Jesenice. Udeleženci dogovora bodo zagotavljali enotno, sistematično in trajno vzdrževanje ter evidentiranje spomenikov in grobišč.

Varstvo, urejanje in vzdrževanje spomenikov ter grobišč bo po tem dogovoru pomenilo zavarovanje spomenikov in grobišč pred poškodbami, njihovo redno vzdrževanje, ohranitev videza in stanja spomenikov ter grobišč, popravila in preureditev spomenikov in grobišč, uprejanje okolice in ureditev premoženjsko pravnih vprašanj v zvezi s spomeniki ter grobišči.

Po tem dogovoru bodo za spomenike in grobišča skrbele krajevne skupnosti. Pri tem bodo sodelovale z družbenopolitičnimi organizacijami, organizacijami združenega dela, društvu, šolami, hišnimi sveti, zavodom za spomeniško varstvo in drugimi. Skupščina občine in kulturna skupnost bosta v zvezi s tem sprejeli ustrezne letne in srednjeročne programe varstva, urejanja in vzdrževanja. To bo treba upoštevati tudi pri sprejemanju urbanističnih dokumentov.

Po določitih tega dogovora bo za vse posege, ki utegnejo povzročiti spremembe na spomenikih, potrebna poprejšnja odobritev odbora podpisnikov in strokovno soglasje Zavoda za spomeniško varstvo Kranj. Obvezna naloga vseh podpisnikov bo tudi ustrezna informativnopropagandna dejavnost v zvezi s spomeniki in grobišči. Za čimboljše koordiniranje pri tem delu bodo podpisniki ustanovili odbor za spremljanje in izvajanje določil tega družbenega dogovora.

Osnutek tega dogovora so posredovali v razpravo organizacijam in skupnostim, ki naj bi bile podpisniki. Razprava bo trajala do sredine februarja. Predvidoma do konca februarja bo trajalo usklajevanje, marca pa bodo dogovor sprejeli in podpisali.

BRANKO BLENKUS

Edvard Kardelj – borec za ljudsko srečo

Kako so nastali Kardeljevi spomini

V hiši Kardeljevih, v ljubljanskem predmestju Tacen, pod Smarno goro, ob samem robu gozda, je v teh dneh mirno in tiho. Kakor je bilo vse minulo leto. Družina, ki je izgubila očeta, moža in dedka živi naprej svoje življenje, takšnega, kakršno je vedno bilo: enostavno, skromno. Čustva kakršnekoli vrste, radosti, s kakršnimi je ta hiša znala biti izpolnjena, ali žalosti, ki je tudi ni manjkalo, bolečina za najdražjim, ki se je zdaj semkaj vselila, vse to je ostalo zunaj dosega radovednih oči, daleč od zunanjega sveta.

Medtem ko mladi odhajajo in se vračajo, nadaljujoč življenje in delo (Katka, vnukinja, gre že v šolo), je tukaj, največkrat sama, s svojimi spomini, žena, ki prijateljem in znancem noče pokazati, kaj je preživela. Pepca Kardelj je v letu, dveh, izgubila brata, dve sestre, še enega brata, ki ga je imela posebno rada, svaka in končno – moža: človeka, s katerim je preživela vse svoje življenje, več kot štirideset let.

Pravzaprav le malokdo ve, da je soproga pokojnega Edvarda Kardelja ena od znanih predvojnih komunistov in pripadnikov delavskega razreda, udeleženka mnogih, danes že zgodovinskih, partijskih sestankov tridesetih let, vključujoč tudi čebinski (ustanovni) kongres KP Slovenije; nekdanja mlada delavka, katere aretacija je dvignila na noge delavsko Ljubljano in izzvala val demonstracij; »Berta« iz šifriranih zaupnih sporočil Kominterni; dekle, ki se je spominjajo mnogi borci španske republike, ena od redkih mladih žensk, ki so skušale taborišče v Bileci (še danes ljubosumno čuva štirinajst moževih pisem, ki jih ji je poslal tja) in potem ponovno, s Tonetom Tomšičem in tovariši, sužnja fašistične policije in spet taboriščnica...

Kmalu, 10. februarja, bo minilo leto dni od smrti Edvarda Kardelja in 27. januarja je minilo sedemdeset let od njegovega rojstva. Tišina hiše v Tacnu te dni moti le posamezni radovedni časnikar, radijski reporterji so želeli izjave njegovih najbližjih sodelavcev in ljudi, ki so bili z njim. Največji dogodek, ki se pripravlja za to priložnost, največje presenečenje, je prav gotovo izid še ene njegove knjige, poslednje, ki jo je delal v življenju, njegovih spominov. O tej knjigi, o tem, kar bralci v njej ne bodo mogli prebrati, smo se v teh dneh v Ljubljani več ur pogovarjali s tovariščico Pepco Kardelj. Izrecna je bila v eni želji: pišite o vsem, jaz vam bom, kolikor je v moji moči, pomagala in obnovila to, kar bi lahko bilo pomembno in zanimivo, pomagala vam bom, da se boste pogovorili tudi z drugimi ljudmi, ki so sodelovali v dogodkih, o katerih se govori v knjigi. Samo ne zahtevajte od mene, da govorim za časnik o možu. Tega ne morem, je rekla. In še to je rekla, v šali, da ji kot stari ilegalni tudi danes najbolj odgovarja življenje »ilegalke« – zunaj javnega življenja, daleč od dosega javnosti.

Spoštujejoč njeno željo, smo hkrati sprejeli ponujeno pomoč in poskušali »obnoviti« Kardeljeve spomine.

Davna želja

Julija leta 1978 je v svoji hiši na Malem Lošnju (rad je imel to hišo. »Zgradil sem jo iz svojega denarja,« je govoril.) Kardelj počival po letu dni zares napornega dela. Komaj je bil zaključen 11. kongres ZKJ, ki je terjal večmesečne priprave. Pred tem je pripravljaval osnovno gradivo za kongres, iz katerega je nastala knjiga Smeri razvoja... Hitro se je bilo treba pripraviti za prvo izdajo in potem takoj za verzijo, namenjeno tujim bralcem. Očitno je bilo, da se je popolnoma zavedal svojega zdravstvenega stanja. Hitel je, grabil čas, da bi končal kar največ dela, ki si ga je bil določil. Tudi počitek na Malem Lošnju, toliko zaželen in pošteno zaslužen,

je bil zamišljen kot pravi počitek po Kardeljevem okusu: počitek v delu. Sklenil je končno uresničiti davno željo, da napiše spomine na minula leta. Ni imel rad besede spomini. Njegovi sodelavci, s katerimi smo govorili, se spominjajo, da je že leta 1975 omenjal »neke vrste svojih spominov«, kot je rekel.

Prvotno je nameraval napisati tri knjige, v katerih naj bi obdelal: predvojno obdobje, vojno in povojna leta. Želel je zapisati spomine na čas od 1927 do 1957. Težko je reči, zakaj se je odločil začeti s tretjo knjigo. Morda delno tudi zaradi odločitve, da ne piše spominov v običajnem pomenu te besede. Bora Lazarevič, Kardeljev dolgoletni šef kabineta in bližji sodelavec, se spominja, kako je večkrat ponavljal, da ne želi pisati spominov, ki bi bili običajen letopis njegovega življenja. »Vsi pišejo najprej, kdaj so rojeni, kako so preživeli mladost. Jaz nočem samo opisovati, kje sem vse bil in s kom sem se srečal. Jaz bom delal drugače.«

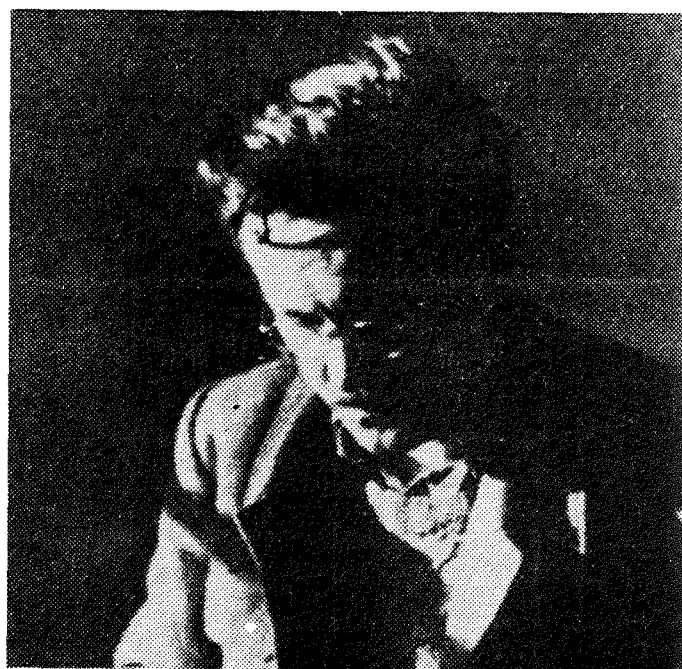
Ko je končno začel z delom, je bilo pred njim še zelo malo časa. Ni izključno, da je bila odločitev o začetku dela s tretjo knjigo rezultat občutka, da mora napraviti izbor in v preostalem času delati najprej to, do česar mu je bilo največ, to, kar je smatral, da je najpomembnejše. A drugo, če bo lahko.

Na Lošnju je začel narekovati v magnetofon. Tako je delal tudi Smeri razvoja... tako je delal vse v poslednjih letih svojega življenja. V začetku se je težko osredotočil na novo gradivo, ni bilo lahko začeti, vendar se je delo hitro premaknilo in dobro napredovalo. Bilo je očitno, da ga je »zagrabilo«. Ko je po premoru naslednji dan nadaljeval z narekovanjem, je imel navado, da je ponovil stavek ali dva od prejšnjega dne. Skoraj po pravilu je bil stavek sestavljen iz istih besed, kakor že izgovorjeni. Eden njegovih sodelavcev, ki so mu pomagali pri zbiranju gradiva in nujnega dokumentarnega materiala, se spominja, da je Kardelj govoril: »Nekih nadrobnosti, datumov se ne spominjam. Dobro pa se spominjam političnih razmer, družbenih pogojev, ozračja, v katerem so se vsi dogodki odigrali.«

Kako je nastala knjiga

Kardelj je narekoval v magnetofon v slovenskem jeziku. Tekst z magnetofonskega traku so kasneje stenografirali, posneli in vzporedno prevajali v srbohrvaščino. Toda to še ni bil dokončen rokopis. Mnogokrat je, pišoč o posameznih dogodkih, zahteval od svojih sodelavcev, da mu prinesejo dodatno gradivo, zgodovinske dokumente, beležke, stenogram... da še enkrat preverijo posamezna dejstva, podatke. Zato so v tej prvi verziji rokopisa ostale praznine, ki jih je bilo treba naknadno izpolniti. Številčno majhna skupina ljudi iz njegovega kabineta v Beogradu, ki jo je vodil Boro Lazarevič, je začela hitro delati. Vse je bilo končano še pred koncem leta. Kardelj je gradivo pregledal in uredil stenogram svojega besedila, posnetega s traku. To je delal do januarja leta 1979. Bil je, pripovedujejo, zadovoljen z opravljenim delom. Na žalost ga ni mogel končati. Smrt je bila tokrat hitrejša. Skoraj do poslednjega dne življenja je želel, da bi sam končal knjigo. Ko je videl, da je ne more, je pustil navodila o tem, kako naj delajo, svojim sodelavcem.

Spomini Edvarda Kardelja Boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije 1944–1957 je knjiga, sestavljena iz dveh delov, dveh medsebojno povezanih celot. V prvi je varodostojno Kardeljevo besedilo, takšno, kakršnega je pustil, brez kakršnonkoli

V Kočevskem Rogu leta 1944

Ob odhodu na mirovno konferenco leta 1946

Pogovor med odmorom, na plenumu CK ZKJ leta 1956

iz notovauja v SSSR
Mos. - dec. 1944
Pri Stalinu 22. XI. 44. ob 20h
do 23.15h

1. kritika naše vojske
2. Slaba organizacija rukovodstva
3. Ko se havi naprili pitaujuz
4. Ne znate trapiiti za vojšku
(primiti Bugara, koji zna)
5. naši neće da slušati instrukcija
6. kritika našeg komandnog kadra
(da se podigli "koozt")
7. odlozdo dobro - gore slabo

apisek iz pogovora s Stalinom v Moskvi leta 1944

»S tem, da branijo svojo neodvisnost in se bore za enakopravne odnose med narodi, se jugoslovanski narodi dejansko bore za pogoj človeškega napredka, namreč za pravice vsakega naroda, da neovirano razvija svoje ustvarjalne sile. Pri tem ne izhajajo iz egoističnega, ozkega nacionalizma, iz pomanjkanja želje po sodelovanju z drugimi narodi, pa tudi ne iz kakega nesmiselnega prepričanja, da lahko katerikoli narod živi ločeno od drugega človeštva, temveč iz tega, ker se zavedajo, da napredek človeštva ne more iti po drugi poti kot po poti vedno širšega osvobajanja ustvarjalnih sil ljudstva.«

EDVARD KARDELJ, 1949

posegov. V drugem so dodatki z besedili, dokumenti, ilustracije, ki dopolnjujejo in pojasnjujejo posamezne dele originalnega teksta, to, o čemer v besedilu govori. Avtorji dodatkov v drugem delu poučarjajo, da je to gradivo, ki ga je Kardelj sam zahteval in ga želel uporabiti v spominih.

Knjiga, ki obsega 260 strani in so jo združeni založniki Radnička štampa iz Beograda in Državna založba Slovenije iz Ljubljane slovesno predstavili 27. januarja, bo izšla hkrati v slovenskem in srbohrvatskem jeziku. Kaže, da se bodo Kardeljevi spomini, glede na zanimanje, kmalu pojavili tudi v več tujih jezikih.

Kaj je rekel

Obdobje, o katerem govori Edvard Kardelj v tej knjigi, je prav gotovo eno najpomembnejših in verjetno najbolj dramatičnih poglavij jugoslovanske revolucije. Ni bila to specifičnost samo jugoslovanske, marveč tudi nekih drugih revolucij, pred in po njej, da – odločujoče bitke nastopajo šele po osvajanju oblasti. To je bilo razdobje, v katerem je v polni meri prišla do izraza njena avtentičnost, samosvojest, originalnost.

Spomini Edvarda Kardelja se začenjajo z letom 1944, s tako imenovanim viškim obdobjem. V tem času so na Visu tekla pogajanja Tito-Šubašić. Začela se je diplomatska igra »velikih sil« protihitlerjevske koalicije. »Trojica« (Churchill, Stalin in Roosevelt) ni ravno skrivala namena, da sama uredi povojni svet, pri čemer je bila tudi Jugoslavija, se razume, predmet dogovora. Toda Jugoslovani, katerih samostojna borba za svobodo se je bližala koncu, so imeli o tem drugačno mišljenje... Tako se je začel zaplet velike drame. Objasnjujoč položaj Jugoslavije glede na politiko zaveznikov do njene narodnoosvobodilnega boja, se Kardelj vrača nazaj, išče korenine tega položaja. Daje ocene izvirne orientacije narodnoosvobodilnega boja in ocené drugega zasedanja AVNOJ kot temelja neodvisnosti nove Jugoslavije.

Kronika neobičajne bitke, ki se je razplamtela, ko se je vojna bližala koncu, da bi nedolgo po vojni prerasla v pravi spopad, je peljala enega od najbližjih Titovih sodelavcev skozi zanimiva srečanja, ga naredila očitca in udeleženca zgodovinskega dogodka. V svojih spominih opisuje tri srečanja s Stalinom in daje jasnovidno, brez pretiravanja bi lahko rekli briljantno oceno Stalinove osebnosti. V Kardeljevi knjigi se bralec še enkrat sreča tudi z vrsto drugih osebnosti, ki so dale pečat svojemu času: Georgijem Dimitrovim, Molotovom, De Gaullom, Togliattijem, Hruščovom, Mao Ce-tungom.

Vzroki in posledice

Tu so zanimiva poglavja o mirovnih pogajanjih z Italijo, Madžarsko, Bolgarijo, Avstrijo, načrti za ustvarjanje jugoslovansko-bolgarske federacije. Kot neposredni udeleženec daje Kardelj lastno oceno prve seje informbiroja, da bi potem, spet kot eden neposrednih tvorcev zgodovinske odločitve, izrekel avtentično tolmačenje leta 1948 in bistvo spopada s kominformom in Stalinom.

Pisci spominov imajo navado, da v svojih knjigah polemizirajo z drugimi pisci spominov ali urejajo lastne račune z zgodovino. Kardelj tega ne dela. Opaziti je željo, da sebe nikoli ne postavlja v prvo vrsto, marveč, da skoraj po pravilu, govori o partiji, delovanju in razvoju delavskega gibanja, o zgodovinskih dejstvih, o svojem času... Tolmači dogodke, jih ocenjuje, pošteno in odkrito. Ni zamolčal tega, kar bi, morda, lahko bilo neprijetno in ni se obotavljal priznati morebitnih napak.

Znano je, da se je Kardelj že tudi prej odkrito upiral nekim tolmačenjem posameznih zgodovinarjev, ki so pisali o ključnih obdobjih naše zgodovine.

Tako je, na primer, v pogovoru leta 1977 (Dialogi) v enem izmed spominov, zabeleženim že prej na televiziji, kritiziral zgodovinarje, ki so pojave samoupravljanja in neuvršenosti tolmačili kot posledico spopada s Stalinom. V svoji zadnji knjigi je še enkrat dosledno razvil tezo, da samoupravljanje kot tudi neuvršenost nista posledici, marveč vzrok. Samoupravljanje in neuvršenost sta po Kardeljevem mišljenju rezultat pravega značaja jugoslovanske revolucije. Ni točno, da smo bili do spopada s kominformom prepričani etatisti, in da smo šele takrat »obrnili drugi list«. Točno je prav nasprotno: da nas je Stalin napadel prav zato, ker smo bili drugačni, je rekel.

Poglavja, v katerih govori o tem, čeprav tega nikjer izrazito ne reče, se lahko razumejo tudi kot, v nekem smislu, polemiko enega od udeležencev in priči z avtorji drugačnih tolmačenj pomembnih dogodkov.

V kontekstu boja za priznanje in neodvisnost govori Kardelj tudi o povojnem rojstvu dokončnih obrisov nove, socialistične Jugoslavije. Piše o obnovi in izgradnji, nacionalizaciji, razvoju oblasti in sistema. Piše o boju proti birokratizmu. Spominja se prvega zakona, s katerim je bilo uradno uvedeno samoupravljanje v življenju, spominja se pomembnih dogodkov v življenju partije, pojasnjuje, kako je prišlo do sprememb imena KPJ v ZKJ...

Rokopis knjige se končuje v letu 1957 z opisom srečanja in pogovorov v Moskvi ob štirideseti obletnici oktobrske revolucije. Takrat je bilo že vsemu svetu jasno, da je boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije, čemur je Kardelj posvetil svojo poslednjo knjigo, zmagoslavno izbojevano.

Česa ni

Na koncu bo bralec prav gotovo obžaloval, da avtor te knjige ni uspel v celoti uresničiti zamisli o treh delih svojih spominov. A ne samo zaradi tega. Kardeljeva strogost do sebe z namenom, da sebe pretirano ne izpostavlja, je morda, prikrasala bralca na trenutke za zadovoljstvo, ki ga običajno nudi klasična spominska literatura – da pokuka v tuji intimni svet, da spozna, kaj je bilo na drugi strani odra. Tisti, ki so ga dobro poznali, bodo rekli, da je zanj bila vedno na prvem mestu revolucija, in vse drugo manj pomembno.

Kaj se ne vidi v opisu posameznih dogodkov v knjigi, kaj je izpuščeno? Odgovor se običajno glasi, da se ne vidi, in da se tudi ne more opisati, koliko je bilo, izza posameznih »poglavij« v tej kroniki, njegovega upornega dela, truda, priprav in potrpljenja. V času londonske konference o Trstu, na primer, ko se je reševala usoda Istre in Slovenskega primorja, je pripravil, pravijo, celo goro, polne kovčke, papirje, dokaze. S seboj je peljal cele delegacije poznavalcev, prič, ljudi, ki so imeli nalogo, da podkrepijo naše argumente. Pogovarjal se je z Molotovom, dneve in noči, zajtrkoval, kosil in večerjal z njim, prepričajoč ga, da imamo mi prav. Takšne nadrobnosti, iz katerih bi verjetno drug naredil spomine, je Kardelj enostavno pustil. Ker ni želel napisati spominov kot drugi. Rad pa je bral tuje knjige te vrste. Churchill, Harrimana, Mcleana, Deakina...

V Kardeljevi knjigi Boj za priznanje in neodvisnost nove Jugoslavije 1944–1957, ki bolj kot katerikoli druga nosi njegov osebni pečat, bo bralec vendarle najbolj pogrešal to, ker – ni dovolj Kardelja. Ni potrpežljivega in upornega človeka, ki se je vse življenje boril za to, v kar je verjel, ki je znal stopiti korak nazaj, če je bilo potrebno, da bi na koncu zmagal. Ni ga, ker je tako sam želel.

Stevan Nikšić
Prevedla: M. Š.

Eden izmed treh glavnih pobegov iz zastražene ljubljanske bolnišnice

Mica Šlandrova je pobegnila leta 1942

V januarju leta 1942 mi je internistka docent dr. Božena Merljak sporočila, da bo iz italijanskih sodnih zaporov pripeljana tov. Mica Šlander pod diagnozo vnetje slepiča. Čeprav bolnica v resnici ne bo imela vnetja slepiča, naj bi jo zadržali ali celo operirali, da bi ostala čim dalj na kliniki. Ko je bolnica prišla, sem »ugotovil« znake vnetja slepiča in opravil takojšnjo operacijo (brez operacije bi morala Šlandrova že v teh dneh nazaj v zapor). Ker je zdravljenje ugodno potekalo, bi že prej kot v desetih dneh morala bolnica spet v zapor. Zato sem v sili, in po dogovoru s bolnico, izvedel gnojni infekt na desnem stegnu, kar je po nekaj dneh zahtevalo večji operativni poseg in zagotovilo bolnici nekaj tedensko bivanje v bolnišnici.

Ukazal sem, da mora bolnica ostajati stalno v postelji, za prevezovanje rane na stegnu pa bi jo vozili vsak dan v ambulantni prostor (kamor orožnik ni imel dostopa), tam je vstala in vadila hojo, nazaj pa so jo peljali z bolniškim vozičkom. Italijani, ki so jo stalno stražili, so mislili, da še ne more hoditi. V nekaj dneh je skrivaj že dobro hodila.

Po več kot enomesečnem zdravljenju je bilo videti, da bo Šlandrova morala kmalu v zapor. Po dogovoru s tovarišicami dr. Boženo Ravnihar (Nataša) in dr. Ružo Germ, ki sta bili moji zunanji zvezi, sem razmišljal o možnosti pobeга bolnice iz klinike.

Šlandrova je bila stalno pod vojaško stražo v prostoru ob bolniški sobi, zato sem izdelal načrt za pobež skozi pritlično okno v stranišče.

V drugi polovici februarja 1942 sem določil dan, ko naj jo pridejo, še v jutranjem mraku, ob pol sedmih rešitelji čakati s plaščem-ogrinjalom pod straniščno okno ob kirurški predavalnici v pritličju. Bolnica bi zlezla skozi malo okno in ušla v spremstvu tovarišev, ki naj bi jo čakali.

Določenega dne, še v temi, sem opazoval iz dežurne sobe v prvem nadstropju, kako bo pobež potekal. Bolnica je ob določenem času, močno šepajoč (varanje straže) odšla v stranišče. Tam je dol-

go čakala. Ker ni bilo pod oknom nikogar, je po petnajstih minutah odšla nazaj v sobo (na stranišču pač ni mogla več čakati). Šele okrog sedmih je strežnica, ki ni vedela ničesar o pobežu kot vsak dan prišla pospravljat dnevni prostor, kjer se je zadrževala italijanska straža. Dvignila je rolete in odprla veliko okno. V tistem času, torej skoraj pol ure prepozno, sta prispela dva moška. Eden je pogledal skozi veliko okno v prostor ob stranišču, zagledal je italijanskega orožnika, se ustrašil in pričel bežati. To je opozorilo Italijane. Orožnik je skočil skozi okno v sneg in streljal za bežečim. Dobil je samo odvrženo ogrinjalo, ki bi služilo bolnici, moški pa je ušel.

Šlandrova je bila ob streljanju že v postelji. Tako Italijani sploh niso vedeli, ali je bil sploh kak načrt za pobež ali je mogoče samo strahopetni stražar skočil za bežečim človekom. Vendar ogrinjalo, ki so ga našli v snegu, je bilo žensko. Na kliniki pa so bili ob tem času pod stražo še prof. dr. Klinc, kemik, in zdravnica dr. Božena Sernec. »Kdo od teh naj bi ušel?« so se spraševali Italijani. Nevarnost je bila, da bi v tej negotovosti odpeljali vse tri nazaj v zapor, zato je dr. Merljakova dala Mici »zdravilo«, ki je po dveh urah povzročilo temperaturo preko 40° C. Straži smo zatrjevali, da je Šlandrova dobila tako visoko vročino zaradi jutranjega razburjenja pri streljanju pred kliniko.

Hitro je bilo potrebno misliti na novo organizacijo pobeга. Za bolnico sem naročil razgibanje spodnje okončine, da bi prej shodila (!) – kar seveda že je. Odnasale naj bi jo strežnice (ki niso vedele o pobežu) kot druge bolnike v fizioterapevtsko sobo v kleti okulističnega oddelka nasproti kirurške klinike. Strežnice so jo odnasale vsak dan pred kosilom ob pol dvanajstih. Po zvezi sem naročil, da naj en dan v tednu ob tej uri pridejo rešitelji v fizioterapevtsko sobo, kjer opravlja službo ženska oseba (ki iz moje strani ni vedela za pobež). Od tam je bilo možno Šlandrovo verjetno brez sile odpeljati.

Ko je prišel dogovorjeni dan, sem iz bolniških sob ob pregledovanju bolnikov skrivoma opazoval, kaj se dogaja pod okni v prostoru med kirurško kliniko in okulističnim oddelkom. Ob dogovorjenem času sem videl, da se v pomenu sprehajata dva moška. Čeprav ju nisem poznal, sem bil prepričan, da sta prava. Opazil pa nisem, da bi že nesli čez dvorišče bolnico. Čez nekaj minut sem pogledal še v sobo in videl, da je bolnica še v sobi. Od nestrpnosti sem hotel vide-

ti, kje so strežnice, ki so vsak dan odnasale Mico v fizioterapijo. Videl sem, da so kratek čas pred tem prinesli na kliniko bolnika s hudo poškodbo, ki so ga strežnice morale odnesti na rentgen za pregled. Tam so čakale, da bi po pregledu poškodovanca nesle nazaj. Zamuda je bila več kot pol ure, moška pred kliniko sta odšla. Bolnico so po dvanajsti uri odnesli na fizioterapijo. Dogodilo se ni nič, pobež je propadel že drugič. Razmišljal sem, kaj napraviti, da Italijani bolnice, ki ne potrebuje več bolniške nege, ne bi vzeli nazaj v zapor? Sklenil sem, da mora uiti. V naslednjih dneh je prišel na kliniko visok italijanski uradnik iz policijskega urada k meni, ki sem tedaj vodil kirurško kliniko namesto tedaj (3 mesece) zaprtega prof. Lavriča. Povedal mi je, da se menda snuje pobež zapornikov iz naše klinike: »Če bi kateri ušel, bi me kot vodjo klinike zaprli«. Približno v tistem času je ušla tov. Zdenka Kidrič iz ginekološke klinike.

Ker so po dveh dobrih načrtih pobeži propadli, sem sklenil, da se napravi načrt za pobež izven naše klinike. Šlandrovo sem premestil na stari interni oddelk, katerega vodstvo pri Italijanih ni bilo slabo zapisano. Premestitev je uspela še lažje zato, ker je pod stražo ostala samo še Mica (ostala dva sta bila že odpeljana) pri nas. Bolnico so vozili ali nosili sedaj sto metrov daleč do fizioterapije na okulistiki. Iz klinike je sedaj hodil prevezovat dr. Martin Benedik. Določeni dan je odnesel naše sporočilo Šlandrovi, naj se pripravi, da jo bodo iz fizioterapije odpeljali rešitelji.

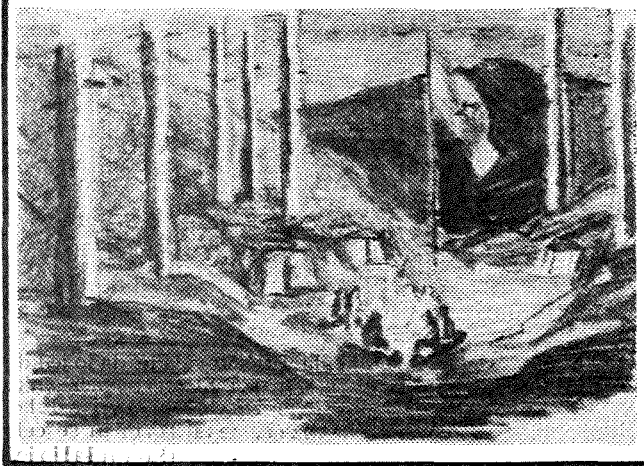
Pobež je uspel, ob skrajni napetosti in zbranosti nas organizatorjev, skozi vhodna vrata okulistike in preko patoanatomskega inštituta v prostost.

V maju 1942 sem obiskal v bližini starega gorenjskega kolodvora v 1. nadstropju tovarišico Mico, pregledal njene pooperativne rane in ugotovil, da je toliko zdrava, da more oditi k partizanom.

dr. Milan Žumer

Tone Kebe

4

Partizanska
novoletna
doživetja

Dolomiti 1942–1943

Nekoliko pred božično ofenzivo smo na Vrhovcih raztovorili poln vagon v Ljubljani zbranega blaga za potrebe partizanov. Ljubljana je bila zakladnica vsemogočega in marsikaj je prišlo v partizanske roke po zaslugi močne organizacije terencev, ki so tudi mnogo tvegali. Enostavno nam ni šlo v glavo, kako so uskladjili in izvedli tako široko zasnovano akcijo. Zbirati material, obleko, obutev, jedačo, cigarete, orožje, tehnična sredstva in še kaj, jih mimo neštetihtih straž prenesti na vagon, potem pa z lažnimi železniškimi deklaracijami vsesкупaj dostaviti na slepi tir viške opekarnice na Vrhovcih, je bilo nevarno in tvegano dejanje. Čudili smo se iznajdljivosti in pogumu naših terencev v Ljubljani, kar nas je hbrilo. Ob taki podpori moramo zmagati!

Svoj del akcije smo opravili brez posebnih težav le kakšnih dvesto metrov od ljubljanske žične meje, ki je potekala nad opekarno. Pri polni luni in brez vsakega strela smo izpraznili vagon na tri vozove z gumijastimi kolesi. Tovor smo odpeljali po levi strani Gradašnice pod požganim bokalskim gradom, skozi Stransko vas in Šujico ter Gabrje na Hruševo, kjer smo raztovarjali. Od tam naprej so delo opravili naši intendant. Vse je delovalo pod vodstvom intendanta glavnega štaba Polha, ki je bil z Ljubljano v stalni povezavi.

Spomini se asociacijsko razpletajo, ko z vozovi zavijemo pod požgani bokalski grad. Nanj imamo lepe spomine, pa tudi temne, če pomislimo, da so ga Italijani hoteli spremeniti v svojo postojanko. S tem bi nas odrezali od Ljubljane na najbolj kritičnih točkah, Vrhovcih in Brdu. Zato vodstvu odreda ni bilo težko skleniti, da se ga požge.

Še pred septembrsko ofenzivo se je tja napotila večja skupina borcev, da bi opravila vse potrebno za požig. Potrebno je bilo postaviti straže in zasede, da bi akcija potekla brez iznenadenj.

Iz sosednjega velikega gospodarskega poslopja smo nanesli lesene butare po vseh nadstropjih gradu. To je trajalo razmeroma dolgo časa, kajti poslopje je bilo kamnito. Ko je bilo lesenih butar dovolj, je bil dan znak za požig. Suhe butare so zagorele kot smodnik in kmalu je bil ves grad v plamenih. Nekateri borci so med tem časom izpraznili kleti in shrambe ter blago naložili na vozove. V žaru velikega ognja smo se oddaljevali proti Hruševu in pokušali dobro do-

mače žganje. Nekateri sta svetloba in zlahtna pijača tako prevzeli, da so zabrundali: Grad gori, grof beži, vino teče naj, če teče kri...!

V shrambah je bilo še posebno dosti konzerv, ki smo jih odnesli in si jih razdelili kot »železno« hrano. Le-ta se je lahko odprla samo v primeru velike lakote in z dovoljenjem komande. V nasprotnem primeru so bili samovoljniji ostro kaznovani.

Kmalu se je začela velika italijanska ofenziva in precej borcev se je moralo na hitro brez zalog hrane umakniti čez mejo. Tudi takrat je najmanj dva dni zdržema deževalo. Lačni in premraženi smo se stiskali pod odeje nekje v Škofjeloških hribih. Le redki borci so imeli s seboj grizljaj kruha, drugi nič. Bili smo premočeni, mraz nas je stresal kot pozimi. Že tretji dan smo bili brez hrane, in tedaj so dovolili, da lahko odpremo konzerve. Zaškrtili so bajoneti in odpirali smo konzerve. Borci smo bili porazdeljeni po grebenu za primer napada, oddaljeni kakšna dva metra drug od drugega. Nismo videli, kaj je v »skledi« drugega.

Začelo se je velika pojedina, kajti konzerve so bile velike in po zunanosti enake. Toda v njih je bila različna vsebina. Od mesa, rožičev, raznih kompotov do navadnega korenja, ki je bilo obdano z nekakšno plehko vodo in trdo kot kamen. Tisti, ki smo dobili korenje, smo ga kmalu pustili kljub lakoti. Tudi praznemu želodcu se je taka hrana upirala. Nekateri pa so jedli z vso slastjo. Do mene se je priplazil Junoš in me potihoma vprašal: »Kobe, kakšno konzervo si dobil?« »Polno«, sem dejal, »a težko grizem«. »Pa ti,« ga vprašam. »Tudi!« »S tem korenjem sva se zafrknila,« pravi. »Eni pa jedo meso, rožiče, kompot! Kar poglej! Ozrl sem se naokoli, razširile so se mi oči in cedile sline, ko sem videl, da ima Junoš prav. Nekateri borci so nama dali od poslednjih grizljajev nekaj svojega za pokušino. Potem sva še z večjo jezo zmetala korenje v grmovje. Vsebinske neenakosti konzerv ni nobeden pričakoval, niti komanda. Ko je hotela uvesti kolektivizem in porazdeliti vsebino, je bilo že prepozno. Primarni egoistični nagon je že pokazal svojo moč...

Izpod Korenega smo se vračali proti Prošci. Kakšnih tristo metrov nad cesto Horjul-Dvor smo v gozdu zavonjali dim. Ob ognju je bilo nagnetenih kakšnih petnajst italijanskih vojakov. Zaustavili smo se. Sekire in podrti drevesa so nas opozorila, da vojaki pripravljajo drva za zimo. Zaseda nas ni opazila, pa tudi bali se je nismo, kajti bili smo nad njo. Nekaj deset metrov nad njimi smo čakali, da bi odšli. Nad Dvorom

Šestintrideset let od pohoda Štirinajste divizije

Pot prvega bataljona Tomšičeve brigade skozi Solčavo

Prispeli so na kmetijo Osojnik nad Solčavo

Bila je sobota popoldan, 26. februarja 1944, ko je prispel 1. bataljon Tomšičeve brigade z Bele peči nad Bistrom na solčavsko stran in se za kratek čas ustavil na kmetiji Osojnik. Z njimi je bil tudi politkomisar brigade Vlado Mišica-Miha. Po dolgem in napornem pohodu v velikem snegu in mrazu ter nenehnih bojih z Nemci, so bili zelo zmučeni in sestradani. Pri Osojnikovih so si nekoliko odpočili in najedli, nato je moral gospodar Nace z njimi, da jim je kazal pot. Osojnikovi jih sprva niso poznali in dvomili, če so res partizani, zato so bili še toliko bolj v skrbeh za očeta. Prepričani so bili, da ga ne bo več nazaj, da ga bodo ustrelili. Bila je že noč, ko so odšli. Proti jutru pa se je vrnil ves srečen, čeprav utrujen, in povedal, da jih je vodil v dolino do gozdarja Močnika v Globačo.

Pri Osojnikovih sta ostala čez noč mlada tovarišica in starejši tovariš, ki sta bila ozebla in onemogla. Odšla sta že dopoldan v smeri Podolšev, kjer sta se priključila ostalim.

K Močniku je bataljon prispel pozno ponoči in se ustavil za dalj časa, da so se zopet nekoliko odpočili. Štab je na mizo razgrnil karto specialko, nato pa je nekdo iz štaba vprašal Močnika o prehodu čez Savinjo. Ko so odločili smer poti, je štab ukazal Močniku, da mora z njimi in jim kazati pot. Med potjo so se ustavili in poklicali še takratnega pismonošo Gregorja Krumpačnika, ki je stanoval z ženo v Tišlerjevi bajti v bližini glavne ceste, ki pelje v Solčavo. Tam so dobili tudi hleb ali dva kruha. Močniku

Havdejeva in Knezova domačija v Planini nad Robanovim kotom

so dovolili, da se lahko vrne domov, z njimi pa mora Krumpačnik. Ker je bil Krumpačnik z Nemci, se je ustrašil in prosil Močnika, da gre tudi on zraven.

Med tem časom je odšla skupina z intendanti v vas Solčavo in se v trgovini Marije Vider po domače Paludnik, založila s hrano. Intendant je vso odvzeto hrano točno stehal in popisal ter pokazal veliko točnost in poštenost.

V bližini vasi Solčava, pri krojaču Ivanu Klemenšku je bataljon zavil po glavni cesti v smeri Luč in pri Oprešnikovi žagi na desno po brvi čez Savinjo. Ustavili so se pri Martinu Krivcu, po domače Oprešnikovemu. Od tu sta se vrnila vodiča Močnik in Krumpačnik, naprej pa jih je vodil Martin Krivec in jih pripeljal na kmetijo Oprešje, kjer je bil Martin doma. Tu so se za nekaj časa ustavili in počakali, da so se vrnili intendantje s prehranjevalne akcije, nato pa jih je Martin še vodil dalje v Planino do

kmetije Havdej in Knez, kamor so prispeli proti jutru.

Tu so vsem prepovedali izhod in oddaljitev od hiše. Vendar ko je Havdejeva hči Nežika šla krmiti živino na Pustoto, je naskrivaj skočila še k spodnjemu sosedu Vršniku in jih obvestila o neznanji vojski. Tam sta bila tudi dva partizana Noč in Fric, ki sta se vračala z Dolenjske.

Pri Havdeju in Knezu je bilo ta dan okrog 150 borcev 1. bataljona Tomšičeve brigade, ki so napolnili vse kote, kjer je bilo le količjak topote. Gospodinja Lucija Prepotnik – Havdejeva mati in Mihaela Dešman – Knezova mati ter hčere pa so pomagale partizankam – kuharicam in pericam pri njihovem delu. Ko je Havdejeva Marica zašila bluzo dr. Lojzetu (Stanetu Pircu), se ji je lepo zahvalil in z nasmeškom dejal: »Ko bo svoboda, te bom poročil. Pridi v Novo mesto. Si pa že dvaindvajseta, ki sem ji tako obljubil.«

Ta dan so prvič po treh tednih srditih bojov zopet v

miru spali in jedli, kajti ofenzive je bilo konec. Ko so se nekoliko odpočili, so se zapeli. Kuharici »Žejfci«, ki je imela dosti dela, se je pa še prismočila enolončnica, a je kljub temu kar dobro teknila.

Ob osmi uri zvečer je bataljon odšel s Planine mimo kmetije Vršnik do Belšala, kjer se je priključil ostalim, ki so prišli z Roba. S Planine do Kozje brvi je bil vodič 1. bataljona Peter Mlinar s Konjskega vrha, ki je delal pri Havdeju. Ko se je vrnil, je bil zelo vesel, ker je ves čas mislil, da so ga mobilizirali v vojsko.

Koroška četa VOS dobi nove naloge

Ko so prispeli, 26. februarja 1944 iz Bistre na Koroškem na Solčavsko stran 1. in 2. bataljon Tomšičeve, 1. in 4. bataljon Šerčerjeve brigade, je bila četa VOS s komandirjem Boletom na Suhadolu pri Nežki Suhadolnik.

Bilo je že popoldan, ko je v četo prispelo obvestilo, da je iz smeri Bistra na Koroškem prispelo na solčavsko stran večje število borcev 14. divizije in med njimi mnogo ranjenih in ozebljih, ki so nujno potrebni vsestransko pomoč. Premestiti bi jih morali na določena mesta, kjer bi bili varni pred morebitnim prihodom sovražnika s katerokoli strani ter bi dobili primerno oskrbo.

Komandir Bole je takoj napisal pismo in ga izročil Jožetu Klemenšku-Videku z nalogo, da ga odnese v Rob, kjer je bil štab ene izmed teh enot, in izroči pismo komandantu. Ko je Videk ponoči prispel v bližino Roba, sta ga že zaustavili zaseda in straža. Šele ko je prišel dežurni, bila

je tovarišica, je lahko odšel z njo v hišo in izročil pismo komandantu. Ostali obrci so spali. Ko je komandant prečital pismo, je o vsebini seznanil tudi ostali del štaba, in nato napisal dve pismi, enega za Boleta, drugega pa za štab 1. bataljona Tomšičeve brigade, ki je bil v Planini pri kmetu Havdeju in Knezu. Videk se je vrnil proti jutru v svojo enoto in oddal pismo komandirju Boletu, drugo pismo pa je odnesel v Planino. Iz Suhadola je odšel mimo Gašpirca, Vršnika in prispel do Havdeja v dopoldanskih urah. Nikjer ga ni zastavila nobena straža. Bil je v nemški uniformi, in ko je iznenada vstopil v Havdejevo hišo, jih je presenetil. Dr. Stanko Pirc-Lojze, ki je ležal na krušni peči, je skočil s peči v mislih, da so zopet Nemci in dejal: »Kaj smo zopet izdani?« Ko je Videk stopil pred komandanta s strunim pozdravom »smrt fašizmu!« je po odgovoru »svoboda narodu!« komandantu izročil pismo. Še nekaj časa so Videka ogledovali od pet do glave, tako je bil zlikan. To posebnost so imeli vsi

borci VOS pri Koroškem odredu. Zato so tudi marsikateremu dekletu zmešali srce. Potem pa se je nekdo oglasil: »Ej, tudi mi smo bili pred mesecem tako lepo oblečeni.« Videk se je še nekaj časa pomudil med borci v štabu, nato se je vrnil v svojo enoto.

Odhod bataljonov 14. divizije iz Solčave

Bila je nedelja 27. februarja 1944. Popoldan je prišel iz Črne ne Koroškem nemški župnik, ki je maševal v solčavski cerkvi. Ko je bilo maše konec, so borci VOS za Koroško napravili niže vasi Solčave zaporo za vse ljudi, ki so prišli k maši in so se vračali v smeri Dola-Robanovega kota in Luč, ker je bil napovedan odhod dveh bataljonov Tomšičeve in dveh Šerčerjeve brigade.

Približno od 22. do 23. ure so prispeli po Globaši iz smeri Robnika zadnji borci in odšli v smeri Luč.

Anton Ikovic

Kmetija Osojnik v Solčavi, levo Raduha. Smer pohoda 1. bataljona Tomšičeve brigade je označena s puščicami.

so imeli še eno zasedo, ki jih je ščitila s sverne strani. Še kakšno uro smo morali počakati in v noge nas je že krepko zeblo. Potem so se vojaki spustili na cesto in skupaj z onimi v sečnji so se pomikali mimo Dvora v Gradec. Takoj nato smo se ob žarečem ognju že greti mi. Pomaknili smo se na cesto, se vzpeli na Babno goro in nadaljevali hojo proti taborišču na Ravniku. Čakanje in prezebanje zaradi italijanske zasede sta mi vzbujala maševalne misli. Vedel sem, da bodo vojaki v sečnji še prišli. Skrivnost sem zadržal zase...

Zvečer po prihodu v tabor sem komandanta Pehačka obvestil o vsem, o sečnji, o zasedah, o... Že nekaj tednov prej sem na meji pobiral mine in bombe vseh vrst in se seznanil z vsemi podrobnostmi odstranjevanja in vžigov. Z menoj so hodili še drugi borci, zlasti Miklavčevi fantje, ki so stražili mejo in pomagali nositi težak tovor. Peharčku sem razložil svojo zamisel, da bi jo Italijanom v Prošci podkurili z minami. Naslednji dan je o tem ovestil komandirja minerjev Silva Hrusta-Džidžija, da bi priskočil na pomoč.

Po kosilu sva odšla na pot z dvema pohodnima minama in se približala Prošci na petsto metrov. Z Babne gore sva opazovala Italijane pri sekanju drv. Tisti dan, 29. decembra, na moj rojstni dan, so prenehali z delom že ob treh popoldne in se vračali v postojanko. Ko je kolona izginila za vasjo Dvor, sva se spustila v dolino in nato v breg kakšnih dvesto metrov. Na majhni gozdni polici sva se zaustavila, kajti na njej je bila steptana trava z ostanki ognjišč. Prav to naju je spravilo v dilemo. Na področju nekaj deset metrov je bilo več ognjišč in treba je bilo razmisliti, kam nastavit mini. Pogled nama je običal na večjem kupu vejevja, ki je bilo po logiki sodeč namenjeno kurjenju ognjev. Ne glede, kje bodo kurili, bodo morali po dražje k nemu in edinemu kupu. Iz nahrbtnikov sva vzela mini in ju položila v zemljo ob kupu dračja. Delo sva opravila z vso natančnostjo, da ne bi niti s kopico strjene zemlje opozorila sovražnike na najino navzočnost med njihovo odsotnostjo.

Drugi dan okoli devete ure je pretresla dolino močna eksplozija. Izvedeli smo, da sta mini napravili pravo razdejanje: trije stražarji so bili mrtvi takoj, šest je bilo težko ranjenih. Pozneje so umrli še trije vojaki.

Delovna akcija Italijanov je bila za tisti dan končana. Še tudi nekaj naslednjih dni niso delali. Nad vaščani Dolenje vasi, ki je le nekaj sto metrov od prizorišča eksplozije, so se surovo maševali. Toda lahko so jim dokazali, da niso imeli s strahotno eksplozijo nič skupnega...

Miniranje, ki sva ga opravila s strokovnjakom Džidžijem, me je opogumilo, da sem nekoliko pozneje zasnoval novo minersko akcijo na Dobrovi. Od tam so na nas nenehno pošiljali točo svinčenk, še zlasti takrat, ko smo se podali v patroljo skozi Stransko vas proti Podutiku. Tudi v Smeri Gabrja, kjer je taborila tretja četa, so streljali s težkimi mitraljezi iz bunkerja pri kozolcu, nekoliko vstran od dobrowskega mlina. Tridesetmeterska višina je bila ravno pravišnja, da so imeli dober pregled nad dolino. Dobil sem točne podatke o vsem, tudi o tem, da ponoči po navadi v bunkerju ne stražijo. Pri tem mi je pomagal dober obveščevalec terencec in domačin Lado Peklaj-Dleskov iz Gabrja. Skupaj sva napravila načrt in se ponoči odpravila na akcijo. Do Šujice sva hodila brezskrbno, do mlina pa že opreznije. Preostalo nama je še dobrih sto metrov strmine, ki sva jo premagovala posevno in plezaje po trebuhu. Napeto sva prisluškovala vsakemu šumu. Tišina je duševno napetost še večala. Pripravila sva se na vrh strmine le kakšnih deset metrov od bunkerja in zadrževala dih. Po kratkem mirovanju sva lezla do ilovnatga bunkerja, ki je bil na srečo prazen. Lado je stražil, medtem ko sem se jaz lotil miniranja. Odstranil sem streljo in kar z rokama izdolbel jamo. Vanjo sem položil »mustafarico«. To mino namreč ob sprožitvi vrže dva do tri metre v zrak, potem pa eksplodira in razprši okoli sebe precej velike jeklene kroglice. Ako pravčasno ne zaslišimo šuma sprožilca, je moč razstreliva usodna za ljudi najmanj deset metrov naokoli. Miniranje je bilo hitro opravljeno in zamaskirano. Ozrl sem se proti osvetljenemu farovžu, ki je stal na planem kakšnih tristo metrov stran. Črna okna so bila v noči kot mrtvaške glave, iz katerih seje smrt. Spustila sva se nazaj po strmini in v Gabrje, zadovoljna, da sva z akcijo uspela. Počakati je bilo treba še na učinek.

Drugi dan je močna eksplozija prebudila ljudi iz dobrowske okolice.

Belogardisti so nič hudega sluteč zjutraj prišli v bunker in takoj zatem je počilo. Baje sta bila dva mrtva in trije ranjeni.

V obeh akcijah ni bilo direktnega spopada, toda umrlo je osem sovražnikov in nekaj je bilo ranjenih.

★

Kelnačeva Meri iz Hruševga je od Polha dobila nekaj moke, rozin in drugih dobrin, da bi za božič spekla nekaj potic. Njen brat Radovan, ki je bil komandant Dolomitskega

odreda, je povabil na pojedino predstavnike izvršnega odbora OF in glavnega poveljstva. S peko je morala pohiteti, ker je nekaj potic pripravila še za potrebe borcev prve čete. Do večera je spekla dovolj za četo in za goste. Kmalu so prišli: Kidrič, Leskošek, Maček, Kocbek, Breclj, Fajfar... in posedli okrog mize. Nekaj drugih izvršnikov je praznovalo pri radiotelegrafistih na vrhu Hruševga. Tam jim je pripravil zakusko vodja, inž. Miloš Brelih, imenovan Radio Miha.

Izvršnike so pri Kelnaču postregli z vsem, kajti zaplemba blaga belogardistom, ki je bila prav tisti dan napravljena nekoliko nižje ob cesti, je prišla prav tudi za pogostitev našega vodstva.

Pozno v noč so posedali in uživali materialne dobrine, ne glede na ideološke razlike. »Krščanska skupina« je pričakovala prihod kurirja, ki bi jo odpeljal v Gabrje k polnočnici, ker pa te ni bilo, je obsedela pozno v jutro. Okoli treh zjutraj so se razhajali na Babno goro, pod Osredk in proti Gabrju, kjer so imeli svoja podzemeljska domovanja...

Popoldne istega dne so pekli tudi pri Vrsjakovih v Gabrju. Tam so se zbrali: partizanki Julka in Špela, partizana Janez in Kobe ter vsi domači. Vrsjakova družina je bila tako revna, da še drv ni imela v izobilju. Polhova intendantca se jo je spomnila šele nekaj dni po zaplembi blaga z nekaj makaroni in riža. Na tisti »sveti večer« ni bilo v hiši niti pecilnega praška. Pa se je iznajdljiva partizanka Julka spomnila na trgovca Vidmarja na Vrhovcih. »Tja bom šla in kupila najnujnejše«, je rekla. »A od kod denar?« smo jo vprašali. »Bo že kako«, je odvrnila. Franci Vrsjakov ji je dal kolo in odpeljala se je čez Šujico in Stransko vas v predmestje Ljubljane ob belem dnevu. V Vidmarjevi trgovini je po obrazu ljudi sodeč opazila, da jo vsi začudeno ogledujejo. Nekateri so jo najbrž spoznali, saj je pred odhodom k partizanom stanovala na Brdu, drugi so buljili v njene partizanske jahalne hlače, obdane s črnelimi gamašami. Šele tedaj se je zavedala svoje neprevidnosti, ker se prej ni preoblekla. Tudi trgovec Vidmar je bil v zadregi, ker se je bal za svojo kožo. Lahko bi ga kdo ovadil, da je stregel partizanki. Vse se je lepo izteklo in tudi Vidmar je pozabil zaračunati. Z vsemi dobrinami se je s kolesom vrnila po isti poti.

Poti nazaj se je Julka bolj bala. Pričakovala je, da jo je kdo utegnil izdati in belogardisti bi ji pri Stranski vasi lahko prekržali pot. No, vse se je srečno izteklo. Na mizo je Julka zlagala kvas, pecilni prašek, rožiče, nekaj rozin in še celo rum.

(Se nadaljuje)

Peti roški smučarski tek

Pod pokroviteljstvom uredništva TV-15 in ob sodelovanju OO ZB Novo mesto, občinskega sveta zveze sindikatov in Gozdnega gospodarstva Novo mesto, kurirjev in vezistov NOV Slovenije in domicilnega odbora pri ZO PTT Slovenije, bo 16. II. 1980 tradicionalni smučarski tek, katerega se bodo udeležili pionirji, mladinci, pripadniki TO in JLA, borci in številni ljubitelji smučarskega teka. Zborna mesto vseh udeležencev bo ob 8.30 uri v Dolenjskih Toplicah, nato pa bo skupen odhod v Občice, kjer bo ob 9.30 uri pred spomenikom TV-15 svečanost s polaganjem venca in otvoritev tekmovanja. Po končanem tekmovanju bo v osnovni šoli v Dolenjskih Toplicah kulturni program, objava rezultatov, podelitev priznanj in srečanje borcev, kjer bosta sodelovala tudi znana partizanska humorista Pavle Herbst in Igor Križanovsky.

Najboljše ekipe bodo prejele od uredništva TV-15 pokale, odbor partizanskih kurirjev Slovenije pa bo najboljši mladinski ekipi izročil kip kurirja. Svečanosti se bo udeležil predsednik tekmovanja, narodni heroj Jože Borštnar, vabljeni pa so tudi vsi borci in aktivisti, predvsem pa bivši kurirji in vezisti kurirske postaje TV-15 in 99D. Pododbori pa naj na prireditve pošljejo svoje delegacije.

Zborna mesto vseh udeležencev iz Ljubljane bo 16. februarja letos ob 7. uri pred PTT, Cigaletova 15. Udeležence proslave naprošamo, da svojo udeležbo predhodno javijo Odboru kurirjev in vezistov NOV Slovenije, Ljubljana, Cigaletova 15.

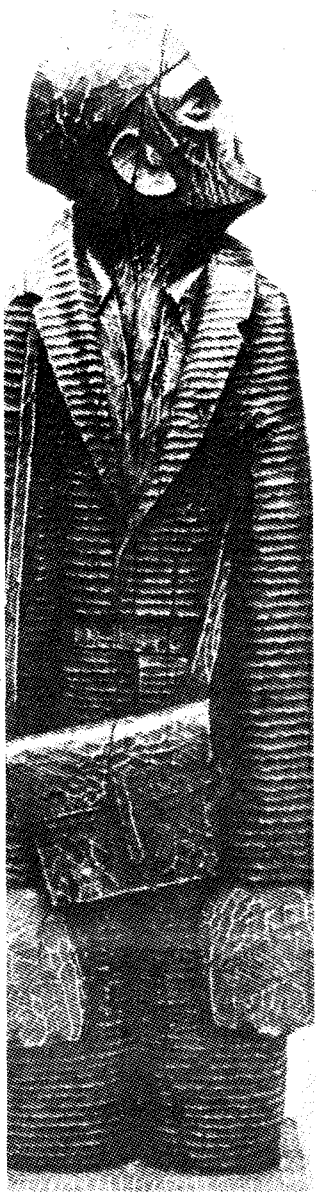
Tajnik odbora kurirjev:
Maks Bugar
Tajnik odbora vezistov:
Jože Papič

Pripis uredništva:

Na peti Roški smučarski tek za Pokal TV-15, ki se bo hkrati štel za občinsko in sindikalno prvenstvo Dolenjske, vabimo tudi vse člane naše ekipe TV-15, ki bo zastopala barve našega uredništva že na Trnovskem maratonu.

Tako kot lani in prejšnja leta bodo tudi letos najštevilnejši med tekmovalci učenci dolenjskih osnovnih šol, ki se marljivo pripravljajo za nastop.

Naše uredništvo, ZRVS Novo mesto in GG Novo mesto pa so najboljšim ekipam iz vrst pionirjev, mladincev in članov namenile lične pokale. Pokale bodo najboljšim ekipam in posameznikom podelili še OO ZB Novo mesto, občinski svet ZS Novo mesto in kot že rečeno bodo kip Kurirja najboljši pionirski in mladinski ekipi izročili predstavniki odbora partizanskih kurirjev Slovenije.

Kip Kurirja, ki ga je namenil odbor partizanskih kurirjev najboljši ekipi pionirjev – mladincev.

Petnajsti zimski spominski pohod na Stol

V dneh od 15. do 17. februarja bo vsakoletni zimski spominski pohod na Stol, najvišji vrh Karavank. Letošnji bo jubilejni, že 15. po vrsti. Tudi tokrat za vse organizacijske zadeve skrbi poseben odbor, ki deluje v okviru koordinacijskega odbora planinskih društev občine Jesenice in občinskega odbora ZZB NOV Jesenice.

Pohod na Stol je posebno v zadnjih letih prerasel v množično planinsko in družbenopolitično manifestacijo tisočev planincev in drugih ljubiteljev gora, ki se vsako leto v februarjskih dneh vzpenjajo po zasneženih pobočjih proti vrhu očaka Karavank. Z naporno hojo, tudi v velikem mrazu, vetru ali snegu, dostojno počastijo junško borbo Jeseničke čete 20. februarja leta 1942, ko se je v hudi zimi spopadla z nemškimi okupatorji. V borbi je padel partizan Jože Koder. Jeseniška četa je takrat štela 38 borcev, vodil pa jo je Polde Stražisar. Številni borci te čete so potem svoja junaštva dokazovali še v drugih bojih, veliko od njih pa jih je tudi padlo med NOB.

Prvi spominski pohod na Stol so izvedli člani alpinističnega oddelka Planinskega društva Jesenice in sicer v počastitev 20-letnice bitke na Stolu. Udeležba je bila skromna, 51 alpinistov in planincev, med njimi tudi večina preživelih borcev februarke bitke. Na razvalinah požgane Prešernove kočice na Stolu so navzoči tudi dali pobudo, da na istem mestu zgradijo novo kočico.

Enaindvajsetega avgusta 1966, so odprli novo Prešernovo kočico.

Od prvega spominskega pohoda torej letos mineva že 18 let. Leta 1977 je bilo na pohodu prvič več kot 4000 udeležencev.

Vseh dosedanjih štirinajstih pohodov, všteti so tudi pohodi šolske mladine, se je udeležilo 21.412 planincev in drugih.

Organizatorji so se za letošnji jubilejni spominski pohod na Stol še posebno skrbno pripravili. V petek, 15. februarja, bo najprej pohod šolske mladine po poteh Cankarjevega bataljona do Valvazorjevega doma. Učenci bodo odšli na pot v dveh smereh in sicer izpred šole Karavanskih kurirjev NOB Koroška Bela in izpred spomenika talcev v Mostah.

V soboto, 16. in nedeljo, 17. februarja, pa bo zatem pohod ostalih udeležencev na vrh Stola. Alpinisti in člani GRS bodo dobro utrjili pot, na nevarnih mestih pa jo bodo tudi zavarovali z vrvmi.

Organizatorji še posebej opozarjajo, da se udeleženci ne smejo oddaljevati od poti, poleg tega pa morajo upoštevati vsa navodila aplinistov in gorskih reševalcev, ki bodo spremljali pohodnike.

Oba dneva pohoda bo ob 13. uri in 30 minut pri Valvazorjevem domu proslava s kulturnim programom, s katero bodo počastili spomin na februarško bitko na Stolu.

Udeleženci pohoda dobijo za enkratno udeležbo izkaznico in bronasto značko, za

trikratno udeležbo srebrno in za petkratno udeležbo zlato značko. Za desetkratno udeležbo na spominskem pohodu pa dobijo posebno plaketo, katero bodo tudi letos podeljevali na proslavi oba dneva. Za letošnji jubilejni pohod so pripravili tudi pestrejšo in bolj obsežno brošuro, ki jo bo prejel vsak udeleženec.

Na začetku pohoda, pred Valvazorjevimi domom, bo vsak udeleženec prevzel kupon, ki ga bo moral na kontrolnem mestu pri Prešernovi koči na Stolu zamenjati za kupon druge barve. S tem kuponom bo dokazal udeležbo na pohodu in bo tudi vpisan v pohodno knjižico. Večkratni udeleženci pohoda morajo obvezno prinesiti s seboj pohodno knjižico, ker organizatorji ne vodijo druge evidence. Desetkratni udeleženci morajo že pred pohodom oddati knjižico, tako da bodo ob zaključku prejeli posebno plaketo.

★

V primeru izredno slabih vremenskih razmer v dneh pohoda bo tudi tokrat pohod potekal od Valvazorjevega doma preko planin pod Stolum. V tem primeru bo proslava pred Valvazorjevimi domom oba dneva ob 12. uri.

Organizatorji še posebej opozarjajo, da v dneh pohoda ne bo mogoče dobiti prenočišča v Valvazorjevem domu.

Ob letošnjem pohodu bodo pripravili tudi razstavo na Jesenicah.

Janko Rabič

Smučine na partizanskih poteh

Sredi februarja 1943 je legendarni primorski narodni heroj Janko Premrl-Vojko krenil s svojo četo, ki je bila v sklopu primorskega partizanskega bataljona Simon Gregorčič v zasedo v Strugo, strm poraščen breg nad reko Idrijco. V globokem snegu so zapustili partizani varno zimsko taborišče na Brinovem griču in preko Koševnika prišli do mesta, kjer so v zasedi pričakali kolono italijanskih vojakov in fašistov. Partizani so iznenadili sovražnika, potolkli izvidnico in zaplenili puškomitraljez s strelivom. Toda to lepo zmago so drago plačali. Pri jurišu na fašiste je bil hudo ranjen priljubljeni komandir čete Vojko. Ranjenega Vojka so odnesli iz Struge preko Idrijskega loga in Koševnika v taborišče na Brinovem griču, kjer je v noči od 22. na 23. februar 1943 umrl.

Po tej zasneženi poti bo šla 10. februarja, po 37. letih, dolga kolona 6. Trnovskega maratona. Organizator najbolj množične smučarske prireditve v Jugoslaviji je spjel smučine po poteh, kjer so hodile in se bojevale enote slavnega 9. korpusa NOV in POJ in njegove predhodnice.

Okrepčevalnice in sanitetne postaje so pri znanih partizanskih kmetijah. Tako sta prva okrepčevalnica in sanitetna postaja pri Francu Benčini ali po domače pri Novaku v Koševniku. Franc Benčina, v Vojkovi četi je bil Lado, je še danes oskrbnik obnovljenega tabora Vojkove čete na Brinovem griču.

Zadlog, Idrijski log in Idrijska Bela so naselja na lepi Črnovrški planoti. Njihovi prebivalci so se že leta 1942 množično vključevali v NOB in je tako imela Vojkova četa pri njih vso podporo in varno zavetje. Mnogi domačini so se vključili že v znano Vojkovo četo in žrtvovali svoja življenja za svobodo in priključitev k domovini. Pripadniki 9. korpusa so te kraje in njihove prebivalce dobro poznali.

Po osvoboditvi pa so skoraj vsi zaselki na črnovrški fronti počasi tonili v pozabo kot mnogi odročni kraji. Smučine Trnovskega maratona pa so vse te kraje ponovno obudile. Namen Trnovskega maratona je širiti množični šport, krepiti obrambne sposobnosti, obujati spomine na NOB in ljudsko revolucijo ter prenašati tradicije na mladi rod. Z letošnjo prireditvijo pa želijo še zlasti počastiti 35. obletnico zmage nad fašizmom.

Zato ni prav nič čudno, da se borci in aktivisti NOB vedno večjemu številu udeležujejo te prireditve. Tudi število slovenskih smučarjev iz zamejstva raste iz leta v leto. Lani je na Trnovskem maratonu sodelovalo že 2747 udeležencev. Trnovski maraton pa se ponaša še z drugim

Tudi letos bodo na smučinah 6. Trnovskega maratona nastopili pripadniki JLA, TO, CZ in drugih obrambnih struktur

rekordom: z razliko v letih udeležencev. Ta je lani znašala kar 77 let, ki je redka celo v skandinavskih deželah, kjer imajo smučarski maratoni domovinsko pravico. Lani je bil najstarejši udeleženec 83-letni Emil Zemljak iz Zagreba, a najmlajša, še ne 6-letna Samanta Gruden, članica smučarskega kluba Devin pri Trstu!

Jože Oblak

Ni nas malo

»Ni nas malo, ki nastopamo na smučarskih maratonih, vendar sem prepričan, da bi nas bilo potem še veliko več, če bi v prihodnje borci lahko nastopali v posebni kategoriji,« je lani pred petim Trnovskim maratonom povedal Jože Knific.

Njegove želje in želje ostalih borcev, ki se zmorejo toliko moči in volje, da se pogumno poženejo v boj z mnogo mlajšimi tekmovalci, se žal tudi letos niso uresničile, pa vendar se je četici nekdanjih borcev, ki tekmujejo za ekipo TV-15, že letos pridružilo še osem tovarišev.

Lansko ekipo borcev, ki je tekmovala na petem Trnovskem smučarskem maratonu in predstavljala naše uredništvo, so sestavljali:

Gregor Klančnik, Karol Jelenc, Dušan Feldin, Lovro Korošec, Janez Pavčič, Jože Knific, Ivan Štular-Ciro, Oton Medveš, Miloš Bašin in Lojze Vodopivec.

Letos pa se jim bodo na šestem Trnovskem smučarskem maratonu pridružili še naslednji: Alojz Ravnik, Vincenc Rupnik, Edvard Piliš-Crni, Franc Vojvoda, Janko Vojvoda, Jože Žvan, Jože Oblak-Sime, Miloš Rutar-Ružo in Jože Šemrov.

V posebni »mladi ekipi« TV-15 bodo na letošnjem Trnovskem maratonu nastopili naslednji prijavljeni tekmovalci:

Filip Grašič, Jože Kovič, Jože Strle, Tone Kandare, Ivan Pehant, Bogdan Rečnik, Roman Seljak, Peter Marn, Igor Vidrih, Tone Urbas in morda še kdo.

Slehnerna izmed naše ekipe čaka na cilju šestega Trnovskega maratona prijetno presenečenje.

T. U.

Edvard Kardelj – borec za ljudsko srečo

»Armada v ožjem pomenu te besede resda ni organizacija, ki bi jo bilo moč zgraditi na načelih samoupravljanja, ogromen del oboroženih sil naših narodov in narodnosti pa je danes organiziran v sistemu splošne ljudske obrambe – to pa pomeni, tudi sistem samoobrambe samoupravljalcev. Tako je splošna ljudska obramba neposreden odraz sistema socialističnega samoupravljanja in odločenosti samoupravljalcev, da branijo svoje družbene pravice in svojo svobodo. Razen tega naša Jugoslovanska ljudska armada kot celota ni samo zaščitnik naše neodvisnosti in naših meja, marveč je tudi zaščitnik samoupravnih in socialističnih odnosov v naši družbi.«

EDVARD KARDELJ., 1978

Vojaškopolična misel in delo Edvarda Kardelja

Težko je ločevati vojaškopolično misel Edvarda Kardelja od njegovega celotnega ustvarjanja. Še več: to je celo nemogoče. Kajti vse tisto, kar je Kardelj ustvarjal kot marksistični teoretik, revolucionar in državnik, je bilo tako ali drugače, neposredno ali posredno povezano tudi z zasnovo splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Spominjam se, da smo, pred dobrimi desetimi leti, ko smo se pripravljali na pogovor s tovarišem Kardeljem v listu Narodna armija, želeli predvsem njegove odgovore na nekatera vojaškostrateška vprašanja. Dobili pa smo veliko več: celoto teh odgovorov, ki je bila vezana za širša družbenopolitična in trenutna dogajanja, toda obrnjena naprej, v bodočnost. Tako smo v hipu spoznali, da tovariš Kardelj odgovore na naša vprašanja išče v celoti družbenopolitičnih dogajanj. Spoznali pa smo tudi to, da je njegova vojaškopolična misel sestavni del celotne misli o družbi, revoluciji in socializmu, o miru in vojni.

In – kako iz tako široke in bogate misli, ki jo v celoti moramo šele popolnoma dojeti, ločiti delček, ki naj bi govoril o vojaškopolični misli in delu tovariša Edvarda Kardelja? Ali ni bolje postopoma in popolnoma spoznati vsega njegovega dela in misli, da bi se popolnoma dojela tista najpomembnejša nit, ki se nanaša na splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito? Mar ni nenehno, v vsakem njegovem premišljevanju, tudi tisti del, ki se nanaša na človekovo svobodo in srečo?

Potemtakem velja najprej napisati, da celotna misel Edvarda Kardelja, ki se nanaša na ustvarjanje nove skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, na oblikovanje novega družbenopolitičnega sistema, v katerem bo socialistično samoupravljanje najpomembnejša prvina, vsebuje v sebi tudi temeljna vprašanja obrambe in zaščite družbe.

In tako, kot je Edvard Kardelj oblikoval in razvil misel o aktiviranju širokih množic na čelu s komunistično partijo, ima tudi misel o podružbljanju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite v njegovih delih najpomembnejše mesto. Moč in najširšo zasnovo splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite je možno krepiti le s podružbljanjem, ta pa je v neposredni zvezi s krepitvijo samoupravljanja. Delovni človek in občan sta nenehno v središču njegove pozornosti: ko govori in razmišlja o delavskem samoupravljanju, enako pa tudi ko govori in razmišlja o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti.

Dr. Vladimir Bakarić je o tej celoti Kardeljeve misli dejal:

»Ko je oblikoval družbenopolitični sistem socialističnega samoupravljanja, je tovariš Kardelj dal pomemben prispevek razvoju zasnove splošne ljudske obrambe. Njegovo stališče je bilo, da se morebitnemu napadalcu ni mogoče upreti niti si priboriti zmage brez zavestnega in prostovoljnega sodelovanja širokih plasti ljudstva, da z orožjem in drugimi oblikami odpora sami branijo najgloblje interese delavskega razreda in vseh delovnih ljudi – svojo socialistično samoupravno ureditev, svojo svobodo, neodvisnost in ozemeljsko celoto SFRJ, enakopravno skupnost vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti. Globoko je bil prepričan, da je v političnem sistemu socialističnega samoupravljanja edino uporabna Titova zasnova splošne ljudske obrambe. Zato je tovariš Kardelj poudarjal pomen podružbljanja obrambe. Posebej pa se je zavzemal za zagotovitev vodilne vloge zveze komunistov v splošni ljudski obrambi kot zagotovila uspeha v morebitni splošni ljudski obrambni vojni.«

Očitno je, da je Edvard Kardelj splošno ljudsko obrambo, s tem pa tudi obrambno in samozaščitno moč samoupravne socialistične družbe, vedno ocenjeval in vrednotil kot sestavni in neločljivi del družbe. Z druge strani pa je bila splošna ljudska obramba in družbena samozaščita ne le možnost obrambnega organiziranja samoupravne socialistične družbe, temveč tudi potreba, ki so jo nalagali – in jo nalagajo – zelo zapleteni mednarodni vojaškopolični odnosi.

In ko je v svoji znani knjigi Socializem in vojna Edvard Kardelj razmišljal o možnosti vojn v sodobnih pogojih, v zgodovinskem trenutku preobrazbe človeške družbe, je posebno pozornost posvetil tudi možnostim vojn med socialističnimi deželami. Izhajal je iz dejstva, da se vrstijo ne le imperialistični, temveč tudi hegemonistični pritiski na druge, predvsem manjše in socialistične države, in da ti pritiski v sodobnem svetu preraščajo celo v grožnje z oboroženo silo, ta pa se spreminja tudi v oborožene spopade.

Prav zaradi tega in zaradi takšnih mednarodnih odnosov je Edvard Kardelj v svojih številnih razpravah in pisanih delih velikokrat govoril o vojni in revoluciji, socializmu in miru. Toda o vojni je vedno pisal tako, da bi jasno pokazal na poti miru. Kajti socializmu je potreben mir, ki pa ga lahko zagotovi le revolucionarne sile. Kot marksist pa je prav v študiji Socializem in vojna osvetlil vse vzroke, ki lahko tudi med socialističnimi državami pripeljejo do vojne.

Za nas vse, ki smo se na kakršenkoli način ukvarjali z vprašanji splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, je bilo izredno pomembno predvsem to, da je bilo vsako razmišljanje Edvarda Kar-

Edvard Kardelj spremlja vajo »Svoboda 71«

delja o obrambi naše dežele vedno zgrajeno na določenem vojaškopoličnem položaju v svetu in na pomenu jugoslovanskega prostora v širših razsežnostih. Kajti takšno ocenjevanje, ocenjevanje določenih razmer v določenem prostoru in gibanju, je postalo izredna podlaga za oblikovanje osnovnih poti in izhodišč tudi v obrambnem organiziranju družbe.

Podružbljanje splošne ljudske obrambe in družbene zaščite v delih Edvarda Kardelja pa najdemo oblikovano že v njegovih mislih iz časa pred in domala tik ob začetku narodnoosvobodilnega boja. Že septembra 1941. leta, v članku V partizane, Edvard Kardelj med drugim piše: »Vsestransko razvijanje partizanskega gibanja v Sloveniji, njegovo razvijanje v splošno ljudsko vojno z okupatorjem – to je danes glavna naloga.« In dalje: »Mobiliziranje tisočev partizanskih borcev takoj in brez odlašanja – to je danes najpomembnejša naloga aktivistov Osvobodilne fronte, v prvi vrsti pa naloga vsakega komunista.«

V tem pa tudi dobimo vsaj tri pomembne misli.

Prvič, Edvard Kardelj že tedaj omenja splošno ljudsko vojno z okupatorjem. To pomeni, da je že takrat, na podlagi sklepov in stališč, ki jih je oblikoval CK KPJ s tovarišem Titom na čelu, tovariš Kardelj imel oblikovano zasnovo o tem, kako vključiti široke sloje ljudi v splošno ljudsko vojno z okupatorjem. Vsekakor so bila pozneje takšna njegova razmišljanja o vključevanju širokih ljudskih množic v vojno za osvoboditev pomembna za vključevanje vseh delovnih ljudi in občanov v sistem splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite v miru, vzporedno z razvojem samoupravnega socialističnega bitja naše družbe.

Drugič, v razvijanju in širjenju narodnoosvobodilnega boja vidi nujno za vključevanje in mobiliziranje tisočev borcev takoj in brez odlašanja. Moči narodnoosvobodilnega boja torej ni mogoče graditi brez mobiliziranja ljudi, ki bodo aktivni dejavniki v vodenju tega boja. Mnogo let pozneje, ko je snoval smeri razvoja naše samoupravne socialistične družbe, je Edvard Kardelj tudi videl poglobljeno bistvo v tem, da se v nadaljnji razvoj vključijo vsi delovni ljudje in občani; kajti tako kot je v narodnoosvobodilnem boju vsakdo, ki se je vanjo vključil na tako široki zasnovi, oblikoval njeno zmagovalno vsebino, tako je tudi v nadaljnjem razvoju družbe vsakdo vključen v oblikovanje tistega najpomembnejšega – kar človeku prinaša svobodo in srečo.

In nenazadnje še tisto, kar je v bistvu najpomembnejše in kar je Edvard Kardelj tolikokrat poudarjal, je tudi oblikovano v njegovih besedilih in premišljevanjih že 1941. leta. V omenjenem članku V partizane pravi, da je glavna naloga aktivistov Osvobodilne fronte, predvsem pa vsakega komunista, da mobilizira ljudi, da jih aktivira. Mar ni na najboljši način ta njegova misel prenešana tudi v današnji čas, ko se v SZDL na najširši frontni podlagi v vsaki krajevni skupnosti in organizaciji združenega dela oblikuje in bogati ter krepki zasnova splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite? Pa tudi z ustavo je določena naloga in zgodovinska odgovornost zveze komunistov za obrambo, varnost in zaščito skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, samoupravne socialistične skupnosti.

Vojaška in politična misel Edvarda Kardelja, ki je sestavni del njegovega celotnega revolucionarnega in marksističnega opusa, je zategadelj tako močno vplivala na oblikovanje zasnove splošnega ljudskega odpora. V vsakem njegovem besedilu pa vidimo predvsem globoko resnico o tem, da ta zasnova izhaja iz širokih ljudskih množic, je njena last in se ji najbolj vrača še posebej v vsakem trenutku, ko je na kakršenkoli način in s katerekoli strani v zapletenih mednarodnih vojaškopoličnih odnosih družba ogrožena. Titovo misel o opiranju na lastne sile najdemo prav v teh premišljevanjih, oblikovano za ta čas in za prihodnost.

Ivo Tominc

Republiški sekretariat za
notranje zadeve SRS

Razplet življenjske poti mladega partizana

Po sledovih Šercerjeve brigade

Pred letom dni sva se srečala s prvim komandantom Šercerjeve brigade Bojanom Polakom-Stjenko. Srečanje mu je prišlo kot naročeno. Poiskati me je že nameraval, kajti v Beogradu, kamor pogosto zahaja, ga je že nekajkrat prosil novinar neke vojaške revije, naj mu posreduje gradivo o kakšnem borcu njegove brigade, ki se je v bojih še posebej izkazal in bi zaslužil priznanje in odlikovanje z redom narodnega heroja, pa je bil prezrt, in tega ni prejel. Morda bi bila zadeva najbolj primerno opravljena, če je takšen junak padel.

V hipu sem ga izbrskal iz spomina. Ko sem zbiral gradivo za prvi del monografije svoje brigade, mi je prišlo v roke Dnevno povelje Glavnega štaba slovenije z dne 23. julija 1943, v katerem je bil pohvaljen petnajstletni borec Šercerjeve brigade Polde Kastelic. V noči od 13. na 14. julij 1943 je brigada opravljala veliko akcijo na zahodnih pobočjih Gorjancev. Italijani in belogardisti so gradili obrambno črto iz mogočnih bunkerjev in strelskih jarkov, ki naj bi obvladovali dohode in prehode z obeh strani gorjanskega pogorja v šentjernejsko dolino in tako preprečili ali vsaj ovirali prehajanje partizanskih enot. Šercerjeva brigada se je spravila nad gradnjo utrdb iz zemlje, kamenja, brun in hlodov ter bodeče žice in jih podirala. Nad Dolenjim Suhadolom je bil na koti 430 ključni bunker s posadko, daleč naokoli pa čistina. Poveljstvo 2. bataljona je poklicalo prostovoljce-bombaše in takoj se je priglasil mladi strojničar Polde Kastelic, vendar mu nihče ni sledil. Vsa okolica je bila obsijana z mesečino, ko se je sam plazil k bunkerju in zmetal vanj veliko ročnih bomb, da je orožje v njem za zmeraj utihnilo. Mladi junak Polde je prejel v dar od Glavnega štaba za svoj uspeli podvig, poleg tega da je bil pohvaljen v dnevnem povelju, tudi srebrno uro, priznanje, kakršnega ni bil do takrat deležen še noben slovenski partizan.

Ko pa sem podrobneje raziskoval in zbiral gradivo za bojno pot Šercerjeve brigade pred razpadom italijanske vojske, so mi nekdanji borci povedali, da se je ob hudih bojih za Pijavo gorico pri Škofljici okoli 20. avgusta spet izkazal Polde. S svojim puškomitraljezom je branil podnevi umik brigadnim enotam, ker je napadeni postojanki priš-

la na pomoč motorizirana sovražnikova kolona. Izstrel ek iz tankovskega topiča naj bi Poldetu odtrgala levico in mu raznesla pol glave.

Torej, zgodba pozabljenega partizanskega junaka kot nalašč za oživitev in povrednotenje njegovih junaških dejanj. K opisu vseh Poldetovih podvigov sem dodal še njegov približen življenjepiš, ki sem ga napravil kar tako »na pamet«, brez vsakršne stvarne podlage, ker drugih podatkov nisem imel. In takšen svoj prispevek, za katerega sem računal, da ga ne bo nihče preverjal, sem oddal Stjenku.

Septembra lani pa sem vzel v roke monografijo prijatelja Jožeta Javorška

vati šele nekje v poznem poletju štiriinštiridesetega?! Hlastaje sem iskal po straneh kakšno pojasnilo ali podatek v Poldetu in sem takoj tam zraven prebral vse o njegovem nastopu pred mikrofonom ROF, pa tudi kaj je takrat govoril in povedal najprej o svoji mladosti.

Prebral sem, da je doma iz vasi Hrib pri Uršnih selih, in da je fašiste zasovražil še predno so zasedli našo deželo, saj je bil njegov oče ujetnik italijanske vojske še leta po prvi svetovni vojni. Prvič da se je Polde srečal s partizani januarja dvainštiridesetega, in od takrat jih je oskrboval s hrano, cigaretami pa tudi orožjem. Sam zase pa je ohranil lovsko puško s štirimi naboji. Junija je z vrstniki

traljez, ko je padel njegov strojničar, in z njim nadaljeval boj. Takrat da je bil tudi prvič pohvaljen od štaba brigade. Sprva je imel zbrojevko, maja 1943 pa je zaplenil pri Metliki sovražniku lahko bredu in je odslej še eno leto nosil svoj mitraljez. Medtem pa je v Jelenovem žlebu ob pokončanju fašistične kolone marca meseca pobral še en mitraljez, šest pušk in sedem pištol.

Polde Kastelic je zatem pripovedoval v mikrofonski svoj junaški podvig, ko je uničil bunker s posadko petnajstih mož pod Gorjanci, poleg pohvale Glavnega štaba in podarjene ure pa je prejel od štaba brigade za priznanje še novo obleko in čevlje. Pa da je bil v bojih trikrat ranjen – v prsi, v

jevec! Kje je sedaj Polde Kastelic – je živ, je dočkal konec vojne?

Nemudoma sem se zglasil na uredništvu TV-15 in oddal v objavo prošnjo, naj se mi takoj oglasi vsakdo, kdor bi karkoli vedel o usodi Poldeta Kastelca, ali pa on sam – če je živ, seveda.

Niso minili trije dnevi od izida prve prihodnje številke TV-15, ko sem že prejel dopisnico Justa Lovrinove iz Rogaška Slatine, da mi lahko posreduje njegov polbrat vse o Poldetu Kastelcu.

Od Kastelčevih iz Novoga mesta sem kmalu prejel čudovito lepo pismo tako izbranih in občutenih besed in misli in toliko topline je bilo v njih, kot ga skorajda še nisem prejel ali bral. Pisala mi je žena Poldetovega

tudi umrl. Tik pred koncem vojne so Poldeta poslali v vojaške šole v Moskvo. Sedemnajst let star se je poročil in že ves čas po vojni živi v Beogradu. Dosegel je čin majora, pa bi prav gotovo še napredoval, ko se ne bi na vojaških vajah ponesrečil in bil ob oko. Upokojili so ga in na koncu vseh teh sporočil še to, kar sem tako nestrpno čakal – Poldetov naslov. Pohitel sem s pismom, in na Poldetov odgovor nisem čakal dolgo. Pisal mi je kar obširno pismo v lepi, izpisani pisavi in skorajda neoporečni slovenščini, kar sicer ni navada niti pri tistih slovenskih vojaških starešinah, ki živijo v domačih krajih.

V Šercerjevi brigadi je bil v njenem 2. bataljonu, ki je bil v popolni sestavi poslan za zametek nastajajoče Ljubljanske brigade, ko je razpadla italijanska vojska. Kmalu zatem so ga poslali v varnostne enote in kot njihov delegat se je udeležil 2. kongresa Usaoja v Drvarju. Bil je zbran celo v predsedstvo kongresa, in zanj da je bila »posebna čast in največja življenjska sreča, ko je videl maršala Tita. – Ko je bil v bojih pri Novem mestu ranjen v levo nogo in ko je ozdravel, je bil sprejet v komunistično partijo in je za nagrado prejel obenem od Glavnega štaba Slovenije za svoje junaštvo še rusko brzostrelko, bil povišan v čin podporočnika in odlikovan z redom partizanske zvezde 3. stopnje. V tem času je bil tudi poklican pred mikrofonsko Radio Osvobodilna fronta. Po vrnitvi iz rdečearmejskih vojaških šol je bil starešina raznih enot in v kritičnih dneh preloma s Sovjetsko zvezo so ga poklicali v Titovo gardo.

O svoji nesreči in zadebni življenjski poti ni pisal ničesar. Verjetno je to prihranil za najino srečanje, kajti iz vsega srca iskreno me je povabil, da ga čimprej obiščem v Beogradu, kajti v Slovenijo zahaja zelo poredkoma.

Poldetu sem brez obotavljanja poslal obe knjigi, svojo in Javorškovo monografijo, in mu napisal, kako prekipeva srce od sreče, kadar najde živega brata oziroma polbrata, o katerem piše, da mu je odneslo pol glave in del roke in da je umrl.

Sedaj samo še čakam priložnosti, kdaj bom Poldetu Kastelcu in vsem njegovim najbližjim lahko stisnil roko. Prav gotovo z radostjo in zadoščenjem kot malokomu doslej.

Milan Guček

o Radiu Osvobodilna fronta. Predno sem se spravil k temeljitemu branju, so me zanimalo celostanske slikovne priloge in na strani 152 je objavljena fotografija mladega, zdravega in prav gotovo rdečeličnega partizana pred radijskim mikrofonom, na drugi strani pa podpis: Petnajstletni partizanski junak Polde Kastelic pred mikrofonom...

Skorajda nisem mogel do kraja razbrati in doumeti tega pojasnila. Kako vendar – mar je to zares Polde Kastelic? Junak iz Šercerjeve brigade, ki sem ga pokopal avgusta triinštiridesetega, naj bi bil pred mikrofonom naše partizanske radijske postaje, ki je pričela delo-

pasel krave nad progo, ki pelje iz Novega mesta v Semič. Živino je prepustil prijateljem, sam pa se je skril s puško v grmovje nad železniški nasip in je dočkal dva fašista, ki sta nesla hrano iz bližnje postojanke v bunker ob progi. Pomeril je nanju in enega podrl. Zaradi strahu pred sovražnikom se fašisti sploh niso upali v napad in tako Poldeta niso dobili. Potem pa je neke julijske nedelje zmačnil fašistu iz bunkerja še pištolo, vendar so mu ob tej priložnosti prišli na sled, in zato je 12. avgusta odšel k partizanom. Takoj so ga dodelili za pomočnika strojničarju. Ko je njegova enota vstopila v Šercerjevo brigado, je januarja triinštiridesetega blizu Iga pograbil mi-

koleno in v stopalo, in da je 24. oktobra štiriinštiridesetega, ko je v boju z Nemci in domobranci pred Novim mestom kot namestnik komandirja čete s svojo enoto ščitil umik, v najbolj kritičnem trenutku in čeprav že sam ranjen, pograbil bližnjemu strojničarju orožje in z njim udaril po sovražniku, ga zadržal in pri tem podrl tudi nekaj vojakov. Za to svoje junaško dejanje je prejel od štaba brigade za nagrado rusko brzostrelko, vendar je ostal zaradi ranitve tudi brez treh prstov na nogi, in da od takrat težko hodi.

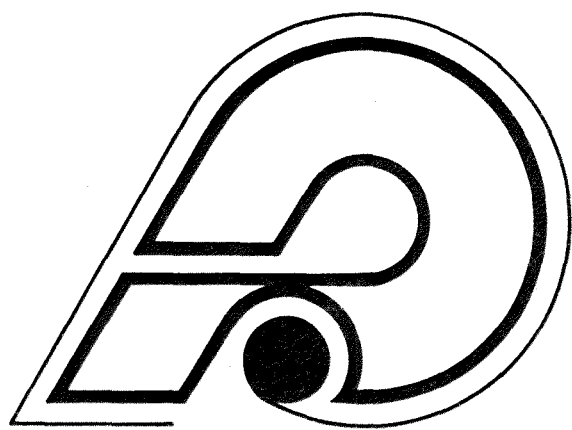
Tak je bil nastop Poldeta Kastelca pred mikrofonom Radija Osvobodilne fronte. Da, to je tudi moj partizanski junak, šercer-

polbrata, da sta šla z možem v novomeško knjižarno, in ko sta si ogledala v Javorškovi knjigi sliko partizanskega junaka Poldeta Kastelca, sta ga prepoznala, da je pravi – Francijev polbrat. Potem sta v študijski knjižnici prebrala o Poldetu še vse, kar sem o njem napisal v brigadni monografiji in sta mi pisala, da je »posebno pretresljivo imeti živega brata oziroma polbrata, o katerem piše, da mu je odneslo pol glave in del roke in da je umrl.«

Poldetu da je zgodaj umrla mati, sta mi pisala, ki je rodila tri otroke, štiri pa je dala družini še mačeha. Poldetov oče se je bojeval že v prvi svetovni vojni, v drugi pa je bil kmalu interniran na Rab, kjer je

KOMUNALNO PODJETJE CERKNICA p.o.

Opravlja komunalna dela, nizke gradnje

**Industrija za
predelavo
plastičnih
mas
POLIGA-
LANT –
PLASTIK n.
sol. o. Volčja
draga pri
Novi Gorici**

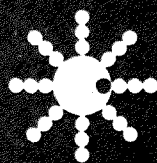
TOZD BRIZGALNI n. sol. o. Volčja draga pri Novi Gorici
TOZD EKSTRUZIJA n. sol. o. Volčja draga pri Novi Gorici
TOZD KANAL n. sol. o. Kanal pri Novi Gorici
TOZD POLIDENT n. sol. o. Volčja draga pri Novi Gorici

SOZD ZDRUŽENA PODJETJA STROJEGRADNJE **ZPS** LJUBLJANA, O.S.O.

**Kovinska Industrija
KOVIND
P. O.
Unec pri Rakeku**

61381 Rakek, Slovenija
Železniška postaja: Rakek
Telefon: (061) 796 086, 796 084
Telegram: Kovind Unec

gostinstvo velenje, p.o.
velenje, rudarska 1
telefon: (063) 851-220
telegram: gostinstvo velenje

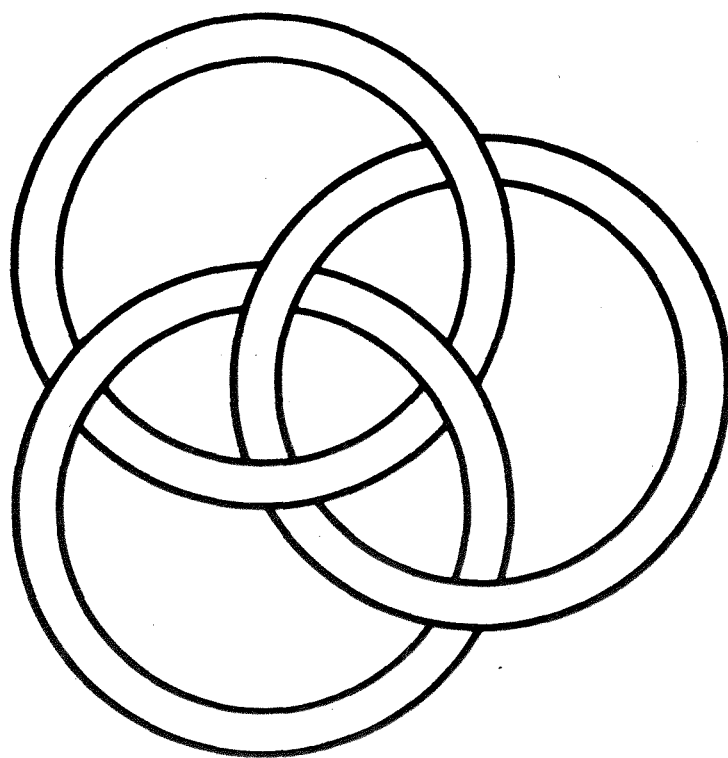
poslovne enote:
• hotel Rakek velenje (063) 851-220
• kajuhov dom šoštanj (063) 881-356
• pod gradom velenje (063) 850-132
• rekreacijski center velenje (063) 850-572

Gostinstvo Velenje, Rudarska c. 1, telefon 851-220 in turistična agencija »Rdeča dvorana«, Velenje, telefon 850-835 priporočata mladinske in sindikalne ekskurzije po znamenitih poteh revolucije in zgodovine širom šaleške doline:
– mesto Velenje – edinstveni arhitektonski spomenik nove Jugoslavije
– muzej na velenjskem gradu z bogatimi muzejskimi zbirkami (etnografske, rudarske NOB, likovne umetnosti, afriška
– Graška gora – gora jurišev iz poti 14. divizije)
– Kajuhova soba in Napotnikova galerija v Šoštanju
– zdravilišče Topolšica, Dobrna
– izlet na Golte in Mozirsko kočo

paloma

sodobna
higiena

žepni robčki

Slovenija papir PAPIRNICA VEVČE p. o.

Proizvodni program:

ROČNO IZDELAN PAPIR

- umetniški akvarelni
- umetniški grafični
- pisemski reprezentančni

STROJNO IZDELAN PAPIR

- premazani
- brezlesni univerzalni
- srednjefini univerzalni
- specialni

VETA

- zidne tapete
- lepilo

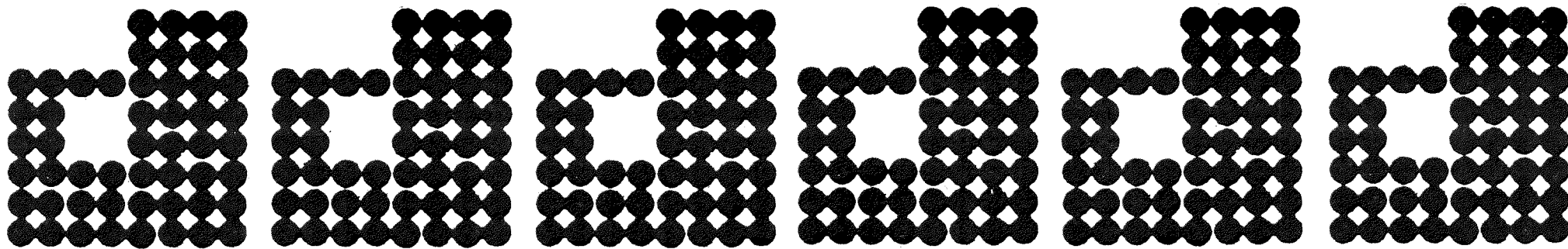

urbanistični zavod

projektivni atelje

p. o. 61000 Ljubljana, kersnikova 9, tel. 310-888, p. p. 67
št. reg. vložka 378-00 pri okrožnem gospodarskem sodišču v Ljubljani

Izdeluje urbanistično dokumentacijo in investicijsko-tehnično dokumentacijo za vse visoke in nizke gradnje

DELO

Tiska časopise, revije,
knjige, publikacije,
razglednice, prospekte
in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in
večbarvne klišeje v
najmodernejši tehniki.

Časopisno in grafično podjetje,
Ljubljana

V sklopu podjetja je
specializirani obrat za
večbarvni tisk,
lakirnica in
plastificirnica.

Izdaja osrednji
slovenski dnevnik
»DELO«, Teleks, Naši
razgledi, revijo Avto,
revijo Stop, revijo
Jana, Zabavnik

CESTNO PODJETJE V KRANJU

P.O.

Vzdržujemo magistralne in regionalne
ceste na Gorenjskem, obnavljamo in
gradimo javne ceste, asfaltiramo in
izvajamo gradbena dela cestnih
gradenj.

gorenje **glin nazarje**

žagan les ● iverne
plošče ● okna
● vrata ● stopnice

ZDRUŽENA PODJETJA FUŽINAR

**TOVARNA POLJEDELSKEGA ORODJA
BATUJE** p.o.

65262 ČRNICE

— BRZOJAV: TOVARNA BATUJE

TELEFON: NOVA GORICA 66-020 — TELEX: 34376 YU BATUJE — ŽELEZNIŠKA POSTAJA: PRVAČINA

izdeluje v svojih obratih:

- lahke valjane profile,
- svetlo vlečeno rebričeno žico za prednapeti beton in zeta vijake
- jeklene elemente za gradbeništvo
- kovaške izdelke
- kmetijsko mehanizacijo za predsetveno obdelavo zemlje z vsemi rezervnimi deli.

VSE BLAGO V ENI HIŠI:

- ZA DRUŽINO IN DOM
- ZA GOSPODINJSTVO
- ZA ŠPORT IN REKREACIJO

TRGOVSKO PODJETJE

nama

L J U B L J A N A

nudi potrošnikom
v svojih veleblagovnicah v

- LJUBLJANI
- KOČEVJU
- ŠKOFJI LOKI IN CERKNEM
- VELENJU
- SLOVENJ GRADCU
- ŽALCU
- in
- na RAVNAH NA KOROŠKEM

- največjo izbiro blaga
- sodobno nakupovanje
- cene, ki so izdelkom primerne
- dostavo blaga na dom
- in
- nakupe na potrošniški kredit.

IZID ŽREBANJA ZA NAGRADNO KRIŽANKO »PEKO« TRŽIČ

REŠITEV:

VODORAVNO: Livno, PD, Orion, Re, Te, vagon, in, aga, terme, rr, E, Ištvan, snop, Ami, ee, qbrok, t, ar, iM, etat, SP, KA, notes, A, Visoko, zlom, rad, ID, Avon, kama, eden, raca.

Za drugo nagradno križanko »PEKO« Tržič smo prejeli kar 210 rešitev. Res vas moramo pohvaliti za vaš trud, upamo, da bo toliko rešitev tudi za prihodnje nagradne križanke. Žreb je nagrade razdelil takole:
SIMON SRDIČ, Pohlinova 2, 63000 Celje in
STANE SINČIČ, Za gasilskim domom 6, 61000 Ljubljana
Oba dobila keramični vazi — unikata iz naše poslovalnice Zalobže BOREC, Titova c. 17 v Ljubljani. Tov. Sinčič Staneta prosimo, da nagrado dvigne osebno v poslovalnici, tov. Simon Srdič pa bo dobil nagrado po pošti.
Srečnima nagrajencema čestitamo, ostalim pa želimo pri naslednjih žrebanjih več sreče!
Tovariško vas pozdravlja uprava TV-15!

Jože Vidic

Lov jeseniških gestapovcev za članom CK ZKS Ivanom Novakom-Očkom

Nova nadaljevanka opisuje dogajanje sredi januarja 1945, ki je bilo tesno povezano z zločinom jeseniškega gestapa. Ubili so tri ujete člane patrulje Jeseniškobohinjskega odreda, ki so od Bohinja, čez Pokljuko, Radovno, Savo, železnico in cesto v Karavanke spremljali instruktorja CK KPS Ivana Novaka-Očka.

Kurirska postaja G-22 na območju Križevca nad Savskimi jamami in Javorniškim rovtom je bila na 3. gorenjski relejni kurirski poti. Na tej liniji je bilo osem kurirskih postaj. Prva je bila na Mežakliji in je imela zvezo z drugo relejno linijo. Tretja relejna linija je vodila od Mežaklje proti Savi, nato pa med Hrušico in Dovjem na pobočje Karavank in dalje vse do Drage nad Begunjami, kjer se je začela četrta relejna linija, ki je prek Dobrč in mimo Tržiča vodila proti Štajerski. Od tretje relejne linije sta se odcepila dva kraka proti Koroški. Prvi v bližini Dovjega, kjer je kurirska pot držala po dolini Save čez Korensko sedlo v Ziljsko dolino, drugi pa na Koroško prek Karavank nad Javorniškim rovtom.

V kurirski postaji G-22 so bili sami mladi kurirji, domačini. Kar žareli so od zdravja in moči. Zaradi sonca, ki se je upiralo v pobočje Kravank, so imeli bakreno polt, da so bili videti še lepši. Najmlajši med njimi je bil Jože Žvab iz Javorniškega rovtu. Oče se mu je leta 1941 pri prevozu lesa smrtno ponesrečil, in mati je ostala sama s štirimi otroki. Še preden je odšel k partizanom, je delal v mladinski organizaciji.

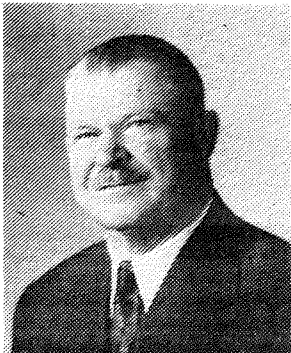
Januarja 1945. leta je začelo močno snežiti. Sneg je zapadel že prej, toda tiste dni je vsak dan snežilo. Kurirji so prihajali na zvezo z veliko zamudo. V suhem snegu se jim je udarilo do pasu. Kurirja Pesjak in Koblar z Jesenic sta potrebovala za pot od Področja v dolino Mince blizu Dovjega deset do dvanajst ur, medtem ko sta v poletnem času hodila le dve uri. Nekoč sta naletela na trop gamsov, ki so se jim videli samo rogli iz snega. Starejši gamsi so se poganjali iz snega in utirali pot mladim. Tudi kurirji so si morali utirati pot meter za metrom. Zaradi takih težav so kurirji nosili samo nujno vojaško pošto, vso literaturo pa so puščali za ugodnejši čas.

Leopold Trtnik-Iztok, politkomisar tretje relejne linije

Štefan Demšar, komandant relejne linije

Ivan Novak-Očka (1898-1969)

Tedaj, ko je zapadlo toliko novega snega, sta se Štefan Demšar, komandant, in Leopold Trtnik-Iztok, politkomisar tretje relejne poti, udeležila posvetovanja sektorjskega štaba v Selški dolini. Poleg članov štaba so se posvetovanja udeležili vsi poveljniki in komisarji vseh štirih gorenjskih relejnih linij. Na posvetovanju so govorili o tem, kako bi pošto čim hitreje raznašali. Sklenili so ustanoviti novo kurirsko postajo na Homu, nad vasjo Podhom, ki bi sprejemala pošto z Jelovice in jo po najkrajši poti dostavljala partizanskim enotam in terenskim organizacijam pod Karavanke.

Na posvetovanju so razpravljali tudi o tem, da bi kurirji organizirali svojo obveščevalno službo. Pri štabu sektorja so že imeli obveščevalnega oficirja, medtem ko so relejne linije in kurirske postaje dobivale podatke od obveščevalcev bližnjih vojaških enot NOV.

Leopold Trtnik je nadaljnji potek dogodkov takole opisal:

»S posvetovanja sem se vrnil na območje tretje gorenjske relejne linije; Štefan, komandant te linije, pa je odšel domov v Železnike po perilo. Rekel mi je, da bo kmalu prišel za nami.

Z menoj so krenili na pot tudi tovariši, ki so bili določeni za novo kurirsko postajo na Homu. Ko smo prišli na Hom, smo hitro ugotovili, da ne moremo ustanoviti kurirske postaje, dokler ne bo skopel sneg. Po sledovih v snegu bi jo Nemci hitro odkrili. Na Homu smo ostali samo en dan in eno noč, nato smo šli na Mežakljo, kjer je bila kurirska postaja G-8. Kurirji, določeni za novo postajo na Homu, so se spočili in se nato vrnili v štab sektorja.

Dan pozneje sem v spremstvu dveh kurirjev nadaljeval pot proti Karavankam. Poleti je šla pošta z Mežaklje naravnost do kurirske postaje G-28 v Plavškem rovtu. Pozimi pa je zaradi sledov v snegu kurirska pot v Karavanke vodila daleč naokrog. Z Mežaklje so kurirji nosili pošto do G-31 blizu Dovjega, nato pa po pobočju Karavank proti Planini pod Golico in naprej proti Zelenici.

Z Mežaklje smo se spustili v dolino Radovne, da bi nadaljevali pot proti Mojstrani. Tu smo naleteli na skupino partizanov. Nikogar nisem poznal, razen Aleša Jelenca, tedanjega sekretarja okrožnega komiteja KPS Jesenice. V skupini sem opazil starejšega možakarja v uniformi, sešiti iz angleškega vojaškega blaga.

Na Aleševo vprašanje, kam gremo, sem odgovoril, da proti Karavankam. Nato mi je Aleš dejal, da je v skupini član Avnoja s partizanskim imenom Očka. Spremljala ga je skupina borcev Jeseniškobohinjskega odreda. Aleš me je vprašal, ali bi hotel pomagati Očku in spremstvu, da pridejo onkraj Save, ceste in železnice v Karavanke. Kurirji ste navajeni poti, je dejal Aleš. Nekaj časa sem razmišljal, saj s kurirji in po kurirski poti ni smel potovati nihče, ki ni imel posebnega dovoljenja. Ker pa je bil Očka visok partizanski funkcionar, sem naloge, čeprav nerad, sprejel. Nerad zato, ker so bili v spremstvu neznani borci, ki bodo zvedeli za kurirsko pot. Kaj če nas kdo izmed njih izda?

Aleš je šel z nami. Z večernim mrakom smo prišli na javko blizu Mojstrane, kjer so kurirji z Mežaklje menjali pošto. Vprašal sem kurirje iz Mojstrane, kakšen je položaj v vasi, ker je kurirska pot šla poleg vasi, v kateri je bila nemška postojanka. Želel sem vedeti, kje se gibljejo obhodne straže, ali je prosta pot čez vaški most, kakšen je položaj na cesti in železniški progi in podobno. Nato smo se razvrstili v kolono.

Prvi je šel kurir-vodnik s kurirske postaje pri Mojstrani, za njim je šla polovica borcev iz spremstva z mitraljezom. Drugi kurir je spremljal Očka z nalogom, da ga v primeru srečanja z Nemci odpelje takoj v varnejši kraj. Jaz sem šel za Očkom, drugi borci za menoj.

Po zaslugi domačih kurirjev in vaških obveščevalcev smo srečno prišli čez Savo, cesto in železnico. Polovica spremstva se je vrnila, druga polovica pa je spremljala Očka. Tu smo se razšli. Nadaljeval sem pot proti Plavškemu rovtu.

Edvard Kardelj v vsaki učni uri

Ko gradimo socializem, nas neprestano spremlja Kardeljeva graditeljska misel, pa naj se to zavedamo ali ne. Pravimo, bil je velik človek, politik in revolucionar. Da, bil je velik zato, ker v svojem snovanju ni pozabil na nobeno celico naše družbe, saj je vedel, da ena brez druge ne bodo dosegle cilja – socializma. Utiral je poti izgradnje in na vseh križiščih postavljал smerokaze graditeljem.

Tudi šolski sistem je po njegovi zaslugi stopil korak naprej. Njegove misli se neprestano prepletajo v šolskih reformah, ki težijo k boljšemu, lepšemu, učinkovitejšemu in enotnemu šolskemu sistemu od vrtec do univerz.

Delavsko središče Jesenice je krepko začutilo v svojem šolstvu utrip idej tovariša Edvarda Kardelja. O tem smo se pogovarjali s tovarišem Ladom Brišarjem, direktorjem vzgojnoizobraževalnega zavoda na Jesenicah.

Kateri je največji dosežek vašega območja, ki je zrastel po zaslugi Kardeljevih misli?

Smo ena redkih občin v Sloveniji, ki jim je uspelo ustanoviti vzgojnoizobraževalni zavod. Sestavljen je iz desetih temeljnih organizacij: sedem osnovnih šol, glasbena šola, delavska univerza in vzgojnovarstvena organizacija, torej vse do ravni srednje šole. Tako sestavljeni predstavljamo delovno organizacijo z vsemi pravicami in dolžnostmi, kakor jih imajo ostale delovne organizacije. Poseben organ v naši sredi obravnava vse, kar se nanaša na svobodno menjavo dela. Naj omenim samo eno prednost, zaradi katere naš VIZ tako cenimo; prepričan sem namreč, da brez njegove pomoči ne bi imeli danes kar polovice naših otrok v celodnevni šoli.

Tovariš Kardelj poudarja nalogo šol, da človeku ne dajejo samo znanja, ampak ga naučijo neprestanega izobraževanja ob delu. Kako vam pri tem uspe uresničevati njegovo zahtevo po enotnem sistemu izobraževanja, ki naj bi omogočil medsebojno odvisnost, pomoč in vpliv med različnimi oblikami izobraževanja?

Naš vzgojnoizobraževalni zavod se je vključil v usmerjeno izobraževanje. Med našimi temeljnimi organizacijami je povezovanje smotrov kar uspešno, občasne težave pa skušamo premostiti po najbližji poti. Od

usmerjenega izobraževanja veliko pričakujemo, morda celo preveč. Želimo, da vse naše otroke izučimo in zaposlimo pa še dodatno izobražujemo doma. Že pred približno štirimi leti smo naredili korak pri usmerjanju otrok na pedagoško gimnazijo. Analizirali smo kadre na osnovnih šolah, ugotavljali, kje so največje potrebe in na tej podlagi usmerjali učence osmih razredov v učiteljske poklice. Še vedno pa se mi zdi, da je pri nas premalo zanimanja za naravoslovnotehnične predmete.

Na srednješolski stopnji imamo na Jesenicah Železarski izobraževalni center z metalurško tehnično, strojno tehnično, šolo za metalurške delavce in s celim kupom poklicnih kovinarskih šol, dalje Izobraževalni center Jesenice z gimnazijo, pedagoško gimnazijo in ekonomsko srednjo šolo, ter medicinsko srednjo šolo. V usmerjenem izobraževanju predvidevamo združitev vseh treh srednješolskih ustanov v enoten center. Jesenice in Radovljica sta se pri tem načrtovanju povezali tako, da bo center na Jesenicah pedagoško usmerjen, v Radovljici pa ekonomsko.

Mislím, da pri tem ne bomo imeli kadrovskih težav. Huje bo z materialnimi pogoji, saj je gimnazijska stavba dotrajana, medicinska šola je sploh brez svojih prostorov, železarski izobraževalni center pa ima za silo urejeno prostorsko situacijo. Težje bo dobiti potrebne inštruktorje, ki bi morali biti v vseh organizacijah združenega dela, če naj bi usmerjeno izobraževanje zaživelo v polni meri.

Tesna povezanost z delovnimi organizacijami in njihovimi potrebami po ustreznih kadrih nas bo vodila v bodočem načrtovanju izobraževanja.

Tovariš Kardelj govori o izobraževanju kot kompleksni družbeni dejavnosti, ki zahteva določeno organizacijo in način upravljanja. V tem smislu daje poudarek na razvoju izobraževalnih skupnosti, katerega posledici bi bili tudi več samoupravljanja v šolstvu in modernizacija le-tega. Kakšno vlogo ima pri vas izobraževalna skupnost?

Sedanje občinske SIS so mnogo bolj samostojne pri svojem delu, kot so bile prej TIS, ki so temeljile na splošnih republiških interesih. Naša občinska izobraževalna skupnost nam omogoča boljše povezanost z delovnimi organizacijami. Če na primer delovna or-

ganizacija predloži v naš program neko smer izobraževanja, ki je za občino koristna, naši dogovori z izobraževalno skupnostjo vedno naletijo na plodna tla. Na osnovi ocen in ovrednotenja našega programa nam izobraževalna skupnost preskrbi sredstva.

V zadnjem času smo se zavzeli za ustanavljanje enot izobraževalne skupnosti, ki naj bi bile pri vsaki šoli. Imamo sicer svete šol in razvite šolske svetovalne službe, toda te ne morejo nadomestiti enot IS, ki bi se dogovarjale izključno o programih šol.

Kaj vas v sedanjem družbenem trenutku najbolj skrbi?

Skrbi je več. Težko je pretehtati, katera nas najbolj zaposluje. Predvsem želimo vsem otrokom zagotoviti enake pogoje izobraževanja. Še bolj bo treba posodobiti vsebino, metode in organizacijo pouka. Brez tega je vsaka reforma obsojena na propad. Naš koncept celodnevne šole nas je prisilil k sodobnim aktivnim oblikam, ker učenec preprosto ne more cel dan stati samo ob tabli in kledi. Klasičnih predavateljev ni več. Učenec je soustvarjalec in pri tem bo treba še bolj odpreti vrata demokratizaciji odnosov v razredu.

Vsi se bojimo letošnje stabilizacije, saj kvaliteto pouka lahko dosežemo samo z večjimi sredstvi. Letos bi radi celodnevno šolo razširili še na peti razred, pa nas je strah, da bo žrtev stabilizacije. To bi vsekakor pomenilo korak nazaj pri razvoju šolstva. Prav tako se nam zaradi stabilizacije že potaplja načrt organiziranja šole v naravi.

Te dni na evliko načinov obeležujemo spomin na velikega človeka, tovariša Edvarda Kardelja-Krištofa. Kako se ga spominjate na vaših šolah?

Pri pouku nekaj ur namenimo seznanjanju učencev z življenjem in delom tovariša Kardelja, prirejemo posameznim stopnjam. Kake posebne proslave sedaj nismo organizirali. Sklenili smo, da bomo prvo naslednjo proslavo pretkali tudi s Kardeljevim duhom. Sicer pa... učitelji srečujejo Kardelja na vsakem koraku, vsaka šolska ura, vsaka interesna dejavnost je prežeta z njegovimi mislimi. Ostvarjanje njegovih misli – to je naša proslava.

Živa Drole

Edvard Kardelj – borec za ljudsko srečo

»Po vsaki zmagi nad naravo, po vsakem uspehu v proizvodnji in vsemu, kar mu povečuje moč, s katero bo premagal siromaštvo in tiranstvo, se človek vedno znova vpraša: zakaj živimo po starem, zakaj ljudje in narodi niso boljši drug do drugega, zakaj ni človek svobodnejši, plemenitejši? To je tisto družbeno podnebje, pod katerim se rojeva novo hrepenenje za lepšo jutrišnjost, se rojevajo nove ideje, ki osvetlujejo poti v prihodnost. A novim idejam vselej sledijo tudi nove bitke za boljšo družbo in novi napori človekovega dela, tehnike, znanosti in kulture. In tako se nenehno potrjuje davna misel grškega filozofa Heraklita: vse teče, vse se menja.«

EDVARD KARDELJ,
Ta lepi čudežni svet, MK 1969

Od triglavskih strmin do najjužnejšega dela

So trenutki v življenju, ko se nam zazdi, da se je čas ustavil, da se je ustavilo kolo zgodovine. Čeprav vemo, da so taki trenutki nujni, nas vendar pretresejo in zabolijo.

Celotna naša domovina, od triglavskih strmin do najjužnejšega roba, je zatrepetala v globoki žalosti in bolečini. Zavila se je v molk, kajti besede v trenutkih žalosti onemijo. Umrl je eden najzaslužnejših borcev za srečo delovnih ljudi, človek, ki je z vsem svojim ustvarjanjem izpričeval nepremagljivo zvestobo delavskemu razredu, narodni heroj Edvard Kardelj. Njegov je delež, da se je slovenski narod dvignil iz okovov zaostalosti. Iz njegovih globokih misli bodo še dolga leta črpale generacije, na katerih sloni in bo slonela prihodnost jugoslovanske socialistične skupnosti. Edvard Kardelj je bil borec, ki je dosegel cilj, čeprav za ceno svoje svobode, odpovedi in trpljenja.

Samo z vztrajnim delom in učenjem se bomo oddolžili velikemu revolucionarju in njegovemu delu.

Učenci in učitelji
OŠ Drago Bajc
iz Vipave

Tovariš Tito, mislimo nate!

Svojo neomajno opredelitev za pot, po kateri nas vodi tovariš Tito, tisoči delovnih Jugoslovancev in ljudi vsega sveta izražajo te dni z najtoplejšimi besedami in najnežnejšo človeško skrbjo ter željami za hitro ozdravitev našega predsednika.

To so dnevi, v katerih se še učvrščuje naša enotnost kot pogoj uresničevanja vseh nalog, ki smo jih prevzeli.

Iz želj, ki so jih napisali pionirji osnovne šole Borisa Kidriča iz Ajdovščine, zveni tista preprosta in iskrena ljubezen, ki jo zmorejo samo otroci.

»Pionirji čakamo nate, čakamo tvoj nasmeš, potrebujemo te!« pravita Marko in Boštajan iz 3. a razreda.

»Tito, želimo ti zdravje. Želimo, da bi še naprej vodil našo domovino,« so želje Simona, Andreja in Davida.

»Želim, da bi prišel k nam, če pa ne moreš, te lepo pozdravlja Matjaž iz 1. b razreda.«

Pionir Aleksander Lavrenčič pa kliče: »Srečno, Tito!«

Živa

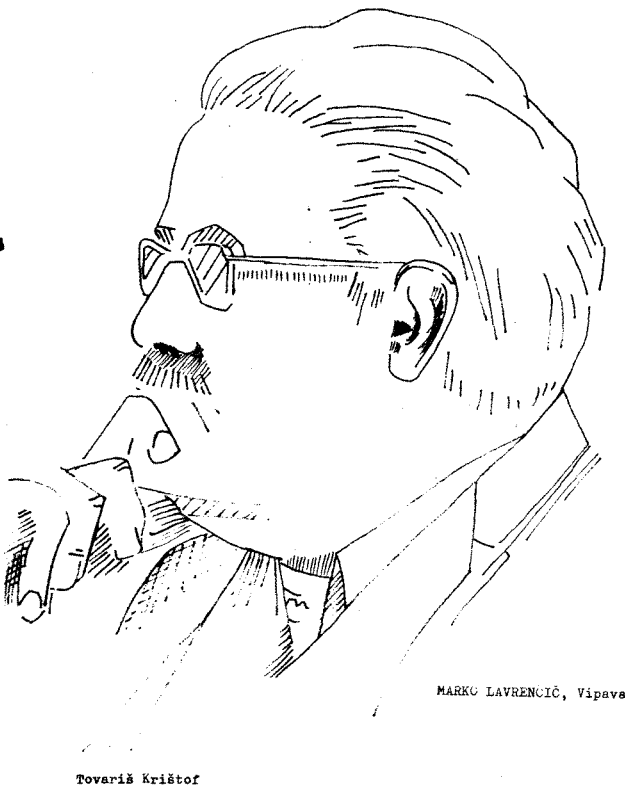
Hodili smo s sklonjenimi glavami

Minile so ure, minili so dnevi, ko smo po sivih ulicah hodili s sklonjenimi glavami, ko nam je v srcih žarela iskrica – iskrica žalosti, ki ni znala zamreti. V pogledih smo si bili vsi eno. Zagrnjeni v žalost smo v srcih čutili praznino, ki se je ne da nadomestiti. Toda, že si nam pred očmi, tovariš Edvard Kardelj, ki si s svojimi velikimi idejami in načrti navduševal narod, ki je željan poslušal tvoje besede, polne in nepremagljive do zadnjega diha, pa spet v krogu svoje družine, a nazadnje vse to, ta kruta resnica, s katero se ne moremo in ne znamo sprijazniti.

Ko te je obiskal tvoj najdražji prijatelj tovariš Tito, nam je zopet zastal diha, ko je s težkimi koraki prestopil prag zgradbe tvojega zadnjega počivališča, ob katerem je mrgolelo ljudi, ki so se hoteli posloviti od tebe in ti še enkrat reči besedico hvala.

Da. Bil si velik človek. V vseh naših srcih boš ostal tak, kot si bil do zadnjega diha: ODLOČEN in SAMOZAVESTEN.

METKA KASTREVC, Novo mesto

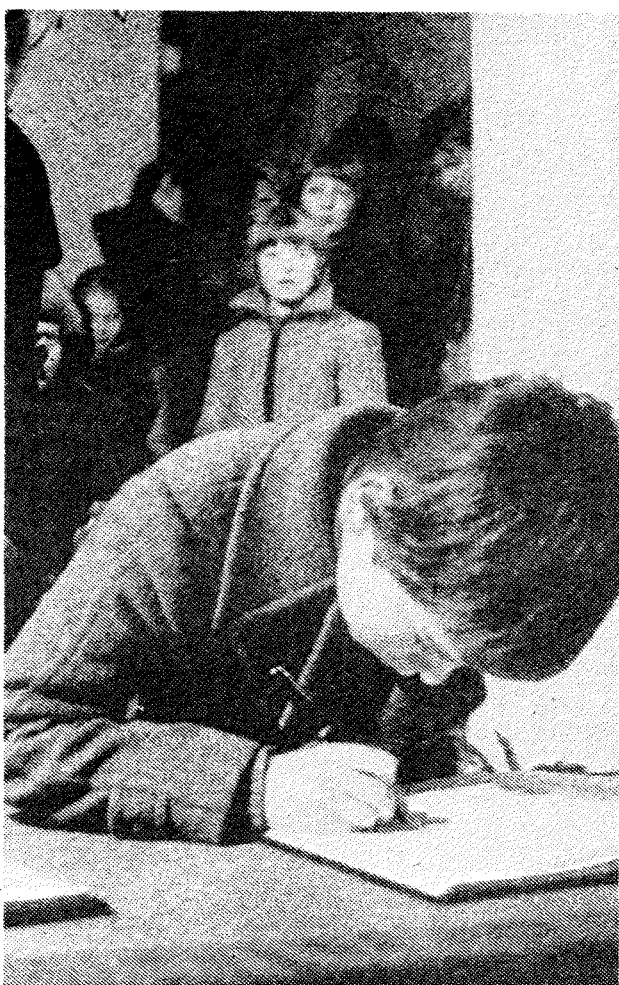
Tovariš Krištof

MARKO LAVRENCIČ, Vipava

Rad je imel otroke

Žal mi je, da ga nisem bolje spoznala že pred njegovo smrtjo. Rad je imel otroke. Že pred vojno je postal prijatelj tovariša Tita, prijatelj mu je bil tudi po vojni in več kot trideset let po njej, dokler ga neozdravljiva bolezen ni za vedno otrgala od nas. Toda odtrgala ga je le telesno. Njegova dela bodo ostala med nami. Kar je začel, bomo z mislijo nanj kot na dobrega državnika in pogumnega revolucionarja dokončali.

BRIGITA ČERNJAVIČ, Bakovci

Slovo z ljubeznijo in spoštovanjem: tudi najmlajši so z neskrto bolečino stali v dolgi vrsti v veliki dvorani predsedstva SR Slovenije, da bi se vpisali v knjigo žalosti

Preproste besede o velikem človeku

Hvaležni smo mu za vse, kar je za nas ustvaril. Skupaj s tovarišem Titom se je boril za svobodo, bratstvo in enakost naših narodov. Tovariša Kardelja ne bomo pozabili, vedno bo med nami živ, ker je ustvarjal za nas, da bi živeli še bolje.

ZVONKA TIŠINA, Šentrupert

Spoznal sem, kako velikega človeka smo izgubili vsi jugoslovanski narodi.

MIMI LAMOVŠEK, Šentrupert

Žal nam je, da je tako zgodaj odšel od nas!

BRANKA LUKEK, Šentrupert

Do smrti je bil zvest svoji domovini in veliko pripomogel, da bomo imeli mladi še lepšo prihodnost.

ANDREJA URBIČ, Šentrupert

Živel bo v svojih delih

Ko sem tistega dne prišla v šolo, sem naprej na mizi na hodniku zagledala sliko tovariša Kardelja. Pristopila sem. V oči me je zbodel črn trak. Na mizi so bile razstavljene knjige. V katerokoli sem pogledala, povsod je bilo zapisano njegovo ime. Tedaj sem vedela: Odslej bo živel v svojih delih.

MIRA FRAS, Bakovci

Bogato življenje

Človeško življenje ne more biti bolj bogato z domišljijo, umom in nepopisno sposobnostjo, kot je bilo življenje narodnega heroja Edvarda Kardelja. Do zadnjega trenutka ga je bogatil z idejami in neprecenljivim delom, ki bo kašipot generacijam prihodnosti doma in tistim zatiranim ljudstvom, ki si bodo samostojnost kovala s krvjo najdragocenejših mož, kot si jo je koval naš narod.

Smrt je prišla prezgodaj. Tovariš Kardelj nam ni povedal in napisal še vsega, kar je mislil, kajti z novim dnem bi se porodila nova ideja za našo srečno prihodnost.

TOMAŽ BIZJAK, Vipava

S Primorskega

Primorska je posebno prizadeta sprejela vest o veliki izgubi borca in ideologa. Bil je človek, ki se je z vsemi silami boril proti zagovornikom krivične zahodne meje in prvi, ki se je zavzel, da morata biti Primorska in Istra priključeni k matični državi.

JANA FABJAN, Vipava

Ob obletnici rojstva in smrti

Bil je velik slovenski revolucionar, najuglednejši voditelj jugoslovanskega delavskega gibanja, daljnovidni snovalec nove družbe, najbližji sodelavec tovariša Tita, naš veliki človek. Njegovo delo presega okvir sedanjosti in šele prihodnost bo pokazala, koliko je storil za naš narod. Dosledno se je boril za neuvrčenost in svetovni mir. Prihodnost je pred nami. Vse bližja nam bo ob svetlem zgledu velikih mož, kakršen je bil tovariš Edvard Kardelj.

Osnovna šola Žužemberk

»Stori kaj!«

Pred menoj je razgrnil svojo življenjsko zgodbo, vsak trenutek prepleteno z neomajno voljo, z delavnim zanosom, s spoštovanjem in ljubeznijo do človeka, do vseh ljudi... dr. Zdravko Mlinar.

Od leta 1968 je profesor sociologije na fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo. Zanimalo me je, kaj je v njem izzvalo klic, ki se mu je odzval in si utrl pot do sociološke znanosti.

»Sociologija me zanima že iz mladih dni,« pripoveduje tovariš Mlinar. »Že moje žirovsko ozadje mi je dalo misliti. Rojen sem namreč v Žireh leta 1933. V svoji mladosti sem doživljal vse sladkosti in težave malega kmeta, ki se bori na koščku zemlje za vsakdanji kruh. Zgodba, ki so mi jo pripovedovali o nezakonskem sinu revne dninarke, ki ni smel pristeti h gospodarstvu, se mi je stalno motala po glavi. Takrat še nisem vedel, kaj bi storil. Ti problemi so se z mojim odrasčanjem vse bolj kopičili. Ko sem se po končanem šolanju na srednji gradbeni šoli podal s SGP na svoje prvo gradbišče na Jesenicah, sem se odločil... Nedopustne razmere! Štirideset delavcev v enem prostoru, v baraki, ki so poznali samo surovo delo in alkohol, v stalnih konfliktih; neizobraženi sezonski delavci brez družin, ki niso imeli možnosti ne za kulturno ne za politično življenje. To je bil čas, ko delavsko samoupravljanje še ni imelo svojih korenin. Začel sem razmišljati. »Stori kaj!« me je pozival notranji glas. Začel sem se zanimati za nadaljnji študij in obenem že objavljati v časopisih svoje prve članke s takratno problematiko. Ker pa takrat študija sociologije še ni bilo, sem si po maturi na gimnaziji izbral najsorodnejšo pot – študij prava. Moj najboljši priljubljen predmet je bila seveda sociologija, ki jo je predaval profesor Jože Goričar. Leta 1958 sem odšel na takrat prvi diplomski študij sociologije v Jugoslaviji na Inštitut družbenih znanosti v Beogradu. Med številnimi področji sem izbral zase sociologijo mesta in podeželja oziroma lokalnih skupnosti. S tako usmeritvijo sem začel predavati ob ustanovitvi oddelka za sociologijo na filozofski fakulteti. In preden sem prišel na FSPN, sem kot raziskovalec delal na inštitutu za sociologijo in filozofijo.

Poskušala sem izvedeti tudi, kako se je v njegove

raziskave in iskanje bolj-
ših pogojev življenja
vpleta Kardeljeva gra-
diteljska misel.

»Že v samem izhodišču smo izhajali iz Kardeljevih misli, ki so nas vedno vodile in so nam se danes smernice v jutri. Bilo je nekako v začetku šestdesetih let, ko sem se vrnil iz Beograda v Ljubljano in se vključil v jugoslovanski projekt raziskovanja komune. Obdobje decentralizacije je zahtevalo večjo vlogo ljudi v okviru občine. Takrat sem poučeval Kardeljeve besede: »Sodelovanje občanov je šola socialistične zavesti.« Zahteva po širši razgledanosti občanov, po širših interesih, po svobodi kot spoznanju nujnosti v usklajevanju različnih interesov – vse to je izviralo iz del tovariša Edvarda Kardelja.

dr. Zdravko Mlinar

Obravnaval sem tudi problematiko sodobnega kmetijstva. Spraševal sem se, kateri je navidezni in kateri dejanski konservativizem kmetov. Spet nam je pomagal Kardelj s svojo kritiko predsodkov, kot da je kmet že po rojstvu zaočal. Ne, kmet je tak, kakršen je, zato ker ga je takega oblikovalo okolje.

Tretje področje, kjer je Kardelj tudi usmerjal sociologijo, pa je krajevna skupnost, ki naj ne bo samo institucija, ampak naj odigra humano vlogo medsebojnega povezovanja ljudi, saj je že pretila odtujenost, predvsem v mestnem okolju.

Gotovo na tem mestu ne bi mogli naštetih vseh idej tovariša Kardelja, ki so vodile sociologe v utiranju poti sociološki znanosti, idej, ki so iskale že v naši revoluciji in v prvem graditeljskem obdobju po njej.

»Vojna. Sedaj se je spominjam samo še kot hude sanje,« razmišlja tovariš Zdravko Mlinar. »Takrat sem bil še otrok. Komaj sem začel hoditi v šolo. Nemški pouk je bil nam otrokom nekaj povsem tujega in prav veseli smo bili, da ni trajal dolgo. Spominjam se partizanske šole. Še sedaj hranim doma zvezek iz tistega časa. Vojna nas je oropala otroštva. Streljanje nedolžnih ljudi, pogled na nepregledne množice to-

vornjakov ob hajki na Žirovskem vrhu, razlita kri na trati blizu doma, kjer so belogardisti skoraj ubili brata – vse to se je globoko zarezalo v otroško dušo.

Doma niso vedeli, ali naj mi kot otroku zaupajo ali ne. Večkrat sem videl, da so starši skrili v hiši kakega partizana. Moji štirje bratje so se že borili v partizanskih vrstah. Vaški otročaji pa smo imeli pionirske čete in oblečeni smo bili v svilene srajce, izdelane iz padal, ki smo jih dobili do partizanov 9. korpusa iz Cerknega. Pisali smo plakate, trgali nemške razglase usmrteva vaščanov z drogov, trosili letake itd.

Žiri so eden slovenskih krajev, ki so bili že zgodaj osvobodjeni. Že leta 1943 so vkorakali partizani s harmoniko in zapeli Nabrusicmo kose. Bilo je zame najlepše doživetje.

Po vojni se je začelo obdobje graditeljstva in ni čudno, da sem se odločil za Gradbeni tehnikum v Ljubljani. Takratne udarne brigade so bile za nas nekaj velikega. Poln idealizma ter jasnih družbenih ciljev in zavest, da samo z lastnimi rokami lahko zgradimo lepšo prihodnost, me je vodila od akcije do akcije skozi sedem delovnih brigad. Začel sem na Jelovici v gradnji gozdne ceste, potem so me iz Sremske Mitrovice vrnili domov, češ da sem premlad, pa sem se spet prebil na delovišče Doboj-Banjaluca, dvakrat sem bil brigadir v Novi Gorici itd. ».

Graditeljstvo je izklesalo poteze tovariša Mlinarja. Še vedno gradi, načrtuje, vzbuja zaupanje v oživljeno delo sociologije. Že po desetletnem raziskovalnem delu v Jugoslaviji in v mednarodnem merilu ter pedagoškem delu ne samo v Sloveniji, ampak tudi drugod po Jugoslaviji in na inozemskih univerzah je opravljal mandat predsednika Slovenskega sociološkega društva, potem pa mandat predsednika Jugoslovanskega združenja za sociologijo. Sedaj pripravlja knjigo o mestu in podeželju v družbenem razvoju, zaključuje obsežno raziskavo o razvoju slovenskih občin, v zvezi s posvetovanjem, ki je bilo ob otvoritvi Jugoslovanskega centra za teorijo in prakso samoupravljanja v Ljubljani, poimenovanem po Edvardu Kardelju, pa ga zaposluje dialektika samoupravnega družbenega razvoja.

»Naš cilj družboslovne raziskovanja je, da splošna spoznanja znanosti najdejo pot v prakso, tisto pa, kar je novega v praksi, prevzamemo v znanost. Velike ideje moramo stalno napolnjevati z novo vsebino, tako da ne bi postale fraze,« zaključuje svoje misli dr. Zdravko Mlinar.

Živa Drole

Mirno in dostojanstveno

Morda še nikoli v poslednjih desetih, pa tudi več letih, ni naš človek s toliko pozornosti in razumevanja spremljal vznemirjajoče vesti s sveta. Naši ljudje vse to skrbno spremljajo! Točno se ve, da ne ostajamo ravnodušni in neobčutljivi, še najmanj brezbrizni, zaradi vsega, kar v prepletenih in spopadenih interesih velesil škodi in grozi tudi drugim, še posebno nevrščenim deželam. Vedo, da je to tudi grožnja naši socialistični in samoupravnici Jugoslaviji, ki je bila prav zato, ker je takšna, mnogokrat trn v peti tistim svetovnim silam raznih zastav, ki pravzaprav ne cenijo svobode drugih – ne glede na to, če so to opravičevali s temi in takšnimi blokovskimi »višjimi interesi«.

Naš človek vse to ve in zaveda se vsega tega. Iz te zavesti in prepričanja, da moramo vztrajati (bore se za svoje znane, že leta nespremenjene, globoko ljudske principe), rastejo tudi moč te dežele, njena enotnost, njena trdnost, njena sposobnost, da obrani in vzdrži častno tudi na takšnem svetu.

Imamo skrbi, vsekakor! Beremo vznemirjajoče vesti. A vendar – naš človek ima dober vzrok, da s polno dostojanstva pričaka in obvlada tudi najtežje realnosti, ki bi jih ta zavrel svet lahko prinesel s seboj.

VJESNIK – 11. januarja 1980

Hranjenje snega

V našem tisku je bila že povedana anekdota o dogodku izpred nekaj let, ko se je sredi zime v Beogradu mudila delegacija finskih sindikatov. Eno izmed vprašanj, ki so jih postavili našim sindikalnim predstavnikom (vprašanje je navdihnil pregled skozi okno Doma sindikatov Jugoslavije na Trg Marksa in Engelsa, na katerem so bile gomile snega) je bilo: **zakaj, tovariši, hranite ta sneg?**

Če bi bila finska delegacija v teh dneh ponovno v Beogradu, bi lahko postavila isto vprašanje. Čeprav je bilo časa in možnosti dovolj – z beograjskih ulic ni bil odstranjen sneg, tudi ne z magistrálnih.

Morda res obstaja razlog, zaradi katerega pri nas hranimo sneg tudi po nekaj mesecev?

POLITIKA – 19. januarja 1980

Stabilizacija

Letošnje leto naj bi bilo leto stabilizacije, v to vsaj prepričujemo drug drugega, seveda pa se tudi stabilizacija lahko tolmači na več načinov. Tako so jo »razumeli« tudi sindikalni funkcionarji in aktivisti (več kot 1000 jih je bilo), ki so se prejšnji teden zbrali na posvetu v hotelskem naselju Haludovo na Krku. **Zlobneži so izbrskali, da so udeleženci posveta dobili dnevniček v višini 600 dinarjev, razen tega pa še dodatke po 150 dinarjev dnevno za »drobne« stroške, ki jim pravimo tudi cigarete in pijača.**

Skoraj bi pozabili omeniti, da je bila na dnevnem redu – stabilizacija.

DNEVNIK – 16. januarja 1980

Devizna vrtočlatica

V devetih mesecih lanskega leta so jugoslovanski gospodarstveniki porabili na službenih potovanjih 13 milijard starih dinarjev v devizah in to z dnevnicami – ne računajoč potnih stroškov, ki znašajo prav gotovo še vsaj toliko denarja.

Potovalo se je več kot 1.700.000 dni. Nekateri so izračunali: če bi potoval en človek, bi ostal v belem svetu, ubogi, 4657 let, in če bi potovalo 1000 ljudi, bi vsak od njih ostal v tujini 4,5 let! Izra-

čunano je, vse po uradni statistiki, dalje, da bi po en predstavnik vsake naše organizacije združenega dela v svetu lahko prebil 85 dni – ker imamo 20.000 organizacij združenega dela.

Eh, razkropili so se ljudje po svetu, sklepajo velike kupčije, čeprav se, v sorazmerju s potovanji, to niti malo ne pozna v gospodarski situaciji, še posebno ne pri izvozu! Zato imamo skromen in nedolžen predlog za leto 1980: le-ti (v glavnem vodilni), ki veliko potujejo, naj potujejo še več, gospodarstvo pa naj angažira strokovnjake, ki bodo doma vsaj delali!

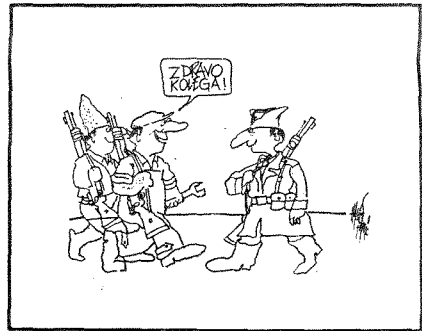
Upajmo, da bo v novem letu bolje.
MLADOST – 7. januarja 1980

Drugačen spomenik

Namesto, da bi postavili veliko in drago obeležje, bodo v vasi Vardi v občini Kosjerić, kjer je padel narodni heroj Žikica Jovanović-Španac, obeležili spomin na legendarnega junaka narodnoosvobodilnega boja, strelec prvega vstajniškega strela, z razvojem vasi in kmetijstva. Uresničitev programa ureditve spominskega prostora »Žikica Jovanović-Španac«, ki že teče, bo sklenjen 7. julija 1981, na dan vstaje srbskega naroda. V tem kratkem času bo za razvoj vasi Vardi in kmetijstva v kosjerićki občini narejeno več kot v minulih dvajsetih letih.

NIN – 20. januarja 1980

Splošna ljudska obramba

OSLOBOĐENJE – 22. januarja 1980

Koliko smo v resnici humani?

Na že tradicionalnem beograjskem novoletnem sejmu je pogled privlačil tudi naslov: Vesela stojnica Branke Veselinović. S pomočjo dveh simpatičnih in zgovornih fantov, naša znana igralka, upokojena prvakinja Jugoslovanskega dramskega gledališča, prodaja lutke iz gipsa, kamna in cunj, otroške risbe, male tapiserie, »nesmiselne predmete« vendarle globokega (ne)skritega pomena. Velik del te prodajne zbirke je prinesla sama »ambasadorka malega jugoslovanskega Unesca«, drugo so naredili otroci v bolnišnicah, domovih, šolah... V kratkem pogovoru s pobudnico te humane akcije skupaj odkrivamo majhno, a pomembno nadrobno: **Ljudje, ki so najprej pripravljeni pomagati, biti solidarni, sodijo, pogojno, v vrsto siromašnejšega sveta.** Tisti v dragocenih usmjernih plaščih, ki imajo otroke oblečene v modele iz italijanskih butikov, se ne zadržujejo poleg »vesele stojnice«. In naprej: otroci iz »boljših mestnih šol« se neprimerljivo manj ukvarjajo z izdelavo predmetov za takšne priložnosti kot otroci iz skromnih, siromašnejših in odročnih sredin. To zgovorno dejstvo lahko samo ugotovimo in s tem je izrpan vsak pogovor o njem. Širše vrednostne analize že obstajajo in to »resnico« je potrebno vanje le še uvrstiti.

VEČERNJE NOVOSTI – 18. januarja 1980